DÖNEM : 2 CİLT : 11 TOPLANTI : 2

MİLLET MECLİSİ TUTANAK DERGİSİ

38 nci Birleşim

27 . 1 . 1967 Cuma

İçindekiler

	Sayfa
1. — Geçen tutanak özeti	522:523
2. — Yoklama	523
3. — Başkanlık Divanının Genel Kurula sunuşları	524
1. — Yüksek Hâkimler Kuruluna üye seçimi	524
4. — Görüşülen işler	525
1. — Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonunun 12 . 5 . 1964 tarih ve 468 sayılı Kanunun 3 ncü maddesi gereğince hazırladığı Kamu İktisadi Teşebbüslerinin denetimi sonuçları hakkındaki raporlara dair Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı tezkeresi ve Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonu raporu (3/165) (S. Sayısı : 18 e 1, 2, 3 ve 4 ncü ek)	525
(A) Sümerbank	525:544,544:571

1. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

BİRİNCİ OTURUM

Yapılan yoklama sonucunda çoğunluk olmadığı anlaşıldığından birleşime yarım saat ara verildi.

İKİNCİ OTURUM

Yüksek Hâkimler Kurulunda açık bulunan asıl ve yedek üyelikler için seçim yapıldı ise de, adayların hiçbirisinin gerekli oy çoğunluğunu yine sağlıyamadığı ve seçimin gelecek birleşimde tekrarlanacağı,

Yeniden açık oya sunulan ithalde alınacak Damga Resmi hakkında kanun tasarısının, oyların ayrımı sonunda çoğunluk sağlanamadığı, gelecek oturumda tekrar oylanacağı bildirildi.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonunun 12.5.1964 tarih ve 468 sayılı Kanunun 3 ncü maddesi gereğince hazırladığı Kamu İktisadi Teşebbüslerinin denetimi sonuçları hakkındaki raporların tümü üzerinde bir süre görüşüldü.

Saat 14,30 da toplanılmak üzere Birleşime ara verildi.

Başkan	Kâtip
Başkanvekili	Denizli
Ahmet Bilgin	*Fuat Avcı*

Kâtip
Ankara
Ali Rıza Çetiner

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Açık oylaması tekrarlanan ithalde alınacak Damga Resmi hakkında kanun tasarısının, oyların ayrımı sonunda, kabul olunduğu bildirildi.

T. B. M. M. Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonunun raporlarının tümü üzerindeki görüşmeler tamamlanarak teşekküller ile buna bağlı müesseseler ve iştirakleri üzerindeki görüşmelere geçilmesi kabul edildi.

27 . 1 . 1967 Cuma günü saat 10,00 da toplanılmak üzere Birleşime saat 18,55 te son verildi.

Başkan	Kâtip
Başkanvekili	Ankara
Nurettin Ok	*Ali Rıza Çetiner*

Kâtip
Denizli
Fuat Avcı

SORULAR

Sözlü sorular

1. — Burdur Milletvekili Fethi Çelikbaş'ın, Ticaret Lisesi mezunlarının, üniversitelerin sosyal ilimler tedris eden fakültelerine girebilme imkânlarına dair sözlü soru önergesi (6/504) (Millî Eğitim Bakanlığına gönderilmiştir.)

2. — İstanbul Milletvekili Abdurrahman Şeref Lâç'ın, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesinde, Profesörler Kurulunun kararı alınmadan, dış seyahat harcamaları yapılıp yapılmadığına dair sözlü soru önesgesi (6/505) (Millî Eğitim Bakanlığına gönderilmiştir.)

3. — Adana Milletvekili Mahmut Bozdoğan'ın, Adana'nın Kadirli ilçesinin bâzı köylerinde, bahçeleri tahribeden suçluların adalete teslim edilip edilmediklerine dair sözlü soru önergesi (6/506) (İçişleri Bakanlığına gönderilmiştir.)

4. — Nevşehir Milletvekili İbrahim Boz'un, Nevşehir milletvekillerinden birinin, Ürgüp ilçesinde, turistik vasıfları haiz olmıyan binalarına turizm fonundan kredi sağlama teşebbüsünde bulunup bulunmadığına dair sözlü soru önergesi (6/507) (Turizm ve Tanıtma Bakanlığına gönderilmiştir.)

5. — Nevşehir Milletvekili İbrahim Boz'un, Nevşehir milletvekillerinden birisinin, iskân raporu olmıyan ve İş Bankasına kiralanan binasına dair sözlü soru önergesi (6/508) (Başbakanlığa gönderilmiştir.)

6. — Nevşehir Milletvekili İbrahim Boz'un, Ürgüp ilçesindeki yapı ve halıcılık kooperatiflerinde, yıllık kongrelerinin yapılıp yapılmadığına dair sözlü soru önergesi (6/509) (Ticaret ve Sanayi Bakanlıklarına gönderilmiştir.)

7. — Nevşehir Milletvekili İbrahim Boz'un, Nevşehir'in Ürgüp ilçesindeki Karayolları Ba-

kımevine çekilmekte olan elektrik hattından bir milletvekilinin mandırasına da elektrik verilip verilmiyeceğine dair sözlü soru önergesi (6/510) (Bayındırlık Bakanlığına gönderilmiştir.)

Yazılı sorular

8. — Kastamonu Milletvekili Âdil Toközlü'nün, İnebolu ve Çatalzeytin ilçelerindeki liselerin öğretmen ihtiyaçlarının ne zaman karşılanacağına dair yazılı soru önergesi (7/304) (Millî Eğitim Bakanlığına gönderilmiştir.)

9. — Kars Milletvekili Sevinç Düşünsel'in, Kars'ın, Su kapı mahallesi yolunun 1967 yılında onarılıp onarılmıyacağına dair yazılı soru önergesi (7/305) (Bayındırlık Bakanlığına gönderilmiştir.)

BİRİNCİ OTURUM

Açılma saati : 10,00

BAŞKAN — Başkanvekili Ahmet Bilgin

KÂTİPLER : Ali Rıza Çetiner (Ankara), Fuat Avcı (Denizli)

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlarım, Millet Meclisinin 38 nci Birleşimini açıyorum.

Gerekli çoğunluğumuz yoktur. Saat 11 de toplanılmak üzere Birleşime ara veriyorum, efendim.

Kapanma saati : 10,02

İKİNCİ OTURUM

Açılma saati : 11,00

BAŞKAN — Başkanvekili Ahmet Bilgin

KÂTİPLER : Fuat Avcı (Denizli), Ali Rıza Çetiner (Ankara)

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlar, 38 nci Birleşimin ikinci oturumunu açıyorum.

2. — YOKLAMA

BAŞKAN — Otomatik cihazlarla yoklama yapılacak, sayın üyeler lûtfen beyaz düğmelere bassınlar.

(Yoklama yapıldı)

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlar, komisyondaki arkadaşlarla birlikte yeterli çoğunluğumuz vardır, görüşmelere başlıyoruz,

3. — BAŞKANLIK DİVANININ GENEL KURULA SUNUŞLARI

1. — Yüksek Hâkimler Kuruluna üye seçimi.

BAŞKAN — Yüksek Hâkimler Kurulu seçimini tekrarlıyacağız. Üç mühürlü kâğıtlar dağıtılacaktır.

MAZHAR ARIKAN (İçel) — Bu hususta bir önergem var efendim.

BAŞKAN — Seçim hakkında gelen önergeyi okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

Yüksek Hâkimler Kuruluna üye seçiminin saat 14,00 te yapılmasını arz ve teklif ederim.

İçel
Mazhar Arıkan

BAŞKAN — Bu önergeyi oylarınıza sunuyorum... («Saat 14,30» sesleri) 14,30 olarak tashih ediyorlar.

İSMAİL ARAR (Kocaeli) — Önerge üzerinde söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun, efendim. («Oylama esnasında söz verilemez» sesleri)

İSMAİL ARAR (Kocaeli) — Muhterem arkadaşlarım, verilen önergenin lehinde arzı beyanda bulunacağım. Ancak, biraz daha değişik bir şekilde kabul edilmesini istirham edeceğim. Yüksek malûmunuz olduğu üzere, Yüksek Hâkimler Kurulu için yapılmakta olan seçimlerin ertelenmesi geçende de Sayın Talât Köseoğlu tarafından verilen önerge ile teklif edilmişti. Ancak o zaman Meclis normal gündemi içinde çalışmakta olduğu için, yapılmakta olan bu seçimlerden netice alınıncaya kadar seçimlerin tekrar edilmesi tezini bizzat bendeniz bir görüş olarak Yüce Heyetinize arz etmiş ve bu görüşüm de Yüce Heyetiniz tarafından kabul edilmiştir. Ancak şimdi Meclis, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu İktisadi Teşekkülleri Karma Komisyonu raporu üzerinde görüşmek üzere özel bir gündemle çalışmakta ve bunun için hususi bir çalışma düzeni içerisine girmiş bulunmaktadır. Binaenaleyh, Yüksek Hâkimler Kurulu için yapılmakta olan seçim öğleden sonraki oturumun başında dahi talikinde bir fayda melhuz değildir ve bir netice alamayız. Binaenaleyh, bu seçimin görüşülmekte olan Karma Komisyon raporunun sonuna talikini arz ve teklif ederim. Bunun için söz almış bulunuyorum.

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlarım, şimdi Sayın İsmail Arar arkadaşımız söz isterken, oylama esnasında konuşulamaz, diye itirazda bulundunuz. Hakikatte ise, verilen önerge saat 14,00 te tekrarını istiyen bir önerge idi.. Meclisin saat 14,30 da toplanması icabettiğinden ve önergenin de saat 14,30 olarak tashih edilmesi lâzımgeldiğinden, bu cihetı de kapsamak üzere, henüz oylama safhası da tamamlanmamış olduğundan, Sayın İsmail Arar'a söz vermiş bulunuyorum. Lûtfen bu cihetlerde arkadaşlarımın dikkatli olmalarını rica ederim, bu itirazlarla çok zaman riyaset makamı müşkül mevkide kalıyor.

MAZHAR ARIKAN (İçel) — Önergemi İsmaili Arar'ın beyanı yönünde değiştiriyorum.

BAŞKAN — Önergenizi size gönderelim, o şekilde tashih edin veyahut yeni bir önerge lûtfedin.

MAZHAR ARIKAN (İçel) — Peki efendim, veriyorum şimdi.

BAŞKAN — Verilen önergeyi okutuyorum.

Sayın Başkanlığa

Yüksek Hâkimler Kurulu üye seçiminin görüşülmekte olan Karma Komisyon raporunun müzakerelerinin hitamında yapılmasını arz ve teklif ederim.

İçel
Mazhar Arıkan

BAŞKAN — Önergeyi oyunuza arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmiyenler... Kabul edilmiştir.

4. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER

1. — Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonunun 12 . 5 . 1964 tarih ve 468 sayılı Kanunun 3 ncü maddesi gereğince hazırladığı Kamu İktisadi Teşebbüslerinin denetimi sonuçları hakkındaki raporlara dair Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı tezkeresi ve Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonu raporu. (3/165) (S. Sayısı : 18 e 1, 2, 3 ve 4 ncü ek) (1)

A) Sümerbank

BAŞKAN — Karma Komisyon raporu üzerindeki görüşmelerimize başlıyoruz. Şahısları adına söz alan arkadaşlarımın isimlerini okuyorum: Şadi Binay, Muslihiddin Gürer, Reşat Özarda, Adnan Şenyurt, İbrahim Boz, Sayın Feyyaz Köksal.

Söz Sayın Şadi Binay'ın buyurunuz efendim.

METİN CİZRELİ (Diyarbakır) — Grup adına söz istiyorum efendim.

BAŞKAN — Peki efendim, kaydediyorum.

ŞADİ BİNAY (Bilecik) — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlar, bugün 1959 - 1963 devresine ait beş yıllık bir zaman zarfında Sümerbank millî müessesemzin bilânço, kâr ve zarar hesaplarını kısa bir süre içerisinde gözden geçirmek durumundayız.

Sümerbank Türkiye'nin en büyük millî müesseselerinden bir tanesidir ve iktisadi kurtuluşumuzun başladığı 1933 senesinde kurulmuştur. Böylece bugün 44 yıllık bir mâziyi idrak etmiş bulunmaktadır. O tarihte 2262 sayılı Kanun gereğince Devlet Sanayi Ofisinden bâzı fabrikaları devralmış, bilâhara yeni fabrika ve tesisler kurmuş ve birçoklarına da iştirakçi halinde girmiştir. Bugün 9 u tekstil grupuna aidolmak üzere ve 6 sı da kimya ve toprak sanayii grupuna aidolmak üzere 15 müessesenin faaliyetlerini gözden geçiriyoruz.

Muhterem arkadaşlar, Sümerbank'ın büyük faaliyeti bilhassa tekstil grupuna dayanmaktadır. Diyebiliriz ki, % 75 i tekstil sanayiine aittir. Geri kalanlar içerisinde kundura sanayii, seramik sanayii, suni ipek ve çimento sanayii gibi gruplar yer almaktadır. Binaenaleyh, esas ağırlık noktası tekstil grupuna girmektedir.

Tekstil grupunda 154 sayılı Kanuna göre 1961 senesinde Maliye Bakanlığınca yayınlanmış özel raporlar mevcuttur. Temennim odur ki, Sümerbank ve diğer İktisadi Devlet Teşekküllerinin, elbette Karma Komisyonun hazırladığı raporun yanında bilhassa Maliye Bakanlığınca 1961 senesinde yayınlanmış bulunan bu özel rapordaki tavsiyelere, temennilere gayet dikkatle eğilmesi lâzımdır ve bunların yerine getirilmesi hususunda kendisine düşenleri yapması ve Hükümete düşenlerin de Hükümetçe yerine getirilmesi birinci şarttır.

Bu rapor ne diyor muhterem arkadaşlar, tekstil grupunda diyor ki; Türkiye'de tekstil sanayii hattâ bâzı kollarda büyük gelişmenin dışında lüzumundan fazla da bir yatırıma girmiştir ve Sümerbank tekstil sanayiindeki müesseselerini özel teşebbüse devretmelidir. Bu devir için muhtelif tavsiyelerde bulunulmuştur. Bankada özel bir fon konulmalı, bu fondan kredi açılmalı, özel teşebbüsün Devlet sektöründen çok daha fazla muvaffakiyet gösterdiği, kârlılık sağladığı bu saha özel teşebbüse mutlak devredilmelidir, diyor. Elbette bunun bâzı güçlükleri vardır. Bunu idrak etmek güç değildir. Ama, yatırımlara, sermayeye ve satış sirkülâsyonlarına nazaran yapılan kârları göz önünde tutarsak bunun zaruretini açıkça görebiliriz.

Muhterem arkadaşlarım, Sümerbankın sermayesi 500 milyon liradır. Böyle olmakla beraber, gerek kendi kaynaklarına, gerekse teşekküllerine yaptığı sermaye ve kredi yatırımları yekûnu 1,5 milyarı bulmaktadır. Onun dışında 676 milyon liralık bir stoku vardır. Bu stokun bulunması Sümerbankın oto finansman kaynaklarını büyük bir şekilde zorlamakta ve Sümerbank sermaye darlığı bunaltısı içine girmektedir. Yapılacak birinci iş muhterem arkadaşlar, Sümerbankın sermayesini artırmaktır. Çünkü aksi halde Devlet bütçesinden bâzı yatırımlara gitmek mecburiyeti vardır. 1959 senesinde 79 milyon olan blânço kârı, 1960 da 40, 1961 de 12, 1962 de 16 ve 1963 yılında da 9 milyona düşmüştür. Halbuki satış

---

(1) 18 e 4 ncü ek S. Sayılı basmayazı tutanağın sonuna eklidir.

yekûnlarına baktığımız zaman, bir yıl içinde 900 milyon liraya yakın bir satış yaptığını görüyoruz. Yüzde bir kâr düşünülmüş olsa 9 milyon lira eder. Demek ki buradaki kâr da 9 milyon liradır. Gerçi sınai maliyete nazaran % 4 kâr raporda işaret edilmiştir.

Muhterem arkadaşlar; toplu sözleşmelerin aksinin Sümerbank bünyesinde diğer bünyelerde olduğu gibi büyük bir yekûn getirdiğini de görmekteyiz. Bu, yılda 25 - 30 milyon lira etmektedir. Bu kârla, kendi oto finansman kaynaklarından Sümerbankın toplu sözleşmelerindeki aksi bu vecibeyi yerine getirmesinin dahi ne kadar güç olduğunu kolaylıkla müşahede ediyoruz.

İkinci mühim tedbir, stokların eritilmesi mevzuudur. Meselâ; bu 676 milyon liralık stok da yüzde 50 sinin tekstil grupuna aidolduğunu görüyoruz. stokların eritilmesi için, yine mütalâa edilebilecek en mühim husus ihracaat meselesidri. Bâzı özel sektörün, Afrika devletlerinde yeni pazarlara, Sümerbankın o büyük çiçekli basmalarını ihracetmek için teşebbüse giriştiklerini, uzun süredir çalıştıklarını şahsan müşahede ettim. Fakat henüz bir netice alamadıklarını görüyoruz. Dış pazarlar uzun boylu sabır ile, insanları yahutta teşekkülleri bekleme durumunda değildir. İhtiyacını en süratli şekilde, en ucuz, en elverişli şekilde dışarıdan temin etmek mecburiyetindedirler. Onun için Sümerbankın, tekstil sanayiinde ihracat mevzuunu süratle ele alması, tıpkı basiretli bir tüccar gibi, 440 sayılı Kanunun kendisine verdiği rahatlıktan da faydalanarak harekete geçmesi ve netice alması şarttır. Böylece dış pazarlarda, hiç olmazsa bâzı yerleri Türkiye'ye bağlamış oluruz.

Ben mamullerimizden şikâyet etmiyorum. Bilhassa erkek kumaşları üzerinde Sümerbankın gösterdiği başarı büyüktür. Ve bunu sadece bize değil, Avrupa'da, dün de misallerini verdiler, meselâ İtalya'da takdir etmişlerdir. Ancak dokuma sanayiinde ve bilhassa basma, divitin, jorjet ve saire grupunda ihracatın yapılmasını şart görüyorum, şahsan. Bunun için de değerli arkadaşlarım, şahsi müşahedem odur ki, Sümerbank özel teşebbüs gibi, meselâ Avrupa'da çıkan desenleri süratle takibedememektedir. Atelyelerinde yabancı desinatörler, yahut da bu şekilde desenler çizebilecek mütehassıslar bulundurabilir. Boyalarını daha mükemmel şekle getirebilir. Özel teşebbüsün muvaffakiyetini ben şahsan burada görüyorum. Dünya desenlerini, modasını gayet yakından takibediyor. Meselâ; Almanya'da çıkan bir kadın kumaşını 15 gün sonra Türkiye'de görmemiz mümkün olabiliyor. Ama, daha fazla dinlendiremiyoruz, yünleri daha iyi şekilde traşa tabi tutamıyoruz; onlar başka. Fakat modayı mükemmelen takibediyoruz. Neden bunu Sümerbank yapmasın? Birçok elemanları Avrupa'da okumuştur. Her türlü seyahat imkânlarına sahiptirler. Onun için Sanayi Bakanlığının ve Sümerbankı bugün yöneten değerli idarecilerin bu konuya eğilmelerini bir memleket meselesi olarak zaruri görüyorum.

Arkadaşlar; Sümerbank millî bir müessesedir, diye işaret etmiştim. Hakikaten bugün halkımızın Sümerbank müesseselerine itimadı büyüktür. Meselâ; bir kumaş aldığı zaman veyahutta çanta, ayakkabı ve saire aldığı zaman doğru bir fiyatla, mükemmel bir fiyatla aldığına kaanidir.

Devlet işletmeciliğinin dezavantajlarından birisi, olarak, özel sektör gibi tabiî muamele görememektedir. Bazan memurlar tembelliklerinden kumaşları indirmezler, ayakkabıların şu numarası, şu modeli yoktur, diyebilirler. Onun için memurların bu çalışma sistemleri üzerinde devamlı kontrol ve murakabe yapılmalıdır. Plânda görülen en büyük eksiklik para olabilir, makina olabilir, muhterem arkadaşlarım. Esas plânı işletecek, esas kalkınmayı sağlıyacak insan gücüdür, insan zihniyetidir. Binaenaleyh, Sümerbank, elemanlarını zaman zaman kurslara tabi tutmalıdır. Yetişmiş elemanlarının eğitimini ihmal etmemelidir. Bu kurslar projeksiyonla olabilir, reklamla olabilir, ders vermek suretiyle olabilir. Bunun satışda ne kadar büyük etkileri olacağını, özel sektöre bakarak, anlamamak için kâhin olmaya lüzum yoktur. Bunları bilhassa tavsiye ediyorum. Ben şahsan Sümerbank mağazalarında bunları gördüm. Memur yoruluyor, tembellik ediyor.

Sonra, gerek Karma Komisyonun raporunda, gerek 1961 senesinde yayınlanan raporlarda temas edilen bir husus da memur çok-

luğudur. Memur çokluğu, işçi çokluğu olabilir. Ama biz makina kapasitesiyle, aynı teşekküllerle istihsali artırabildiğimiz ve stokları biriktirmeden satabildiğimiz takdirde belki bu fazla memur ve işçi adedini yedirebiliriz. Şu halde istihsali artırmamız, istihsali artırmak için de satış yapmamız gerekir.

Yine İktisadi Devlet Teşekküllerinde gördüğümüz en calibi dikkat hususlardan bir tanesi de âtıl makina kapasitesinin bulunması, âtıl insan gücü kapasitesinin bulunması idi. Şu halde iç pazarlarla birlikte Sümerbankın dış pazarlara mutlak surette yönelmesi lâzımdır.

Bir diğer karakteristik hususda Sümerbankın bankacılık faaliyetleridir. Birçok özel teşebbüs ve bu arada sermayesinin mühim miktarları Devletin elinde bulunan diğer bankalar Türk iktisadiyatının yükselmesi istikâmetinde büyük gelişmeler kaydederken, Sümerbankın bankacılık kolunun bir türlü inkişaf edemediğini maalesef görüyoruz ve birçok tahkikat vardır; iyi takibedilememiştir v.s. Bunlar bu raporlarda gözüküyor. Ama geçmiş zamana bakarak ve ondan ders alarak İktisadi Devlet Teşekkülleri olarak özel teşebbüsü daima bir ilham kaynağı yapmalıyız. Özel teşebbüs niçin muvaffak oluyor? Onun kadar olmasak bile ona yetişmeye çalışmalıyız ve böylece özel teşebbüs bir taraftan Devlet müesseselerinde yetişirken, onları önder kabul ederken, biz de özel teşebbüsün çalışma mekanizmasını örnek kabul etmeliyiz ve o şekilde çalışmalıyız. Görüyoruz arkadaşlar, birçok bankalar yeni şubeler açıyor, yeni gelişmeler yapıyorlar, sonra bilânçolarını müpet şekilde görüyoruz. Bunun yanında Sümerbank gibi kaynakları kuvvetli; geniş bir müessesenin bankasının inkişaf edememesini ben şahsan üzüntü ile karşılamaktayım.

Bir de, Sümerbankın giriştiği teşebbüslerde, özel teşebbüsün kendisine katılacağı düşünülmüştür bidayette. Fakat, özel teşebbüs bu işlere girmemiştir. Bunun da en büyük sebebi olarak Türkiye'de henüz bir sermaye piyasasının teşekkül etmemesini gösteriyoruz. Ereğli Demir - Çelik hisselerinin satışında dış memleketlerde gördüğü kolaylığa mukabil Türkiye'de rastlanılan güçlükler bunun en büyük misalini teşkil eder.

Sümerbankın senede 25 ilâ 30 milyon lira faiz ödediğini ve büyük stoklarını unutmamak düşüncesiyle söylüyorum; yapılacak en büyük iş halen stokların - tabiî bugün için bilemiyorum - eritilmesidir. Gerek Devlet teşekkülleri nezdinde gerekse serbest piyasada bunların eritilmesi çareleri süratle aranmalı ve bulunmalıdır.

Muhterem arkadaşlarım, Sümerbank son yıllarda seramik teşebbüsüne girişmiştir. Bu, özel teşebbüsün her yerde her mıntakada kolaylıkla başarabileceği bir teşebbüs değildir. En azından 50 milyon lira gibi, 60 milyon lira gibi bir yatırıma muhtaçtır ve bunun da takriben yarısı döviz ile gelmektedir. Fayans sıkıntısının ne kadar büyük olduğunu geçmiş yıllarda gördük. İspanya'dan, Macaristan'dan dünyanın hemen hemen her tarafından tanınmamış üzerine âdeta yağlı boya gibi bir madde sürülmüş, bilâhara dökülen fayanslar da kullandık. Çanakkale Seramik Fabrikasının fayaslarının yetmediğini, bunların da karaborsaya nasıl düştüğünü ibretle gördük. Sümerbank bu mevzuda büyük ve çok isabetli bir adım atmıştır; bir Seramik endüstrisine girmiştir. Bozüyük ve Yarımca'da hazırlıkları ilerlemiştir ve Bozüyük fabrikası ilk mamullerini piyasaya çıkarmıştır. Öyle görülmektedir ki, bundan böyle Türkiye kara seramik, kara fayans veyahutta fayans sıkıntısı çekmiyecektir. Bu da memnuniyetle kaydedilmeye değer..

Keramik mevzuunda muhterem arkadaşlarım, Sümerbank elindeki fabrikayı, bu tuğla kiremit fabrikasını elden derhal çıkarması lâzımdır, çıkarılmadıysa şimdiye kadar. Çünkü senede 5 - 6 yüzbin liralık zararı mucibolmaktadır. Diğer taraftan özel teşebbüs bu sahada tamamen muvaffak olmaktadır. Devlet teşebbüsünün böyle bir sahada gözükmesine lüzum ve zaruret de kalmamıştır.

Sümerbankın bugün karşılaştığı güçlükler veyahutta ileri sürdüğümüz şu tenkidlerin başlıca menşei Sümerbank sermayesinin ve yatırımlarının isabetli bir şekilde tâyin edilmemiş olmasından neşet etmektedir.

Ben sözlerimi burada bitiriyorum. Karma Komisyon raporlarında muhterem arkadaşlar Sümerbank teşekkülünün; «Başbakanlık Yük-

sek Denetleme Kurulunun ileri sürdüğü ve teşekküllerde kabul edilmiş olan tenkid ve temennilerin yerine getirilmesi şartiyle» denmiştir, bunların bu bilânço ve kâr ve zararlarının tasvibi için. Bu tenkid ve temenniler hiçbir zaman rafta kalmamalıdır. Maalesef o da bizim bünyemize âriz olan kronik bir hastalıktır. Kendimiz rapor yazarız, hastalıkları teşhis ederiz, dertleri biliriz, söyleriz, bir daha söyleriz; olmadı...

Kendimize inanmayız, ecnebi mütehassıslar getiririz, dışarıya mütehassıslar yollarız, onlar raporlar yaparlar, günün aktualitesi içinde bunlar parlak görünür, fakat ertesi günden itibaren mâzi olmaya başlar ve günün birinde de o raporlar tozlanır ve nihayet arşive kaldırılır, oradan da çöp tenekesine gider. Bunun için Sümerbank teşekkülleri gerek 1961 yılında yapılan, gerekse ilk defa Meclisin değerli Karma Komisyonunun yaptığı tenkid ve temennileri ciddiyetle ele almalı ve bunların ele alınıp alınmadığı, hangisinin yerine getirildiği, hangisinin getirilmediği hususları üzerinde durulmalı, Hükümet de bu konularda kendisine düşen görevi mutlak surette yerine getirmelidir.

Sümerbank teşekküllerine başarılar diler, beni dinlediğiniz için hepinize teşekkürler ederim.

BAŞKAN — Cumhuriyet Halk Partisi Grupu adına Metin Cizreli. Sayın Cizreli buyurun efendim.

Ç. H. P. GRUPU ADINA METİN CİZRELİ (Diyarbakır) — Muhterem Başkan, muhterem milletvekilleri, memleket ekonomisinde mühim bir mevki işgal eden Kamu İktisadi Teşebbüslerinin denetime ait 468 sayılı Kanunun ilk tatbikatına girmiş bulunuyoruz. Bu denetlemenin memlekete ve Kamu İktisadi Teşebbüsleriyle müesseselerine hayırlı olmasını temenni ederiz.

Kamu İktisadi Teşebbüslerinin 1959 - 1963 yılları hesap ve muameleleri üzerine düzenlenen raporun tümü üzerinde yapılan görüşmelerde sözcü aradaşlarımız, etraflıca durduğu için aynı noktalara değinmekten kaçınarak, munhasıran Sümerbank ile müessesele rinin müşterek olan dert ve ihtiyaçlarına temas ve dileklerimi arz etmekle yetineceğim.

Bildiğiniz gibi Sümerbank 11 Temmuz 1933 tarihinde 2262 sayılı Kanunla kurulmuştur. O zaman Sanayi ve Maadin Bankasından devraldığı sanayi işletmelerle vazifeye başlıyan bankaya kanunla şu ödevler yükletilmiştir. Kuruluş Kanunu ile başlıca görevleri devraldığı işletmelerle birlikte yeni sınai tesisler kurmak ve işletmek, sermayesinin yeterliği oranında memleket içi ekonomik faydası olan sanayi işlerine katılmak, sınai kuruluşlara kredi vermek, genel olarak bankacılık işlemleri yapmak, ulusal sanayiin gelişme yollarını aramak, bu konuda incelemeler hazırlamak ve bildiriler düzenlemektir.

Gerçekten Sümerbankın faaliyete geçmesiyle memleketimizin sanayi kollarında büyük bir gelişme sağlanmış, bilhassa tekstil sanayiinde özel sektörün de bu konu ile ilgilenmesine sebebolmuştur. Neticede tekstil sanayiinde süratli bir kalkınma sağlanabilmiştir. Hususiyle İkinci Dünya Harbini takibeden yıllarda özel sektörü bu sahaya itibar etmesine, Sümerbankın bilgili ve verimli çalışmaları âmil olmuştur. Daha sonra etraflıca arz edeceğimiz gibi, 1933 yılında kurulmamış olsaydı, özel sektörün bugün kolaylıkla bir tekstil fabrikası kurup istihsale başlamasına imkân ve ihtimal yoktu. Zira Sümerbank kendi teşebbüsleri ve işletmeleri için eleman yetiştirmeye gayret sarf etmiş ve bu yetişenler muayyen bir devreden sonra özel sektör işletmelerinde görev almışlardır. Bugün özel sektöre ait tekstil müesselelerinin başında gördüğümüz mühendis, işletmeci, teknisyen Sümerbankın yetiştirdiği elemanlardır. Ne yazık ki, Sümerbankın ve hattâ Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Türk ekonomisine yaptığı bu hizmetler müesseselerin bilânçolarında gösterilmeye imkân olmıyan fakat memleket için hayırlı neticeler doğuran büyük hizmetlerdir.

Kuruluşundan 1963 yılı sonuna kadar geçen 30 yıl içinde Sümerbank, memleket ana-sanayiinden olan Demir - çelik, kâğıt selüloz, tekstil sanayii ve işletmelerini kurmuş, ayrıca çimento, ateş tuğlası ve suni elyaf fabrikalarını kurmuştur. Banka, 3460 sayılı Kanunun 26 ncı maddesine istinaden kurduğu hükmi şahsiyete ait 16 müessese işlerini yü-

rütmüştür. Bunlardan ikisi yünlü, altısı pamuklu, biri kendir olarak tekstil grupunu teşkil etmektedir. İkisi kimya ve deri, dördü toprak sanayii ve 16 neısı da ticari grupda dâhil müesseselerdir.

Sümerbankın 1959 - 1963 yıllarına aidolmak üzere faaliyetlerinin anahatlarını belirtecek bâzı rakamları sunmak isterim. Bu müessese beş yıllık bu devrede 140 486 ton pamuk ipliği, 19 301 ton yün ipliği ve 782 milyon metre pamuklu ham dokuma, 25,5 milyon metre de yünlü ham dokuma üretmiştir. Yine beş yıllık bu devrede sattığı mamullerin tutarı 4 milyar 522,8 milyon lira; piyasadan mübayaa ettiği malların tutarı 2 milyar 867,7 milyon liradır. Ortalama olarak yılda 30 457 işçi çalıştırmış ve bunlara beş yılda 1 milyar 9,1 milyon lira; yine memur ve ücretliler için de 390,3 milyon lira ödeme yapmıştır.

Yine bu devrede müesseselerin Sümerbanka devrettiği net kâr 105,5 milyon liradır. Bu yıllarda iştirakçilere verilen sermaye 495,6 milyon lira, bunlara açılan kredi ise 742,7 milyon liradır. Netice olarak beş yıllık devrede elde edilen kâr 156,4 milyon liradır.

Sayın milletvekilleri,

Buraya kadar olan mâruzatımızla Sümerbank camiası hakkında bir fikir vermeye çalıştık. Şimdi görüş ve dileklerimizi arz etmek isterim.

1. Bütün Kamu İktisadi Teşebbüslerinde görüleceği üzere Sümerbank da sermaye sıkıntısı içindedir. Mâzide politik tesirlerle çeşitli kuruluşlara katılmış ve sermaye taahhüdünde bulunmuş, ayrıca fiyat hareketleri tesiriyle satışlar düşmüş, kâr azalmıştır. Kanaatimizce bu hususlar sermaye sıkıntısına sebebolmuşlardır. Öyle ümideediyoruz ki, 440 sayılı Kanunun tam tatbiki suretiyle Sümerbank gibi daha fazla piyasa mamulleri üreten bir teşekkül, satış fiyatlarını serbestçe tâyin ettiği zaman, yıllık kârlarında bir artma olacaktır. Ancak şurasını hemen ilâve edelim ki - Toplu sözleşmelerden mütevellit ücret artışlarını karşılamak, verimliliği artırma çabasiyle olmalı ve bu husus plânlanmalıdır.

2. Sümerbank teşekkül ve işletmelerinde norm kadroların tesbiti cihetine gidilmeli ve bu kadrolar haricinde hiçbir şekilde memur ve işçi kullanılmamalıdır. Umumiyetle Kamu İktisadi Teşebbüslerinde görülen manzara, buralarda faz'a miktarda memur ve işçi çalıştırıldığı merkezindedir.

3. Ücret politikası bütün teşekküllerde olduğu gibi Sümerbankta da menfi tesirler yapmaktadır. Haddizatında 3659 sayılı Kanuna bağlı olması lâzımgelen bu memurların çoğu aynı kanunun istisnai bir hükmü olan 10 ncu maddesinin şümulü içine alınmışlardır. Bu bir zaruret neticesi olmakla beraber istisnai hükmün, esasa galebe çalmasiyle neticelenen garip bir durumu yaratmaktadır. Unutmamamız lâzım ki, karma ekonomide ve bilhassa özel sektörle yanyana çalışmak mecburiyetinde olan Sümerbank gibi bir teşekkülün ekonomik prensiplere riayet etmesi mecburidir. Karşısında bulunan özel teşebbüs, yetişmiş bir elemana, ihtiyacını karşılıyacak kadar bir ücret verdiği takdirde, Sümerbank da aynı şeyi yapmak zorunluğundadır. Ehliyetin de bir ticari meta olduğunu kabul etmek lâzımdır. Kamu İktisadi Teşebbüslerinde çalışan memur ve işçiler için yakın bir gelecekte ücret politikası yeniden gözden geçirilmelidir. Aksi halde bu teşekküllerin kalifiye eleman bulmaları imkânsız olacaktır. Zira marifet iltifata tabidir. Bir misalle durum daha da aydınlanacaktır.

Sümerbank, kuruluşundan bu yana 1 224 genci harice göndeip tahsillerini tamamlatmıştır. Bugün ancak bunlardan 70 i bankada çalışmaktadır. Fakat buna rağmen kalifiye eleman yetiştirme politikasının devamını lüzumlu gördüğümüzü ifade etmek isteriz.

4. 440 sayılı Kanuna göre kurulan, Yeniden Düzenlenme Komisyonu; Sümerbank Kuruluş Kanunu üzerindeki çalışmalarının biran evvel bitirilmesini temenni etmekteyiz.

5. Devlet sermayesiyle kurulmuş ve çimento üretmekle görevli bir çimento müessesesi bulunduğuna göre Sivas Çimento Fabrikasının bu müesseseye devri ve çimento üretiminin bir elden idaresi ekonomik icaplara daha uygun

düşeceği kanaatindeyiz. Bu suretle Devlet sermayesiyle vücut bulmuş teşekkül ve müesseselerin aynı iş kolunda ayrı ayrı faaliyette bulunmaları önlenmiş olur.

6. Sümerbank, ürettiği malların satış fiyatlarının tesbitinde tamamen bağımsız olmalıdır. 440 sayılı Kanunun âmir hükmü de budur. Buna göre bankanın izliyeceği tek şey piyasa hareketleridir. Önümüzdeki yıllarda bunun tahakkukunu beklemekte olduğumuzu belirtmek isteriz.

7. Sümerbankın özel teşebbüsle yanyana çalışması, bankaya mamullerini mükemmelleştirilmesi yolunda bir mecburiyet yüklemektedir. Rekabet şartları bunu emreder. Bu bakımdan imalâtın vasfına, desenine ve hattâ modaya uygunluk derecesine itina etmek mecburiyetindedir. Aksi takdirde imalâtının stoka girmesi ve müessesenin zarar etmesiyle sonuçlanır. Kesin hüküm olarak söyliyelim ki, piyasa ekonomisinin icaplarına uymak bir zarurettir.

8. Sümerbankın, mamul ve yarı mamul kumaş ihracı hususundaki girişiği teşebbüsleri memnunlukla karşılamaktayız. Bir zamanlar yerli kumaş kullanılması hakkındaki propaganda kampanyaları artık tarihe karışmıştır. Bugün bu konudaki mamullerimiz (fiyat müşkülleri hariç) dış ülkelere ihraç edebilecek hale gelmiştir. Bu bakımdan bu yoldaki faaliyetleri hızlandırmak gerekir. Kaldı ki, buna da mecburuz. Zira yakın bir gelecekte Avrupa Ortak Pazarına tam üye olacağımızdan imalâtımızı ve işletmelerimizi şimdiden bu gayeye göre hazırlamak lâzımdır.

9. Değinmek istediğimiz bir diğer nokta da şudur : Devletçiliğin esasında yatan anafikirlerden biri şüphe yok ki, özel sektöre öncelik yapmaktır. Bu, teknik sahada olduğu gibi sosyal sahada da böyledir. Kalifiye işçi yetiştirilmesinin birinci şartı, işçinin fabrikanın yanındaki lojmanda ikametidir. Kendisi iste kafası köyündeki tarlasında olan bir işçinin verimi hiçbir zaman tatminkâr olmıyacaktır. Bu bakımdan işçilerin fabrikalar civarında oturmaları politikasını ısrarla takibetmek gerekir kanısındayız.

10. Teşekkül ve müesseseler bünyesindeki muhtelif kademelerdeki elemanların sık sık yer değiştirmelerine artık bir son verilmelidir. İktisadi icapların haricinde her hangi bir mazeretle bir müdürün değiştirilmesi, müessesenin zararını doğurmaktadır. Tecrübelerin değerlendirilmesi, mesul şahısların uzun zaman o vazifede kalmasiyle mümkündür.

11. Sümerbank alım - satım müesseselerine siyasi zorlamalar yüzünden satış mağazaları açtırılmasına son verilmeli ve zarar eden satış mağazaları varsa bunlar kapatılmalıdır.

12. Sümerbank ve müesseseleri sigorta işlerinin daha ziyade dahilî bir fona itibar etmelerini lüzumlu görmekteyiz. Böylece sermaye sıkıntısı çeken müessese ve teşekküller hem bir otofinansmandan faydalanmak ve hem de harice ödenen sigorta primlerinden tasarruf etmek imkânı sağlanmış olur.

Sonuç olarak arz etmek isteriz ki, Sümerbank kendisine düşen vazifeleri başarmış ve memleket ekonomisinde hayırlı birçok hizmetler görmüş olan bir teşekkülümüzdür. Kamu İktisadi Teşebbüsleri kendi kuruluş kanunları ve denetimine ait kanunlardaki hükümlerle başbaşa bırakılmalı ve her hangi bir şekilde politikanın tesiri altına itilmemelidir. Politik müdahalelerin ne kadar menfi sonuç verdiği hepimizce bilinen bir hakikattir. Teşekküllerin bağlı bulunduğu bakanlıklar, murakabe vazifesiyle, yetinmeli; terfilerde, tâyinlerde, nakillerde ve teşekküllerin her türlü muamelâtında kat'iyen müdahalede bulunmamalıdırlar. Başka bir tâbirle bu teşekküllerin idarecileri bilânço kâr ve zarar hesaplariyle başbaşa bırakılmalıdır. Kâr ve verimliliği bu müesseselerden istemek hakkımız olmalıdır. Hükümetle bu müesseselerin ilişkileri kanunlarla gösterilmiştir. Bunları aşan bir müdahalenin bu teşekkülleri zarara sokacağı bir hakikattir. Zira bu müesseselerin karşısında günden güne güçlenen bir özel teşebbüs mevcuttur. İkisi arasındaki yarışma tamamen ekonomik kurallara dayanmak zorundadır.

Muhterem arkadaşlar, konuşmama son verirken, C. H. P. Grupu adına Kamu İktisadi Teşebbüslerinden Sümerbank ve ona bağlı

müessesleri hakkında 1959 - 1963 yılları arasındaki devre için düzenlenen Karma Komisyon raporuna müspet oy vereceğimizi bildirir, ve bugüne kadar Sümerbank da vazife görmüş hizmet etmiş bütün personel ve işçilere teşekkürlerimizi ve takdirlerimizi bildirmek isteriz.

Saygılarımla. (Alkışlar)

BAŞKAN — A. P. Grupu adına Sayın Nihat Özel, buyurunuz.

A. P. GRUPU ADINA ZAFER NİHAT ÖZEL (Denizli) — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım; Anayasamızın 127 nci maddesinin son fıkrası, Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Türkiye Büyük Millet Meclisince denetlemesinin kanunla düzenleneceğini âmir bulunmaktadır. Bu hükme riayetle Yüksek Heyetiniz tarafından 12 . 5 . 1964 tarihinde kabul edilen 468 sayılı Kanunun 3 ncü maddesi gereğince bu İktisadi Devlet Teşebbüslerinin bizzat Parlâmento tarafından murakabe edilmesinin ilk örneklerini vermekteyiz. Bu sebeple grupum adına her türlü hislerden âzade olarak objektif bir görüşle fikirlerimi arza çalışacağım.

Muhterem arkadaşlar, şu anda hesabını tetkik etmekte olduğumuz Sümerbank'ın 1959 - 1963 yılları arasındaki faaliyetlerine girmeden önce bu dev teşekkülün tarihçesinden kısa bir şekilde bahsetmeyi faydalı buluyorum. Böylelikle hesap dönemini daha iyi bir şekilde değerlendirmek imkânımız olabilecektir.

Muhterem arkadaşlarım, muazzam bir istiklal mücadelesi sonucunda millî varlığını kurtararak modern bir Devlet Kuran Türk Milleti, daha Cumhuriyetin ilk yıllarında bir sanayileşme hamlesine girişmenin gerekliliğine inanmıştır. Bu maksatla ilk olarak 1926 da «Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası» kurulmuştur. Bilâhara lağvedilen bu bankanın vazifeleri 1932 yılında kurulan «Devlet Sanayi Ofisi» ile «Türkiye Sanayi Kredi Bankası» na verilmiştir.

Cumhuriyetin 10 ncu yılında sanayileşme hareketimiz «Devlet Sanayi programları» ile yürütülmek istenmiş, ancak Millî ihtiyaç ve menfaatlerin zarurî kıldığı sanayi şubelerin biran önce tahakkuk ettirilmesi ve sanayileşme hareketimize hız verilmesi için yukarıda bahsedilen iki teşekkülün kifayetsiz olduğu görülmüştür. Böylece erişilmek istenen hedeflere daha müessir ve seri bir suretle ulaştıracak esasları ihtiva eden Sümerbank 3 Haziran 1933 tarih ve 2262 sayılı Kanunla sermayesinin tamamı Devlet tarafından verilmek suretiyle kurulmuştur. Sözünü ettiğim kanunla Sümerbank'a verilen görevler anahatlarıyle; devralınacak fabrikaların işletilmesi ve hususi sanayi müessesselerindeki devlet iştirak hisselerinin idare edilmesi, Devlet sermayesi ile vücuda getirilecek bütün sınai müessesselerinin etüt ve projelerinin hazırlanması ve bunların tesis ve idare edilmesi memleket için iktisaden verimli olan sanayi işlerine sermayesinin müsaadesi oranında iştirak ve yardım etmesi, sanayiin inkişafı için gerekli uzman kadrosunun yetişmesini sağlaması, bilûmum bankacılık işlerini yapması, millî sanayiin inkişaf tedbirlerini araması ve bankaya verilecek konular hakkında mütalâa beyan etmesi olarak sıralanabilir.

Kanunla verilen bu görevlerden de anlaşılacağı üzere, o günlerde Türkiye'de sanayi hayatı demek Sümerbank demekti. Ve bütün sınai gelişme ümitleri bu müessesede toplanmıştı. Yüklenen sorumluluk çok büyüktü. Buna mukabil devraldığı tesis sayısı sadece dört tane idi. Bunlar, Bakırköy Pamuklu Müessesesi ile, Hereke ve Teshane yünlü fabrikaları ve Beykoz deri ve kundura fabrikasıydı.

Bu derecede yüksek bir sorumluluk ve buna mukabil son derece mütevazi bir çerçeve içinde işe başlıyan Sümerbank, 34 yıllık bir başarılı çalışma sonunda Türkiye'nin en büyük sınai müessesselerinden biri olmuştur. Bu geçen süre içinde yünlü ve pamuklu dokuma, suni ipek ve viskoz mamulleri,, kâğıt ve selüloz, demir ve çelik, çimento, tuğla ve kiremit, seramik, sicim ve kanaviçe, deri ve kundura gibi sanayi kollarında yeni yeni fabrikalar kurmuş, mevcut fabrikaları tevsi ve ıslah etmiş, ayrıca, başlıcalarının iştigal konuları malî, ticarî, dokuma, kimya, çimento, şeker ve maden olan ve sermayelerinin toplamı 1963 yılında 2,3 milyar liraya yaklaşan 53 çeşitli müessesseye yarım milyar liranın üzerinde iştirak etmiş ve kuruluş kanunu ile kendisine verilen görevleri hakkı ile yerine getirebilmek için gereken titizlik ve çabayı göstermiş, böylelikle çağımız endüstri anlayışiyle bir taraftan memleketimizdeki sanayileşme hamlesinin öncülüğünü ve ön-

derliğini yaparken, diğer taraftan yeni yeni iş sahalarının açılmasına yardımcı olmuştur.

Kuruluştaki sermayesi 20 milyon lira olan Sümerbank'ın bugünkü sermayesi 500 milyon liradır. Sümerbank'ın sermayesinin artışına paralel olarak faaliyetlerine tahsis ettiği kaynaklarda da önemli artışlar olmuş ve 1963 yılında 2 milyar 200 milyon lirayı aşmıştır.

Muhterem arkadaşlar, Türkiye'nin sanayileşmesinde geçmiş yıllarda olduğu gibi plânlı kalkınma devrinde de Sümerbank'a önemli vazifeler düşmüş bulunmaktadır. Bu meyanda Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânının tatbiki ile ilgili olarak halen 19 projenin tahakkuku işini yürütmekte olup, bunlar sektörlere göre şöyle sıralanabilir.

Biri gıda, 9 u dokuma ve giyim, 4 ü, kimya, 5 i de toprak sanayi gruplarına aittir. Bu projeler tutarı 616,6 milyon liradır. 1963 yılında 122 milyon liralık yatırım yapılması programlaşmış, bunun % 92 si tahakkuk etmiştir.

Muhterem arkadaşlar, Türk sanayiinin doğuşunda öncülük vazifesi, öğretmenlik vazifesi görmüş olan Sümerbank tekstil sahasında gerek yünlü ve gerekse pamuklu dallarında üretim fazlalarını ihracetmek suretiyle memleketimizin genel kalkınma yatırımları için lüzumlu olan dövizi sağlamaya çalışmaktadır. 1963 senesi sonuna kadar yapmış olduğu ihracatla 40 milyon lira karşılığı döviz sağlamıştır.

Sümerbank'a bağlı fabrikaların sayısı 1963 yılında 23 tür. Ayrıca Sümerbank'a bir de alım - satım müessesesi bağlıdır. Bunun yanında aynı yıl 160 a yakın satış mağazası ve 18 banka şubesi ile faaliyet göstermiştir. Fakat hesap dönemimizde, yani 1959 ile 1963 yılları arasında Sümerbank'ın kârlılık durumu, temsil ettiği sermaye dikkate alınınca pek tatminkâr bir manzara göstermemektedir. Şöyleki, 1959 yılı bilânçosu 79 486 516 liralık bir kârla kapanırken bu kâr, 1960 yılında 39 750 674 liraya, 1961 yılında 11 886 531 liraya, 1962 yılında 16 112 090 liraya ve nihayet 1963 yılında 9 127 840 liraya düşmüştür.

Sümerbank'ın kârlılık durumundaki bu gerilemeyi nasıl izah edebiliriz? Hâdise herşeyden evvel sözü edilen dönemdeki genel ekonomik durumun etkisi altında gelişmiştir. Hiçbir iktisadi ünitedeki gelişmeler, genel ekonomik durumdan ayrı olarak düşünülemezler. Özellikle büyük üretim yapan kuruluşların faaliyetleri bu dış ekonomik şartlardan önemli ölçüde etkilenecektir.

Sümerbank'ın satış hasılâtına bakarsak 1959 yılında 1 milyar lirayı aşan satışlar, 1960 yılında özellikle dokuma sektöründe başgösteren kriz sebebiyle 875 milyon liraya düşmüştür. 1961 yılı genel ekonomik durgunluğun alabildiğine devam etmesi ve gayrisâfi millî hasılânın gerilemesi bu satışları 787 milyon liraya kadar düşürmüştür. Satışlar ancak 1962 yılının ikinci yarısından sonra başlıyan ekonomik canlılık ile artmaya başlamış ve 1962 de 876 milyon liraya, 1963 te 934 milyon liraya yükselmiştir. Dış ekonomik şartlar sebebiyle düşen satışlara paralel olarak teşekkülün elindeki stoklar artmaya başlamış ve 1959 yılında 534 milyon lira seviyesinde iken, 1961 yılında 699 milyon liraya yükselmiştir. 1961 den sonra stoklarda bir düşme varsa da, bu düşme önemsizdir. Buna mukabil aynı dönemde üretimde yükselmeler görülmektedir. Şu hale göre teşekkülün zararlarını izah edebilen ilk faktör işletme dışı ekonomik şartlardır. Şöyleki :

1. Genel ekonomik durgunluk sebebiyle teşekkülün toplam satışları gerilemiş, dolayısiyle satışlardan sağlanan kâr azalmıştır.

2. Üretim genel ekonomik şartlara uydurulamayıp devamlı artışlar kaydettiği için stoklar alabildiğine artmış ve stokların finansmanı işletmeye muazzam giderler yüklemiştir. Bu giderler satışların azalması dolayısiyle zaten düşen kârı daha da geriletmiştir.

Sümerbank'ın kârlılık durumundaki gerilemelerin bir sebebi de işletme içi bâzı hususlardır. Bunların en önemlisi de, bütün İktisadi Devlet Teşekküllerinde olduğu gibi personel politikasıdır. Nitekim, özellikle son yıllarda Sümerbank Genel Müdürlerinin bu görevlerinde ortalama olarak bir sene tutuldukları görülmektedir. Oysaki bu zevat ancak asgari olarak bir senede işleri kavrıyabilecek, müesseseyi tanıyacak ve salim karar verecek duruma gelebilmektedir. Yani, en yüksek kademedeki idareci tam işletmeyi kârlı kılabilecek kararları almak için yetiştiği sırada görevinden alınmakta ve teşekküle yabancı bir başka idarecinin tâyini yapılmaktadır. Ayrıca kanu-

ni mevzuat dahi daha alt kademedeki idarecilerin ve uzmanların teşekkülleri benimsemesine müsait değildir. Nitekim 7244 sayılı Kanun, teşekküllerde âzami ücreti 1 250 lirada dondurmuştur. Sümerbank yurt içinde ve yurt dışında çok kıymetli ve gerçekten uzman gençler yetiştirmiştir. Fakat bu gençlerin çoğu bir fırsatını bularak teşekkülden ayrılmışlar ve başka işletmelerde çalışmaya başlamışlardır. Yani Sümerbank eleman yetiştirmiş ve fakat bu elemanlardan istifade edemiyerek onları elinden kaçırmıştır. Bu konuya bekmahal bir çare bulunması gerekir. Hiç değilse kısa vadede teşekkül emrine mukaveleli personel çalıştırabilme imkânları sağlanmalıdır.

Teşekkülün kârlılık durumundaki gerilemelerin bir sebebi de karma ekonomiyi anlayış tarzımızdır. Nitekim Sümerbank, özel sektörle rekabet piyasasında yanyana çalışan nadir kuruluşlardan biridir. Piyasada birlikte faaliyet gösterdiği kuruluşların doğuşunu da kendisi hazırlamıştır, denilebilir. Çünkü basiretli bir iş adamı, yatırım yapacağı sahada gerekli teknik bilgi ile mücehhez bir kadro bulamazsa o sahaya yatırım yapmıyacaktır. Mühendisi ile, işçisi ile, ekonomisti ile dokuma sanayii için böyle bir kadroyu memleketimize Sümerbank kazandırmıştır.

Böyle olmakla beraber Sümerbank özel sektöre karşı hiçbir zaman himaye görmemiştir. Devletin Sümerbankı tek himaye tedbiri, özellikle dokuma mamullerine ithal kotalarında yer vermeyişidir. Ancak bu himayeden özel sektörün dahi aynı ölçülerle istifade ettiği açıktır. Böyle olmakla beraber, yani özel sektörle rekabet piyasasında birlikte çalışmasına mukabil Sümerbank bu düzenin ekonomik kurallarından istifade edememektedir. Nitekim Teşekkül kârlı çalışamamaya mahkûm sanayilere meselâ valeks sanayiine yatırım yapmaya zorlanmıştır. Öte yandan özel işletmeler fiyatlarını piyasa kurallarına göre serbestçe tâyin ederlerken, Sümerbank bu imkândan büyük ölçüde mahrum bırakılmıştır. Nitekim daha geçenlerde yapılan cüz'i bir zam, ortalığı birbirine katmış ve teşekkül bu zammı geri almak zoruna kalmıştır. Gene zararlı çalışan satış mağazalarının kapanmasına nedense razı olunmamaktadır.

Sümerbankın daha kârlı çalışmasını önliyen bir faktör de dokuma fabrikalarının bir hayli eskimiş ve demode olmuş olmasıdır. Teşekkül gerekli yenilemelere ve ıslaha gitmeyi zaruri görmüş ve bu konuda hazırladığı projeleri Birinci Beş Yıllık Plâna alınmak üzere Devlet Plânlama Teşkilâtına sunmuştur. Bu teşkilât 1960 yılında başlıyan ve 1963 yılına kadar süren tekstil krizini ihmal ederek, memlekette bir âtıl kapasite olduğu mülâhazası ile bu projeleri plâna almamıştır. Makine randımanlarının düşmesi de kârın gerilemesinde bir faktör olmaktadır.

Öte yandan Sümerbank'ın azalan kâr durumunu esas alarak millî ekonomiye yararsız bir hale geldiğini söylemek mümkün değildir. Çünkü bu teşekkül takriben 30 000 i işçi olmak üzere cem'an 35 000 kişiye iş sağlamakta, gerek iştirakleri ve gerekse yeni yatırımları ile yeni yeni iş sahaları açmaktadır. Sadece hesabını tetkik ettiğimiz dönem için Hazineye sağlanan vergi geliri 1 milyar liraya yakındır.

Sümerbank sınai ve malî faaliyetleri yanında beşerî münasebetlere de gereği kadar önem vermektedir. Nitekim 24 Temmuz 1963 tarihinde yürürlüğe giren Toplu İş Sözleşmesi düzeni içinde 30 000 i aşkın işçi için 10 sendika ile Toplu İş Sözleşmesi imzalanmıştır. Sümerbank bu yeni düzeni büyük bir istekle karşılamış ve işçilerine yeni yeni haklar ve maddi menfaatler sağlamıştır. Bu durum dahi 1963 te canlanmaya başlıyan ekonominin, teşekkülün kârlılık durumu üzerindeki olumlu etkilerine mâni olabilecek bir konudur. Yani yeniden yükselmeye başlıyan kârlar, büyük bir işçi kütlesinin daha iyi bir yaşama standardına ulaşmasına tahsis edilmiştir.

Sümerbank yeni ve modern fabrikalar vücuda getirirken kendi sosyal vecibelerine de önplânda yer vermiş ve sınai tesislerin yanında vazifeli evleri, kreşler, hastahaneler, emzirme yerleri v.s. gibi bir çok sosyal tesisler kurmuştur. Nitekim 1963 yılı sonu itibariyle 3 252 si vazifeli şahıs, 7 179 u bunların aile efradı olmak üzere cem'an 10 431 kişi Sümerbankça barındırılmaktadır. Öte yandan personelin kooperatifler kurmaları teşvik edilmiş ve 1963 yılı sonunda bu kooperatiflerce inşa ettirilen 2 112 konut sahiplerine teslim edilmiştir.

Sümerbank memleketimizin kalkınması için gereken işletme dışı şartları dahi hazırlamaktadır. Nitekim 1959 yılından 1963 yılına kadar geçen 5 yıllık süre içinde açılan işçi ve usta kurslarına 11 457 kişi katılmıştır. Bunların 5 957 si okuma - yazma kurslarına, 264 ü asemi işçi kurslarına, 477 si usta hazırlama kurslarına, 1 786 sı özel işçi kurslarına devam etmişlerdir. 1963 yılı sonuna kadar Sümerbankın yurt içi fakülte ve yüksek okullarında okuttuğu öğrenci sayısı 926 ya baliğ olmuştur. Gene aynı yıl sonuna kadar yurt dışında okutulan öğrenci sayısı 386 ya yükselmiştir.

Muhterem arkadaşlarım, bütün bu açıklamalarımdan görüleceği üzere, Sümerbankın azalan kârlılık durumu hiçbir zaman idari şartlara bağlanamaz. Öte yandan teşekkülün her zaman olduğu gibi tetkik ettiğimiz dönemde de millî ekonomiye yaptığı faydalar sonsuzdur. Karma ekonomi düzeni içinde, çalışmakta bulunduğu tam rekabet piyasasının şartlarına uygun bir şekilde hareket serbestisi kazanırsa daha kârlı çalışmak imkânları olabilecektir.

Muhterem arkadaşlar, bir nebzede sermayesinin büyük bir kısmı Sümerbanka aidolan iştiraklerinin durumları hakkında görüşlerimizi arz etmek istiyorum.

Sümerbankın kuruluş kanununda bu teşekkülün vazifelerinden birinin «Teessüsleri veya tevsileri memleket için iktisaden verimli olan sanayi işlerine sermayesinin müsaadesi nisbetinde iştirak ve yardım etmek» olduğunu yukarıda belirtmiştim. Sümerbank bu vazifesini de yerine getirmiş ve birçok işletmeye geniş ölçüde iştirak etmiştir. Sermayelerinin toplamı 2,2 milyar liranın üzerinde olan bu işletmelerin iştigal konuları çeşitli iş kollarını kapsamaktadır. Sümerbankın iştiraklerine taahhüdü 535 milyon liraya yükselmiş ve bu meblâğın 500 milyona yakın kısmı ödenmiştir.

BAŞKAN — Sayın Özel konuşmanız daha uzun sürecek mi?

ADALET PARTİSİ GRUPU ADINA ZAFER NİHAT ÖZEL (Devamla) — 10 dakika kadar daha sürecek efendim.

BAŞKAN — 20 dakikalık müddetiniz bittiği için bunu oya koymak mecburiyetindeyim. 10 dakika daha konuşmasını kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Buyurunuz efendim.

A. P. GRUPU ADINA ZAFER NİHAT ÖZEL (Devamla) — Teşekkür ederim.

Muhterem arkadaşlar, bu kısa izahatımdan sonra Antalya Pamuklu Dokuma Sanayii T. A. Ş. ne bir göz atalım.

Sermayesi 80 000 000 lira olup tamamı ödenmiş durumdadır. % 81,6 sı Sümerbanka aittir. Yıllık kapasitesi 6,5 milyon metre bez, 607 ton ipliktir.

1961 senesinde tecrübe işletmesine alınan fabrika Karma Komisyonun raporunda da belirtildiği gibi, 1961 senesinde 2,3 milyon zarar etmiş, buna 1962 de 5 milyon, 1963 sonunda 6 milyon zarar da eklenerek zarar toplamı 1963 yılı bilançosunda 13,3 milyon lirava yükselmiştir. Şirket bu suretle 80 milyon liralık sermayesinin % 16,3 ünü yitirmiştir.

Mamullerinin maliyetlerinin yüksek olması sebebiyle piyasada sürüm imkânsızlığından mamul stokların bir hayli kabarmasına âmil olmuştur.

Maliyetlerin yüksek belirmesini etkiliyen başlıca faktörler arasında, işletmenin kalifiye işçiden yoksun olduğu, makina veriminin düşük, genel işçilik ile amortismanların genel istihsal masraflarına katılma paylarının (Genel işçilik % 25,6, amortisman % 14,6) yüksek olmasının teşkil ettiği raporun tetkikinden anlaşılmaktadır.

Muhterem arkadaşlarım, özünü ile belirtmek isteriz ki, Antalya Pamuklu Dokuma Sanayii hali hazırda özel sektörle resmî sektörün birlikte çalışmasına ait kötü bir örnek teşkil etmiştir.

Kalifiye elemanı ve işletmecilikte geniş tecrübesi olan Sümerbank'ın bu ortaklığının üzerine hassasiyetle eğilmesini bekler, imalâtını piyasada sürüm yapmıyan muhtelif tipler yerine, sürümü daha kolay bir - iki tipin seçilmesinin daha verimli olacağı kanaatindeyiz.

Bergama Pamuk İpliği ve Dokuma Sanayii T. A. Ş. :

Bu fabrika 1954 yılında sermayesinin % 72 si Sümerbanka aidolmak üzere bir şirket halinde sınai bir müessese olarak kurulmuştur. Faaliyete geçtiği 1960 yılından bu yana bilânçolarını zararla kapamıştır.

Küçük bir ünite olan bu fabrikanın Beş Yıllık Kalkınma Plânı esaslarına uygun olarak bir tevsi ve ıslah projesi hazırlanması neticesinde imalâtının artırılması ve âtıl duran kapasitesi kıymetlendirilerek üretim artışından ötürü maliyetlerde husule gelecek düşüş sebebiyle kâr sağlıyacağı ve fabrikanın rantabl hale geleceği ilgililere belirtilmektedir. Bu hususların tahakkukunu ilgililerden beklemekteyiz.

Manisa Pamuklu Mensucat Anonim Şirketi :

1955 yılında Devlet sektörü ile özel teşebbüsün beraber kurduğu bir müessesedir. 1961 yılında işletmeye açılan fabrika maalesef zararlı çalışmaktadır. Şirketin eski senelerden devreden zararla birlikte 1963 yılı bilânço zararı 6,1 milyon liradır. Sümerbankın bu müessese üzerinde de titizlikle durmasını temenni ederiz.

Tesisleri kuruluş ve montaj halindeki şirketler :

Karaman İplik ve Pamuklu Mensucat T. A. Ş. :

Sermayesinin % 58 i Sümerbanka aidolan bu fabrika 1965 yılında kurulmuştur. Binası 1958 yılında tamamlanmış, fakat 1960 senesinde çıkarılan 72 sayılı Kanunla kuruluşu durdurulmuştur. Bilâhara 1963 yılı Birinci 5 Yıllık Kalkınma Plânında tekrar kurulması için 2 milyon lira tahsisat konmuştur. Yeniden yapılan projenin 42 milyon liraya malolacağı hesaplanmıştır.

Yapılan projenin ekonomik olmadığı Komisyon raporunda belirtilmektedir. Bu hale göre bu fabrikanın da kurulduktan sonra bir müddet zararla çalışması mukadderdir.

Muhterem arkadaşlarım; buraya kadar saymış olduğum şirketlerin durumlarının hiç de iç açıcı olmadığını belirtmek isteriz. Bu durumların düzeltilmesinde, fabrikaların faydalı ve verimli bir hale getirilmesinde, dolayısiyle zararların önlenmesinde Sümerbankın tecrübe, bilgi ve geniş teşkilâtından istifade edilmesini başlıca çare görmekteyiz.

Sayın arkadaşlarım, Hükümetimizin de arz ettiğim meseleler üzerine dikkatle eğileceğine inancımızın tam olduğunu beyan eder, sözlerime son vermeden evvel, şu hususu belirtmek isterim. 463 sayılı Kanun yıllık hesapları tetkik etmek için yapılmıştır. Bir yıl önceki duruma aidolmak üzere en geç her Kasım ayı sonunda Türkiye Büyük Millet Meclisine verilecek raporlar Karma Komisyonun tetkikinden geçtikten sonra Senatoya sevk edilerek orada da incelemeleri biter bitmez Meclisimize sevk edilecektir. Böylelikle Yüksek Heyetiniz bir yıllık mevzu üzerinde meşgul olacaktır. Halbuki önümüze Umumi Heyetlerin gündemlerine almaması sebebiyle 5 yıllık hesaplar getirilmiştir. Bu sebeple tetkikimiz hesapların derinliğine inmemiz bize imkân vermemektedir.

Biz Adalet Partisi olarak bu kayıt ve şartlarla, tetkikatın gelecek yıllar daha derinlere inmesi arzusu ile, bunun bir tasfiye faaliyeti olduğu düşüncesiyle Sümerbank teşekkül ve müessese lerinin ibraya lâyık faaliyette bulunduğunu arz eder ve milli müessesemize önümüzdeki yıllarda daha büyük başarılar temenni ederiz.

Sözlerime burada son verirken Adalet Partisi Grupu adına hepinizi hürmetle selâmlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Yeni Türkiye Partisi Grupu adına Sayın Nihat Diler.

Sayın Diler, buyurun efendim.

Y. T. P. GRUPU ADINA NİHAT DİLER (Erzurum) — Sayın Başkan, Sayın milletvekilleri, İktisadi Devlet Teşekküllerinden Sümerbank ve Sümerbanka bağlı 16 müessese ve iştiraklerinin kâr ve zarar bilânçoları ve sonuçları hakkında Yüksek Denetleme Kurulunun 1959 - 1963 yılları arasında denetimini havi rapor, Senatodan geçtikten sonra Yüce Meclisin tasvibine sunulmuştur. Yönetim Kurullarının ibrası istenmektedir.

Bu münasebetle, Y. T. Partisi Grupu adına söz almış bulunmaktayım.

Sayın Milletvekilleri, İktisadi Devlet Teşekküllerinin kâr ve zarar hesaplariyle bunların neticeleri hakkında hazırlanan raporda yerli ve yabancı mütahassıs elemanların tavsiye ettiği tedbirler vardır. Beş Yıllık Plânımızda da İktisadi Devlet Teşekküllerinin memleketimiz ekonomisi üzerinde menfi değil, müspet şekilde tesir icra etmesi için emredici tedbirler ileri sürülmüştür. Bu suretle 1950 ile 1960 arasında kârlı ve verimli çalışmıyan İktisadi Devlet Teşekkülleri ekonomimiz üzerine enflâsyonist baskı yaratmış, ekonomimizi enflâsyona sürüklemiştir. Plânın tavsiyelerine uygun çıkarılan 440 sayılı Kanuna göre de, doğrudan doğruya Devlet gelirlerinin büyük bir kısmının harcanmasına sebebolmuş bulunmaktadır.

Bu halleriyle, plânlı ve hızlı kalkınmamızda bir destek değil, köstek olmuşlardır. Plânlı kalkınmada plânın öngördüğü hedeflere ulaşma yolunda gereken tedbirleri bütün güçlüklerini göze alarak yerine getirmek partiler üstü millî bir dâva haline gelmiştir. 1959 ilâ 1963 yılları arasında İktisadi Devlet Teşekkülleri kül halinde bir milyar 16 milyon lira zarar etmiş bulunmaktadır. 1965 ten sonra 1966 ve 1967 yıllarında Hazineye büyük külfetler yükliyeceği yetkililerce ifade edilmiştir. Hemen şunu söyliyelim ki, İktisadi Devlet Teşekkülleri içinde her yıl yaptıkları zararlarla Devlete ağır yük tahmil edenlerin arasında Sümerbank ve ona bağlı 16 müessese ve iştirakleri kül halinde bulunmamaktadır. Tam verimli ve kârlı çalışmamış olmalarına rağmen Devlete külfet tahmil etmedikleri için memnuniyetimizi muciptir.

Sümerbank, 1933 senesinde 2262 sayılı Kanuna göre memleketin ekonomik durumunu düzeltmek, üretim imkânlarını ve kabiliyetlerini gerçekleştirmek için kurulmuştur. Kâğıt ve selüloz işletmesiyle, Karabük'te kurduğu Demir - Çelik İşletmeleri, Sümerbanktan ayrılmıştır, müstakil birer İktisadi Devlet Teşekkülü haline gelmişlerdir. Bu suretle Sümerbank, sınai gelişmemizin öncülüğünü yapmış bir müessesedir.

Sümerbank'ın halen işlemekte olduğu sanayi kolları yünlü, pamuklu ve kendir sanayiini içine alan tekstil grupu ile kimya ve toprak sanayiinde toplanmaktadır.

Bankanın sanayi alanındaki çalışmaları 3460 sayılı Kanunun 26 ncı maddesi gereğince kurulmuş, 9 u tekstil, 6 sı kimya ve toprak kollarına, biri de ticari nitelikte 16 hükmî şahsiyet tarafından yürütülmektedir. Beş Yıllık denetim süresi içinde Sümerbankın hukukî yapısında bir değişiklik olmadığı ifade edilmiştir. Ancak, 1964 yılında 440 sayılı Kanun gereğince yeni bir kuruluş kanunu çıkarılması bahis mevzuudur.

Sümerbank ve buna bağlı müesseselerin durumlarını kısaca gözden geçirmek gerekmektedir.

1. — Sümerbank Kayseri Pamuklu Sanayii Müessesesi 1959 yılında zarar etmiş, mütebaki 4 yıl içinde kâr etmiş bulunmaktadır.

2. — Sümerbank Bakırköy Pamuklu Sanayii müessesesi 1960 yılında zarar, mütebaki yıllarda kâr etmiştir.

3. — Sümerbank Ereğli Pamuklu Sanayii Müessesesi her yıl kâr etmiştir.

4. — Sümerbank Malatya Pamuklu Sanayii Müessesesi 1960 yılında başabaş, 1961 ve 1962 yılında zarar, mütebaki iki yılda da kâr etmiştir.

5. — Sümerbank İzmir Basma Sanayii Müessesesi her yıl kâr etmiştir.

6. — Sümerbank Nazilli Basma Sanayii Müessesesi, her yıl kâr etmiştir.

7. — Sümerbank Yünlü Sanayii Müessesesi 1961 de başabaş, mütebaki yıllarda kâr etmiştir.

8. — Sümerbank Merinos Yünlü Sanayii Müessesesi, her yıl kâr etmiştir, azalan bir tempo ile.

9. — Sümerbank Kendir Sanayii Müessesesi, 1959 da kâr, 1960 da başabaş, mütebaki yıllarda da artan bir tempo ile zarar etmiştir.

10. — Sümerbank Alım ve Satım Müessesesi ,1959 yılında kâr, mütebaki yıllarda artan bir tempo ile zarar etmiş bulunmaktadır.

11. — Sümerbank Filyos Ateş Tuğlası Sanayii Müessesesi, bilânço kâr ve zarar bakımından 1959 yılında kâr, mütebaki yıllarda bilânço bakımından zarar etmiştir. Kazai mercilere intikal etmiş konuları da vardır.

12. — Sümerbank Çimento Sanayii Müessesesi zarar etmiştir.

13. — Sümerbank Yıldız Porselen Sanayii Müessesesi zarar etmiştir.

14. — Sümerbank Keramik Sanayii Müessesesi bilânço bakımından 1959 un ilk 6 ayında kâr, mütebaki yıllarda zarar etmiştir.

15. — Sümerbank Gemlik Suni İpek Viskoz mamulleri Sanayii Müessesesi her yıl kâr emiştir.

16. — Sümerbank Deri ve Kundura Sanayii Müessesesi, 1959 yılından başlıyarak azalan bir tempo ile her yıl kâr etmiştir.

Muhterem milletvekilleri, buraya kadar Sümerbanka bağlı müesseselerin kâr ve zarar durumunu arz ettim. Alt Komisyon raporunda kârla çalışan müesseselerin tam kârlı ve verimli çalışmaları için tedbirler ve tavsiyeler ileri sürülmüştür. Yüksek Denetleme Kurulunun da tedbir ve tavsiyeleri vardır. Bunların arasında hemen hemen büyük bir kısmının iş-

letmecilik esaslarına uygun şekilde çalıştıkları, tavsiyeler yerine getirildiği takdirde zararlarının giderilebileceği ve kâra geçecekleri ifade edilmiştir. Bu müesseselerden yalnız Taşköprü Sümerbank Kendir Sanayii Müessesesinin 440 sayılı Kanunun 2 nci ve Ticaret Kanununun 324 ncü maddeleri gereğince âkıbetlerinin tâyini istenmiştir.

Sayın Milletvekilleri, Sümerbankın kârlı çalışan müesseselerinin daha kârlı ve verimli çalışması için de tavsiyeler ileri sürülmüştür. Bu tavsiyelerin başında:

1. — Politik maksatlarla bu müesseselere el atmamak, Sümerbankın yüksek sevk ve idaresini ellerinde bulunduran idarecilerini sık sık değiştirmemek.

2. — İşçi ve memurdan tasarruf etmek.

3. — Verimi artırmak için işçi ve memurlarına tatmin edici ücret ve maaş vermek.

4. — Tecrübeli ve bilgili elemanların başka taraflara kaymasını önlemek için ve personel arasında eşitlik ve adalet sağlamak, adama iş değil, işe adam bulmayı gerektirir şekilde personel kanununu çıkarmak.

5. — En mühimi tavsiye edilen Teşkilât kanunlarını çıkarmak,

6. — Mamullerini iç ve dış pazarlarda satma kolaylığını bulmak, mamullerinin fiyat ve kalitesini rekabet edecek şekilde kontrol etmek.

Sümerbankın zarar eden müesseseleri içinde alım ve satım müessesesi vardır ve mühimdir. Tedbirler tavsiye edilmiştir. Bu müessesenin zarardan kâra geçmesi için 158 satış mağazasının kaldırılması, memleketin muhtelif bölgelerinde 4 veya beş büyük mağaza halinde toptan satış yapacak bir müessese haline getirilmesi gerekmektedir ve mamullerinin ihracı için gereken tedbirlerin alınması lâzımdır. İran ve Pakistan'la girişmiş olduğumuz iktisadi işbirliğinden istifade ederek dış pazarlarda bunların satımını temin etmek gerekmektedir. Bu suretle Sümerbank Alım ve Satım Müessesesinin stokları elden çıkarılmış olacak ve zarardan kâra geçirilmiş olacak.

Zarar eden müesseselerden biri de Sivas Çimento Fabrikasıdır. Bu müessesenin kâra geçirilmesi için gayretler sarf edilmiş, fakat muvaffak olunamamıştır. Çimento Sanayii Anonim Ortaklığına devrini yerinde görmekteyiz. Yaş metoddan kuruya çevrilmesi suretiyle, umumi masraflardan tasarruf etmek, istihsal maliyetini düşürmek ve fazla istihsal etmek gayesiyle hareket edilmektedir. Hattâ, Çimento Sanayii Anonim Ortaklığının hazırladığı etütlere göre, Türkiye hudutları dâhilinde çimento ihtiyacını karşılamak, müstehlike bol ve ucuz çimento verebilmek için memleketimizin boşluk arz eden Van, Trabzon ve Erzurum'da çimento fabrikalarının kurulması tavsiyelerinden Erzurum'da çimento fabrikasının kurulmasının Sivas çimento fabrikasına hinterlandını kaybettireceği, fiyat farkları dolayısiyle iki müessese arasında rekabet meydana getireceği, bu suretle bir fabrikanın mutlak iflâsına sebebolunacağı ileri sürülerek Erzurum çimento fabrikasının kurulması, Sivas'ın yaştan kuruya çevrilmesinin neticesini öğrendikten sonra bırakmayı tavsiye etmişlerdir. Bilâhara bu durumun menfi etki yapmıyacağı yolunda ileri sürülen mukni sebepler karşısında vazgeçilmiştir. Sivas Çimento Fabrikasının Çimento Sanayii Anonim Ortaklığına devri ile yaştan kuruya çevrilmesini temenni ederiz.

Kâr ve zarar eden müesseseler içinde Sümerbankın Kundura ve Deri, Yünlü ve Merinos fabrikaları vardır. Bu fabrikaların en verimli ve kârlı şekilde çalışmasını engelliyecek sebepler olmaması gerekir. Olsa bile kaldırılması mümkün sebepler olması lâzımdır. Kundura ve Deri, Yünlü fabrikalarının hammaddeleri memleketimizde fazlası ile mevcuttur. Hayvancılığımızın, mütahassıs kişilerin beyanına göre, yanlış politika yüzünden ortalama her yıl 10 milyar lira zarar ettiği ifade edilmiştir. Hayvan ürünlerinde yün ve deri mebzul miktarda olduğuna göre, bunun iktisadi kanunların çerçevesi içinde değerlendirilmesi halinde Sümerbankın ilgili müesseseleri de zarardan kurtulacak, ekonomimize kan ve can verilecektir.

Netice :

Sümerbank ve müesseseleri Kamu İktisadi Teşebbüsü olarak plânlı dönem içinde plânın tavsiye ettiği tedbirleri alması bir zarurettir. Kül halinde durumu tetkik ettiğimizde tedbir ve tavsiye bolluğu vardır. Tedbir ve tavsiye

bolluğuna rağmen meseleler her tavsiye eden yönünden farksız mütalâa edilmiştir. Bu itibarla, tedbir ve tavsiyeden ziyade bu tedbirlerin müşkülâtlarına göğüs gererek, sıkıntılarına katlanarak plân disiplinini yaratmak ve tavsiyelerin yerine getirilmesini parti olarak zaruri bulmaktayız. Aksi halde plânlı kalkınma hayal olur, gerilik çemberinden sıyrılmamız mümkün olmaz.

Bu temennilerimizle Sümerbank ve Sümerbanka bağlı müessese ve iştiraklerinin memlekete hayırlı hizmetler getirmesini diler, grupum adına hepinizi saygıyla selâmlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — M. P. Grupu adına Hasan Lâtif Sarıyüce. Sayın Sarıyüce buyurun efendim.

M. P. GRUPU ADINA HASAN LÂTİF SARIYÜCE (Çorum) — Sayın Başkan, sayın milletvekilleri, M. P. Grupu adına Sümerbank, teşekkül ve iştirakleri hakkındaki raporlar üzerine görüşlerimizi arz edeceğiz. Sümerbank, kurulduğu günden beri, memleket ekonomisinde faydalı hizmetler ifa etmiş büyük müesseselerimizden biri ve başlıcasıdır. 1933 yılında 20 000 000 lira sermaye ile kurulan Sümerbank, o günden bugüne sermayesini 500 000 000 liraya çıkardığı gibi, iştirak ve taahhütleri ile birlikte kaynaklarının hacmı 2 milyar liraya yakındır. Bu gelişme ve genişleme, Sümerbankın kendi kendine yetmesi yani kâr etmesi suretiyle olmuştur. Hazinenin Sümerbank sermayesine katkısı pek cüz'i kalmıştır. 20 milyon sermaye ile işe başlıyan ve bugün sahip bulunduğu teşekküllerin ve iştiraklerin toplam hacmı milyarlara varan Sümerbank, Devlet teşebbüslerinin daima zarar edeceği hakkındaki görüşlerin doğruluğu hakkında tereddütler uyandıracak bir örnektir. Gerçi burada incelemesini yaptığımız 1959 - 1960 - 1961 - 1962 - 1963 yıllarında ve 1963 ten beri Sümerbank kârdan zarara doğru hızlı bir iniş göstermektedir. Meselâ 1959 da Sümerbank ve iştirakleri, 79 milyon lira kâr sağladığı halde, kâr miktarı hızlı bir inişle düşmüş ve 1963 yılında ancak 9 milyon lira kâr elde edebilmiştir. Bu durum bile, yani kârdan zarara doğru çok hızlı gidiş bile, büyük bir Devlet teşebbüsü olan Sümerbankın yalnız Devlet teşebbüsü olduğu için kâr edemediği şeklindeki görüşleri haklı çıkaracak nitelikte değildir. Gerçekten Sümerbank ve teşekkülleri niçin zarar etmektedirler veya kâr edemez hale gelmişlerdir?

Bu sorunun üzerinde önemle durmak gerekmektedir. İster Devletin, ister özel teşebbüsün olsun bir iktisadi işletmenin tutunabilmesi, kendi kendini amortize edebilmesi ve kâra geçebilmesi için, tutulacak yollar, alınacak tedbirler hep aynıdır. İşletmeyi en iyi şartlar arz eden bir yerde kurmak, gerçekten ihtiyaç duyulan bir mevzuu tercih etmek, kuruluşun da işletilmesinde iktisadi verilere, ilmin, tekniğin gereklerine son derece dikkat etmek v. s. bu şartları saatlerce sayıp dökmek, tahlil etmek mümkündür. Ama burada ne lüzumu, ne de faydası vardır.

Sümerbank, kendi kendine gelişen örnek bir müessese iken neden kâr edemez bir duruma düşmüştür? Bu duraklamasının etkenleri nelerdir? İşte biz, en çok bu sorular üzerinde duracağız, faydalı ve zararlı katkıları ayırdetmiye çalışarak Yüce Meclisin ve işlerimizi kendilerine emanet ettiğimiz görevlilerin dikkatlerini uyardırmaya gayret edeceğiz.

Sayın milletvekilleri, Sümerbankın hızını azaltan ve iktisadi bir güçlüğün ortasına atan belli başlı sebeplerden birisi kurulacak fabrikaların temelleri atıldıktan sonra, uzun bir zaman sürüncemede bırakılması, bir türlü tamamlanıp faaliyete geçememesi olmuştur. Bu yüzden fabrikaların maliyetleri yükselmiş, diğer fabrikalardan elde edilen kazançlar, bu temelleri atılıp da bir türlü bitirilmiyen tesisler tarafından yutulmaya başlanmıştır. Raporda temelleri atılıp da bir türlü bitirilemiyen tesisler üzerinde yeteri kadar durulmamıştır. Halbuki bunlar üzerinde durmak, neden geciktiklerinin sebeplerini araştırmak, mesuliyet ve ihmallerin hangi noktalarda toplandığını tesbit etmek ve bu suretle Devletin ne kadar zarara uğradığını meydana çıkarmak gerekirdi. Bu husus, bilhassa gelecekte girişilecek teşebbüsler için aynı hatalara düşülmemesi bakımından çok faydalı olurdu. Meselâ bir Yarımca Porselen Fabrikasının 1958 de sipariş edilmesine ve 1961 de makinalarının Çekoslovakya'dan Türkiye'ye getirilmiş bulunmasına ve böylece aradan 9 sene gibi bir zaman geçmesine

rağmen daha hâlâ faaliyete geçememesinin sebepleri nelerdir? 1961 den beri bekliyen makinalar bugün kullanılacak halde midirler? Milyonların böyle âtıl bir vaziyette yatmasından doğan zararların miktarı hesabedilmiş midir?

Muhterem milletvekilleri, her şeyin süratle değiştiği, demode olduğu bir çağda yaşıyoruz. Teknoloji akıl almaz bir hızla ilerliyor. Birkaç yıl önce satınalınan jet uçaklarının modası geçiyor, yerine yenilerini almak lâzımgeliyor. Fabrika alât ve aksamında da durum aynıdır. Yenilikler, icatlar biribirini kovalıyor. Bu itibarla Yarımca Porselen Fabrikasının 1961 de getirtilen makinalarının o tarihten bugüne kadar çürüyüp çürümediğini bir yana biraksak bile demode olmadıklarını kim temin edecektir? Sümerbankın bilânçosunu zararla kapatan etkenlerden birisi de zaten budur. Mevcut fabrikaların birçoğunda makinaların eskimiş, rantabl olmaktan çıkmış, demode olmuş bulunmasıdır. Ama bir fabrikanın daha Bismillâh demeden demode olması iktisadi bakımdan bir yıkımdır ve telâfisi pek ağır yatırımları gerektirir.

Yarımca Porselen Fabrikası üzerinde durmamızın sebebi pek meşhur bir örneği teşkil etmesidir. Meşhur bir örnektir fakat tek değildir.

Şimdi, sermayesinin büyük kısmı Sümerbanka ait anonim şirketi hüviyetindeki mensucat fabrikalarının bâzılarına kuruluşları yönünden kısaca bir göz atalım. Nasıl kurulmuşlar? Şimdi ne durumdadırlar?

Meselâ bunlardan Antalya Pamuklu Dokuma Sanayii Anonim Şirketi: 1955 yılında 11 milyon lira sermaye ile bir iştirak niteliğinde kurulmuş ve Mayıs 1961 tarihinde tecrübe işletmesine geçmiştir, yani altı yılda meydana getirilmiştir. Şimdiki rantabilite durumu da şudur: 1961 yılında 2 296 665,60 lira zarar etmiştir. 1962 yılında 7 316 450,34 lira zarar etmiş. 1963 yılında zarar toplamı 13 341 818,34 liradır, yani balangıçtan bugüne kadar süratli bir zarara doğru gidiş var.

Bunlardan Karaman İplik ve Pamuklu Mensucat Türk Anonim Şirketi de 6 milyon lira sermaye ile ve 1955 yılında kurulmuştur, sermayesinin yüzde 58 i Sümerbanka aittir. Fabrikanın bina inşaatı 1958 yılında tamamlanmıştır. Fakat henüz faaliyete geçmemiştir. Yani başlangıçtan bugüne kadar 12 yıl geçtiği halde henüz bu fabrika çalışır hale getirilememiştir. Raporda da «Bu teşebbüs için yapılan proje ekonomik değildir» diye hüküm verilmiştir.

Nevşehir Dokuma Sanayii Anonim Şirketi: 4 milyon lira sermaye ile 1957 yılında kurulmuştur, sermayesinin yüzde 75 i Sümerbanka aittir. Fabrikanın kuruluşu 72 sayılı Kanuna istinaden terk edilecek tesisler arasına alınmış ve faaliyeti durdurulmuştur. Fakat 1963 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile tekrar kurulmasına karar verilmiştir. Beş Yıllık Kalkınma Planı 1964 yılı proğramına 1 milyar liralık tahsisat konmuştur. Vaktiyle bu fabrikalar için makinalar alınmış, sonra bunlar geri satılmış, şimdi tekrar temin edilmesine çalışılıyor ve fabrika henüz faaliyete geçmemiştir. Bunun için de küçük olan bu proje ekonomik değildir, diye bir hükme varılmıştır.

Adıyaman Pamuklu Dokuma Sanayii Anonim Şirketi de 4 milyon lira sermaye ile 1956 yılında kurulmuştur, sermayesinin yüzde 92 si Sümerbanka aittir. Fabrikanın kuruluşu 72 sayılı Kanun ile terk edilecek tesisler arasına alınmış, fakat sonradan 1963 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile tekrar canlandırılmasına karar verilmiştir. Bu fabrika da faaliyete geçmediği gibi, bunun da rantabilite hesaplarına göre zararlı netice verecek bir proje olduğu ve ekonomik bulunmadığı hakkında raporda bir kanaat belirtilmiştir.

Bunlardan yine tasfiye halinde bulunan Eskişehir Basma Sanayii Anonim Şirketi aynı durumdadır.

Yine tasfiye halinde bulunan Maraş Pamuklu Dokuma Sanayii Anonim Şirketi aynı durumdadır.

Ve böylelikle bir türlü başlanıp da bitirilemiyen, sonu getirilemiyen tesislere sermaye yatırması yüzünden Sümerbankın hızı esaslı surette baltalanmıştır. Bilhassa 1950 den sonra politik heves ve endişelerin tesiri ile, suları, membaları dahi düşünülmeden kurulan fabrikalar, biraz önce de örnekleri ile izah ettiğimiz gibi, Sümerbank için yıkım derecesinde bir yük olmuştur. Gerçi bu tip fabrikaları, zarar

etseler bile, çevrelerindeki işsizlere iş imkânları yarattığı, birtakım ekonomik hareketlere ve kımıldamalara sebebolduğu için faydalı bulmak da mümkündür. Hakikaten Türkiye'nin adaletli ve dengeli bir şekilde kalkınabilmesi, nüfusun belli birkaç merkezde toplanmasına mâni olması, yurt yüzeyinde kalkınma pilot bölgeleri teşkil etmesi bakımlarından fabrikaların geri kalmış bölgelerimize yayılması çok faydalıdır. Ancak, ölçülmeden biçilmeden o bölge için en faydalısı, en rantable iştirakçi vatandaşları da Devleti de zarara sokmıyacak olanı araştırılmadan kurulan fabrikalar, böyle korkunç zararlar ettikçe temin ettiği sosyal faydalar sıfıra inmeye ve bizi fâsit bir dairenin içine sokmaya başlar ki, bu durum, kalkınmanın başlangıcında olan ülkeler için olumsuz ve baltalayıcı bir etken olur.

Fabrikaların yerlerinin seçilmesinde ve fonksiyonlarının tâyinindeki siyasi endişelerin bu olumsuz etkilerine işaret ederken yönetim işlerindeki akislerini de hatırlamamak mümkün değildir.

Hükümetler değiştikçe, hattâ Bakanlar değiştikçe umum müdürlerin, fabrika müdürlerinin şef ve mühendislerin sık sık değiştirilmesi, Sümerbankın zarar hanesinin kabarmasında bellibaşlı âmiller arasındadır. Sümerbank gibi Devlet kuruluşlarında personelle oynamak modern teknolojinin gereklerine, endüstrinin asgari şartlarına uymamak olur.

Böyle müesseselerde bir umum müdür veya bir fabrika müdürünün iş alanı içine giren teferruat ve esasları kavrıyabilmesinin en az 2 seneye vâbeste olduğu kabul edilmektedir. O halde personeli uzun müddet yerinde tutmak ilim ve tekniğin emrettiği bir husustur. Uzun zamandan geçtik, bir yıl içinde, hattâ 6 ay içinde birçok idarecinin değiştirildiği sık sık görülen gerçeklerdendir. Hele Sayın Mehmet Turgut zamanında değiştirilmemiş idareci kalmamış gibidir. Yalnız 1966 yılı içinde Sümerbank Genel Müdürlük merkezinde, Genel Müdürlüğe bağlı müesseselerde müdür, müdür muavini ve şef seviyesinde mühendis ve memurların pek çoğu değiştirilmiştir.

İstirâkler, Muhasebe ve Satış müdürleri hariç, 12 müdür yerlerinden alınmışlardır. 33 fabrika müdüründen yalnız İzmir ve Erzincan hariç hemen hiçbiri yerinde bırakılmamıştır. Bu sebeple birçokları istifa ederek başka yerlerde iş bulmuşlar, bâzıları da yurt dışına gitmişlerdir. Ereğli'de İçişleri Bakanı Sükan'ın, alınması için rica ettiği 24 işçiyi fabrikaya almadığı ve partizanca bir muameleye tevessül etmediği için Ereğli Fabrikası Müdürünün işten alınarak başka yere nakledildiği iddia olunmaktadır.

Bu nakiller ve tâyinler sebebiyle Sümerbankta rantabilitenin geçen yıllara nazaran daha da düşüş kaydettiği ve zarar hanesinin gittikçe kabardığı anlaşılmaktadır.

Sümerbank kaynaklarından temin ettiğimiz gayriresmî bir dokûmandan vereceğim rakamlar yukardaki sözlerimin doğruluk derecesini ortaya koymaktadır.

Sümerbankın bankacılık işlerinde geçen yıllara oranla bâriz bir gerileme müşahede olunmaktadır. 1965 Eylül sonu itibariyle (9 aylık devre) 8 417 000 lira civarında kârı bulunan bankacılık hizmetleri kısmı 1966 Eylül sonu itibariyle 3 899 500 lira zararlı durumdadır. Aynı devre zarfında bankanın genel ihtiyatlarında 4 milyon lira civarında bir azalma vukubulmuş ve ihtiyatlar 57 560 000 liradan 53 200 000 liraya inmiştir. Bu devre içinde bankanın borçları da çoğalmış, Merkez Bankasından 34 672 000 lira, diğer bankalardan 14 429 000 lira, Maliye Bakanlığından 40 000 000 lira borç alınmıştır. Pamuk ve yapağı alımları geçen yıl aynı devrede 210+70=280 milyon lira civarında olduğu halde bu yıl alımlar toplamı da bu rakamın çok altında seyretmektedir.

Sümerbank, 1960 yılından beri dış memleketlerde pazarlar tutmak ve ham olarak ihracedilmekte olan pamuğun yerine, pamuklu dokuma ihracetmek esasına göre hareket etmekte idi. Bu gayeye uygun olarak Eylül 1965 sonu itibariyle 9 ayda Sümerbank 11 667 200 metre ham bez ihracetmişti, bu rakam yıl sonunda 18 milyon metreyi bulmuştur. Bu yıl, Eylül 1966 sonu itibariyle bu rakam 122 000 metre civarındadır. Geçen yıl getirilen döviz miktarı (9 aylık) 16 581 436,52 lira idi. Bu yıl 175 590 liradır. Görülüyor ki, Sümerbankın ihracettiği ham bezde değer olarak ve miktar olarak büyük bir düşüş vardır. (16 milyondan 175 bin lirava)

Bir de yünlü kumaş satış ve ihracı konusu var. Sümerbank 1965 yılı Eylül ayı sonunda

resmî sektöre 780 000 metre, toptancıya 240 000 metre, perakende 354 000 metre, toplam olarak 1 374 000 metre yünlü kumaş satmıştı. Bu yıl bu rakam resmî sektöre 711 000 metre, toptancıya 225 000, perakende 360 000 metre, toplam olarak 1 296 000 metredir. Binaenaleyh Sümerbank'ın memleket ölçüsünde satmakta olduğu kumaş miktarında da bir azalma görülmektedir.

Yine Sümerbank'ın yurt dışına ihracettiği yünlü ve pamuklu kumaşlarda da 1966 içinde bir azalma olduğu görülmektedir. Karma ekonomi düzeni içinde, başında bulunduğu Devlet kuruluşlarından ziyade özel teşebbüsü himayeye taraftar olan ve Devlet sektörü zarar ettikçe bunu özel teşebbüs hesabına bir zafer gibi telâkki eden Sayın Mehmet Turgut'un icraatı için bu neticeleri normal karşılamak icabeder.

Sümerbank teşebbüslerinden bilhassa yeni kurulanların neden başarı yolunda olmadığını, 1955 te teşebbüs edilip 1961 yılında işletmeye geçilen ve durmadan zarar eden Antalya Pamuklu Dokuma Fabrikası pek güzel açıklar sanırım. Hem işletmede, hem de satışta muvaffak olunamıyan bu fabrikada 1 200 işçi ile tam kapasite ile çalışmak mümkün iken, 1 765 işçi alınmış bulunmaktadır. Bu kadar fazlalığa rağmen kalifiye işçi pek az olduğundan randıman alınamamaktadır. Üstelik fabrika, İşletme Şefi, Muhasebe Şefi, Kimya lâboratuvarı Şefi gibi en gereklî uzmanlardan da yoksundur. Buna iyi bir satış ve dağıtım organizasyon yokluğunu da ilâve edince Antalya Fabrikasının ve diğer fabrikaların neden zarar ettiği gerçeği gün ışığına çıkar sanırım.

Diğer İktisadi Devlet Teşekkülleri gibi Sümerbank teşekkülleri de, her türlü politik niyetlerin ötesinde, yeni ve sağlam bir organizasyona muhtaçtır. İktisadi Devlet Teşekküllerinin durmadan zarar etmesi, bu zararın da Devlet teşebbüslerinin zarara mahkûm olduğu kamu hizmeti görüldüğü için de tüccar gibi hareket edilemiyeceği gerekçesi uygun görülemez. Mutlaka bu halin önüne geçilmelidir. Her zorluğun çaresini bulmak insanlık iradesi ile mümkündür.

İkinci Beş Yıllık Plân döneminde 105 milyarlık yatırım yapılacağı ilân edildi. Bu, kabul etmek gerek ki, sevindirici bir olaydır. Ama öbür tarafta yine milyarlık sermayelerle kurulmuş tesisler büyük zararlar yapmakta devam ederlerse, yeni kurulacakların hem finansmanını, hem de geleceğini tehlikeye sokar. Burada Hükümetten reorganizasyon çalışmalarının ne durumda olduğunu, hangi merhalede bulunduğunu sormak isteriz. Bâzı müsteşarların, ek ücret alabilmek için bu çalışmaları inhisarlarına alarak kendi yoğun mesaileri arasında bir çıkmaza sürüklediklerine dair raporların, Cumhuriyet Senatosunda görüşülmesi sırasında ileriye sürülen endişelerin bertaraf edilip edilmediğini de Hükümet burada açıklamalıdır.

Öbür taraftan Sümerbank satış müesseselerinin 1964 yılından itibaren bir tüccar zihniyeti ile organize edildiği ve bu bu şekilde çalışıldığı hakkında geçen sene Senatoda bu raporların görüşülmesi sırasında Umum Müdürün beyanatının gerçekleşmesi bizleri sevindirir. Fakat, müşahedemiz odur ki, Sümerbank satış müesseseleri henüz bir tüccar zihniyeti ile organize edilmiş değildir. Birçok yerlerde binalar bakımsız vaziyettedir, vitrinleri bile elverişli değildir. Tezgâhtarları bu iş için yetiştirilmediğinden gelen müşterileri memnun edecek kapasitede ve yeterlikte değildir.

Satış müesseselerinin kaldırılması ve bölgelerde toptancı mağazaları haline getirilmesi görüşüne karşıyız. Bu mağazalar memleket içerisinde ayarlayıcı, düzenleyici ve firenleyici nâzım bir rol oynamaktadırlar. Onun için bu satış mağazalarının, hakikaten halkın yüzünü güldürecek, halkı memnun edecek şekilde organize edilmeleri lâzımdır. Meselâ Ankara Merkez Satış Mağazası hakikaten memnuniyet verici bir durumdadır. Başındaki genç, enerjik, müdürün de yardımlariyle gerek vitrinlerin tanzimi ve gerekse müşterilerin iyi karşılanmasında yüzümüzü güldürecek bir müessesedir. Diğer müesseselerin de bu şekilde olmasını temenni eder, hepinizi hürmetle selâmlarım. (Sağdan, alkışlar.)

BAŞKAN — C. H. P. Grupu adına Sayın Fethi Çelikbaş. Sayın Çelikbaş, buyurunuz.

C. H. P. GRUPU ADINA FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Sayın Başkan, değerli arkadaşlar, daha önce söz alan bâzı hatip arkadaşlarımız, bilhassa Sümerbank câmiasına bağlı fabrikalardan bâzılarının zararlı çalışacakları halde kurulmasına karar verilip devam ettirildiğini ortaya attılar. Bu hususta karar veren İkinci İnönü Karma Hükümetinin sorumlu Bakanı sıfatiy-

le ve C. H. P. Meclis Grupu adına niçin buna karar verildiğini huzurunuzda izah etmek ve efkârı umumiyeye duyurmak istiyorum.

Filhakika Karaman'da, Adıyaman'da ve Nevşehir'de üç tekstil fabrikasının kurulması kararı daha evvelki yıllarda verilmiş ve hattâ Karaman fabrikası ile Adıyaman fabrikasının makinaları sipariş edilmiş, işe başladığımız tarihte de memlekete gelmiş, bizden daha evvel bâzı fabrikaların tevsiine de alınmış. Memleketlerinin bir fabrikaya kavuşmasının kendilerine sağlıyacağı büyük sosyal menfaati yakından takibeden bu bölgenin vatandaşları ve bu bölgenin - hangi partide vazife almış olursa olsun, iktidarda olsun, muhalefette olsun - senatör ve milletvekilleri fark gözetmeden devamlı olarak bunların ikmalini isterler. İş başlamamış olsa bu çeşit talepleri bertaraf etme imkânı mevcuttur ve kolaydır. Fakat Devlet bir işe karar vermiş, merasimlerle temel atılmış, makinalar hattâ sipariş edilmiş, binalar inşa edilmiş... Burada arkadaşlar, vatandaşlara karşı, millete karşı sorumluluk taşıyan mesul kişiler olarak bir tercih yapmak kararında idik. Dün de konuşmamızın sonunda bir nebze ifade ettiğim gibi, ya bu fabrikaların kuruldukları yerlerdeki sosyal yararlılık keyfiyetini külliyen iteceksiniz, mücerret ekonomik ölçülere göre hareket etmek kararını vereceksiniz. Yeni teşebbüslerde kolay olan bu karar, temeli atılmış, inşaatına başlanmış olan fabrikalarda kolay değildir ve isabetli değildir. Çünkü vatandaş, gözü önünde Devleti görür, arkadaşlar. Devlet istimrar ifade eder, Devletin devamlılığı vardır. Hükümetler gelir gider, ama, Devlet bâkidir, Devlet devamlıdır. Biz Hükümette sorumluluğumuzu böyle takdir ettik ve mütehassısların hesaplarına rağmen bir müddet zarar etse dahi, ileriki yıllarda pekâlâ kârlı duruma geçme ihtimalini de hesaba katarak, Devletin vatandaş karşısında istimrar ifade eden bir teşkilât olduğu siyasi görüşünü hâkim telâkki ederek Karma Hükümette, Bakanlar Kurulunda karar verdik ve tatbikine geçtik. Bunda isabet olduğu kanaatindeyim. Ama, bu demek değildir ki, yeni teşebbüslere başlarken hesabı, kitabı hiç kaale almıyalım, siyasi görüşten hareket edelim; hayır arkadaşlar! Ama başlanmış bir işin ikmal edilmesindeki menfaat, hele demokratik düzende vatandaşları Devlet adamlarına karşı inançlarında sarsmamak için, Devleti onların nazarında gerçekte haiz olduğu mevkide göstermek için böyle bir karara varmakta mahzur görmedik ve bu üç fabrikanın, Karaman, Nevşehir ve Adıyaman tekstil fabrikalarının kurulması kararını Hükümet bu görüşle vermiştir. Bunda isabet ettiği kanaatini taşımaktayız. Bu noktayı tavzih için huzurunuzu işgal ettim, teşekkür ederim.

BAŞKAN — Muslihittin Gürer, buyurun.

MUSLİHİTTİN GÜRER (Sakarya) — Muhterem Başkan, muhterem arkadaşlarım, zamanın darlığını nazarı itibara alarak görüşlerimi detaylara girmemek suretiyle prensipler yönünden Yüksek Heyetinize arzetmek istiyorum.

Muhterem arkadaşlarım, Sümerbank hakikaten sanayiimizde ve Türkiye sanayiinin kurulusunda büyük rol oynamış dev müesseselerimizden birisidir. Daima Türkiye'de sanayi kollarında yapmış olduğu önderliği ve bu önderlik neticesinde Türkiye sanayiinin kalkınmasında oynadığı rolü takdir ederek, bu zamana kadar Türkiye'ye büyük hizmetler yapmış değerli mensuplarına huzurunuzda teşekkür ederek sözlerime başlamak istiyorum.

Muhterem arkadaşlarım, bugün İktisadî Devlet Teşekküllerinin ve onların belli başlılarından olan Sümerbankın Türk sanayiinde yapmış olduğu önderlik, yetiştirmiş olduğu mühendisler, yetiştirmiş olduğu dokuma ustaları, yetiştirmiş olduğu aport işçileri bugün özel sektöre intikâl etmiştir. Özel sektörün de, rahle-i tedrisinden geçtiği Sümerbanktan aldığı ilhamla, bugünkü seviyeye gelmesini sağlıyan unsur bu insan potansiyelidir.

Benden evvel görüşmüş olan arkadaşlar, Sümerbankın 30 senedenberi Türk ekonomisinde, Türk sanayiinde yapmış olduğu faydaları ve yapılan bu işler karşısında edilen ziyanları enine boyuna huzurunuzda arzetmiş bulunuyorlar. Bendeniz bu mevzulara dokunacak değilim.

Yalnız Sümerbankın hesaplarını ve durumunu 468 sayılı Kanuna göre tetkik ederken, maalesef Yüksek Murakabe Heyeti tarafından hazırlanmış olan raporun pek kifayetsiz olduğunu huzurunuzda tescil ve bu raporda âdeta klâsik bir anlam içinde ifade ve beyanlarda bulunulmakta olduğunu, fakat böyle bir dev müessesenin yapacağı hizmetlerin ve rantabilite, verimliliği ve rasyonel çalışması mevzuunda Sümerbank'a ışık tutacak hususların bu yüksek Murakıp-

lar tarafından serd edilmesinde büyük faydalar gördüğümü huzurunuzda belirtmek istiyorum. Yoksa bu raporlarda yalnız durumun tesbiti ile yetinilecekse, her sene raporları hazırlarken yalnız rakamlar hanelerini boş bırakmak suretiyle bir sene sonraki yapılacak tetkik ve teftişleri bu hanelere kaydetmek suretiyle bir rapor hazırlayacaksak, bu Türkiye'nin geleceği ve bu müesseselerin hakikaten yöneleceği istikamet bakımından ve muhakkakki ekonomimiz için iyi olacaktır. İnşallah bundan sonraki senelere ait raporların Yüksek Murakabe Heyeti tarafından bu anlam içerisinde hazırlanmasını huzurunuzda temenni etmekteyim.

Muhterem arkadaşlar, konuşmamıza Sümerbank'ın bu kadar müessese ve iştirâkleriyle ekonomimizde oynadığı büyük rolü tesbit ile işe başlamıştık. Yalnız iktisadî prensip olarak Sümerbank'ın zarar eden müesseseleri ile bugün artık Sümerbank'ın yetiştirdiği elemanların gitmesi neticesinde Sümerbankla paralel ve hattâ ondan daha kaliteli işler yapabilen özel sektörün durumunu mukayese etmek ve bu hususda Türkiye'nin istikbâli yönünden artık Hükümet olarak, Devlet olarak, Millet olarak bir karara varmamız lâzım geldiği kanaatindeyim.

Şimdi görülmektedir ki, bugün zarar eden müesseseler ortada olduğu halde, bunları musırran devam ettirmek için birtakım gayretler sarf etmekte ve birtakım paralar harcamaktayız. Bu durum karşısında ve bugünkü karma ekonomi sisteminde, kanaaatimi dün de enine boyuna arz etmiştim. Artık özel sektörün yapabileceği ve dolayısiyle muvaffak olabileceği işleri özel sektöre bırakmak, ancak özel sektörün kârlılık zihniyetinden hareket etmek suretiyle yapamıyacağı birtakım hususları ve uzun zaman alacak, meselâ bir demiryolları gibi rantı uzun zamanda alınabilecek işletmeleri ise kamu sektörünün yapmasını tesbit ve tescil ile görüşlerimi arz etmiş idim. Şimdi bu durumda Sümerbankın hakikaten tekstil sanayiinde Türkiye'ye büyük şeyler kazandırdığı bir gerçektir. Ama bu kadar büyük yatırımlarla hakikaten tekstilin Türkiye'ye kök salmasına sebebolan bu müessese karşısında, artık yetiştirmiş olduğu çocukları, yetiştirmiş olduğu elemanları sayesinde özel sektöre intikal eden tekstil sanayii bugün Sümerbank ile mücadele etmekte ve hattâ onun ilerisinde bulunmaktadır. Şu hale göre çocuk büyümüş, adam olmuştur. Halihazırda bu durum karşısında bu adam olmuş olan özel sektörün, rüştünü ispat etmiş olan özel sektörün bu sahasına kamu sektörünün tecavüz etmesini şahsan doğru bulmamaktayım ve şimdi bu noktadan hareket etmek suretiyle demek istiyorum ki, yalnız Sümerbankta değil diğer Kamu İktisadi Teşekküllerinde de özel sektörün yapabileceği ve bugün rantabilitesi, kârlılık ve verimliliği belli olmuş ve kendisini kabul ettirmiş olan müesseselerin hâlâ Devlet eliyle, her ne kadar basiretli bir tüccar gibi hareket edecek olsa dahi, işletilmesine devam edilecek midir? İşte bendeniz Türkiye'de halli lâzımgelen problemin bu olduğu ve dolayısiyle inandığım sistem olarak özel sektörün hangi hadde kadar kamu sektöriyle paralel yürüyeceğini tesbit etmekte ve bu hususta ilgililerin Yüksek Meclisinize görüşlerini Hükümet olarak ve bu müesseselerin başındaki insanlar olarak açıklamalarında büyük faydalar görmekteyim. Şayet özel sektöre devri düşünülmüyorsa, o zaman bu müesseselerin kârlılık prensibine, verimlilik prensibine yöneltilmesi noktasından istikbale mâtuf birtakım plânları var mıdır ve bu plânlar nelerden ibarettir? Yoksa önümüze gelen bu hesapları tetkik ve bu durumları, her sene olduğumuz gibi, bütün bütçe müzakerelerinde, Sanayi Vekâletinin Bütçesinin müzakerelerinde yapmış olduğumuz tenkidleri tekrarlamanın ve Yüksek Murakabe Heyetinin de bunları klâsik olarak bir rapora dercetmesinin artık Türkiye'ye sanayi yönünden, Türkiye'ye Kamu Teşekkülleri yönünden bir fayda getirmiyeceği sabit bulunmaktadır. Hükümetler daima gelip geçici olabilirler, ama Devlet olarak, millet olarak bu hususdaki kati görüşümüzü tesbit etmek suretiyle çalışmalarımızı buna göre ayarlamamızda büyük faydalar görmekteyim.

Muhterem arkadaşlarım; bir misal olarak sözlerime ilâve etmek istiyorum; vaktim daraldı, hemen toparlıyacağım:

Şimdi Kütahya Kiremit Fabrikasını ele alalım. Kütahya Kiremit Fabrikasının bugün rantabl bir işletme olmadığı cümlenin malûmudur.

Şimdi bir müessese bile bile ziyan ederken hâlâ bu ziyanı, bu iş kamu işidir, deyip karşılıyacak mıyız? Saniyen bir kiremit mevzuu mutlak kamu sektörünün yapacağı iş midir? Şimdi bunun dünyadaki tatbikatına baktığımız zaman birçok emsallerini görmekteyiz. Yeni sanayileşmeye başlamış memleketlerde bu vardır. Türkiye'de de Osmanlı İmparatorluğundan yeni Türkiye Devletine geçerken Atatürk'ümüzün de buyurduğu gibi; «yalnız askerî kuvvetler ve askerî muzafferiyetler bir şey ifade etmez, bunları ancak iktisadi muzafferiyetlerle, iktisadi kuvvetlerle teçhiz etmedikten sonra.» ibaresinden hareket etmek suretiyle, şimdi bu kurulmuş müesseselerin kanaatime göre bir kısmı fonksiyonunu Türkiye'de tamamlamıştır. Hiçolmazsa bu tamamlamış olanların özel sektöre devredilmesi kanaatını taşımaktayım. Tümünü kaldıralım diye bir iddiam yoktur ama özel sektörün yapabileceği işe müdahaleyi bırakalım. Bu suretle ziyan eden ve bugün umumi müzakeresini yaptığımız zaman % 1 bile gelir temin etmiyen bu müesseselerin, tüccar zihniyetiyle hareket etmek suretiyle eğer gelirini % 10 a çıkarabildiğimiz takdirde Türkiye bütçesinde 5,5 milyar gibi bir müreffehlik yaratacağını tesbit ettikten sonra, halâ % 1 in altında gelir getirmiyen ve zarar halinde bulunup bütçeye türlü vesilelerle yük olan ve özel sektörün da büyük iştahını kabartan bu müesseseleri almak istediği bir anda vermemizde büyük faydalar görmekteyim.

BAŞKAN — Sayın Gürer, çok rica ediyorum lûtfen bağlayın.

MUSLİHİDDİN GÜRER (Devamla) — Topluyorum Sayın Başkanım.

Şimdi bunları özel sektöre devrederken belki ilgililer bize, bunu özel sektör almıyor diyebilirler. Muhterem arkadaşlarım, tezgâhlar belki 30 senelik olabilir veyahut da yıpranmış olabilir. Tabiî özel sektör rantı, verimliliği ve kârı düşünecektir, kâr olmıyan bir yere de hiçbir zaman iltifat etmiyecektir. Ama bakımız, bir misal ile sözlerime nihayet vermek istiyorum, Japonya'da aynı bizim durumumuzda idi. Devrin Hükümeti 1870 de kurmuş olduğu kamu teşekküllerinin rantı bu şekilde olanlarını yüzde 5 ile özel sektöre intikal ettirdi. Şimdi defter hesaplarına göre bunları özel sektöre intikal ettirelim dersek, bu bir hayal olur tabiî. Hiçbir özel sektör defter hesaplarına göre bunları almıyacaktır, bu tabiîdir, muhterem arkadaşlarım. Ama eğer bunların hakikaten memleketimizde faydalı bir hale gelmesini istiyorsak ki, bugün Japon sanayiinin doğuşu, işte 1870 te verilmiş olan bu iki kararla başlamış bulunmaktadır. Onun için hakikaten memleketimizde büyük hizmetler yapmış, öncülük ederek Türkiye'ye büyük müesseseler kazandırmış ve özel sektörü de bugünkü hale getiren, onun hocası ve hamisi olan Sümerbank müessesesine ve değerli mensuplarına huzurunuzda teşekkürlerimi arz eder, bu arz etmiş olduğum hususun - diğer hususları vaktim bittiği için arz edemiyorum - bilhassa açıklanmasında büyük fayda gördüğümü huzurunuzda bildirir, Yüksek Heyetinizi hürmetlerimle selâmlarım (Alkışlar.)

BAŞKAN — Saat 14,30 da toplanmak üzere Birleşime ara veriyorum.

Kapanma saati : 13,05

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Açılma saati : 14,30

BAŞKAN — Başkanvekili Nurettin Ok.

KÂTİPLER : Fuat Avcı (Denizli), Muzaffer Şamiloğlu (Kars)

BAŞKAN — Millet Meclisi'nin 38 nci Birleşiminin üçüncü oturumuna başlıyoruz; birleşime devam ediyoruz.

Muhterem arkadaşlarım; önceki celsede Sümerbank ve iştirakleri üzerinde parti grup sözcüleri ve onu takiben de şahısları adına ar-

kadaşlarımız görüşlerini belirtmişlerdir. Şahısları adına söz alan arkadaşlarımızdan Sayın Reşat Özarda'ya sıra gelmiştir.

Buyurun Sayın Özarda.

REŞAT ÖZARDA (Aydın) — Sayın Başkan, sayın milletvekilleri, konu Sümerbank ve tesisleri. Konuşmama başlarken bir noktaya işaret etmeyi faydalı mülâhaza etmekteyim. Biz Kamu İktisadi Teşebbüslerinin hesap raporlarını incelemek ve bu faaliyetleri raporlar üzerinde hata, kusur olup olmadığını tesbit edip, bunlar üzerinde konuşmak ve neticede bu müesseseleri ibra veya âdemi ibra yolunda şahsi kanaatlerimize göre reylerimizi kullanmak üzere bu toplantıları yapmış bulunuyoruz. Ancak bir hakikatı şurada bütün samimiyetimle ifade etmek istersem; bu hesapların başlangıcı hangi tarihe dayanıyor? 1959, Yani bundan sekiz sene evveline. 1959 senesinde yapılmış olan sarfiyattan ve saireden hangi bir hesabı, bugün şahsan sormaya kalksam, o zaman bu sarfiyatı yapmış olan kimselerden bugün bu müesseselerin başında bir tek kişinin bulunmadığını üzülerek görürüz. Ve biz de, esasen bu sekiz sene evvelinden başlayıp, 4 sene evvelinde nihayet bulan 5 senelik ikiyüz milyar liralık bir İktisadi Devlet Teşekküllerinin bütün hesaplarını teker, teker inceleyip burada bunun muhasebesini yapacak durumda değiliz. Çok sevdiğim arkadaşım Sayın Abbas Çetin'in dün kürsüden çok güzel ifade ettikleri gibi, biz burada murakabe vazifesini yapacak durumda değiliz. Çünkü, zaman geçmiştir. Bu hesaplar henüz günü gününe, senesi senesine, Meclise gelmiş ve bunları inceleme imkânı bulmuş değiliz. Bu bakımdan bu toplantılar daha ziyade geçmiş senelerin hesaplarını incelemek ve bu hesaplar üzerinde fikir ve kanaat beyan etmekten ziyade, milletvekillerinin Kamu İktisadi Teşebbüslerinin çalışmaları hakkındaki şahsi görüşlerini ifade etmeye bir vesile oluyor. Yani bir genel görüşme mahiyetini alıyor. Bendeniz de müsaadenizle bu realiteye uygun olarak görüşlerimi ifade edeyim.

Türkiye'de Kamu İktisadi Teşebbüsleri dendiği zaman ilk olarak akla Sümerbank gelir. Çünkü Sümerbank Kamu İktisadi Teşebbüsleri içinde halkın günlük, şahsi ihtiyaçlarını karşılıyan en yakın müessesedir. Sümerbank deyince meşgaleleri arasında pek çok konular bulunmasına rağmen, ilk akla gelen, ağırlık merkezini teşkil eden konu tekstil oluyor. Çünkü tekstil vatandaşı giyindiren, ayakkabısına, elbisesine, gömleğine ve şapkasına kadar giyindiren bir müessesedir. O halde Sümerbank Türkiye'de tekstil sanayiini kuran bir müessesedir. Ancak Türkiye'de tekstil sanayiinin kuruluşunu Sümerbankla başlatmak hatadır. Osmanlı devrinde ordunun giyim ihtiyacını karşılamak üzere, diğer sanayi kollarında endüstriye hiçbir ehemmiyet verilmediği halde, memnuniyetle ifade edelim ki, tekstil sanayiine önem verilmiş, bugünkü Defterdar Fabrikası, Feshane Fabrikası ismiyle kurulmuş fes imal eden bir fabrika idi, bugün en güzel yünlü kumaşları imal eden bir fabrikadır. Hereke Fabrikası, Bakırköy Pamuklu Fabrikası gibi mensucat fabrikaları kurulmak suretiyle Osmanlı devrinde ordunun giyimini sağlıyacak ve bu maddeleri dışardan ithal etmeden, bu ihtiyaçları karşılıyacak fabrikalar kurulmuştur. Demek ki, tekstil sanayii Türkiye'de Cumhuriyette değil ondan evvel lüzum ve zarureti idrak edilmiş bir sanayi koludur.

Sümerbank 1933 senesinde teşkilâtlanmış, kurulmuş ve tekstil sanayii kolunda büyük merhaleler kaydetmiş bir müessesedir. Şimdi siyasi partiler fikir ve kanaatleri değişir; bir siyasi parti der ki, ben iktidara geldiğim takdirde Devlet sektörünü tamamen kaldırıp bütün fabrikaları özel sektöre devredeceğim. Diğer bir siyasi parti kalkar der ki, ben iktidara geldiğim takdirde özel sektöre ait bütün fabrikaları kaldırıp bunları Devlete mal edeceğim. Bu şahsan benim burada üzerinde münakaşa etmek yetkisine haiz olmadığım bir konudur. Çünkü her siyasi parti, kendi iktisadi programları ile ortaya çıkar, vatandaş reyini verir, vatandaşın ekseriyet reyi ile hangi parti iktidara gelirse, o parti kendisinin millete vadettiği yolu uygular. İster Devletçiliği tatbik eder, ister özel teşebbüsçülüğü tatbik eder. Buna kimse bir şey diyemez. Buna milletçe reaksiyon olursa, ondan sonraki seçimlerde bunun aksi bir yola gider, bu bir başka mesele. Yalnız geçmiş tecrübelerden ibret alarak, bâzı konuları huzurunuzda ifade etmek istiyorum.

Türkiye'de tekstil sanayii Cumhuriyetin kuruluşundan sonra Devlet sektörü ile başlanmamış olsa idi, bugün maalesef Türkiye'de modern bir tekstil sanayiinin mevcudolmıyacağını büyük bir hüzünle görmüş olacaktık. Çünkü Türkiye'de Cumhuriyet devrinde ilk defa Nazilli Basma Fabrikası, aynı tarihte Kayseri mensucat fabrikası, daha sonra Konya Ereğlisi mensucat fabrikası, Merinos yünlü mensucat fabrikaları kurulurken bu fabrikaların kuruluş, çalışma, intikal ve inkişaf devirlerinde ne büyük müşküllerle karşılaşıldığını bilmek lâzımdır. Bu fabrikalar kurulduğu zaman Türkiye'de teşekkül etmiş bir işçi sınıfı, tekstil işçisi sınıfı mevcut değildi. O zaman Türkiye'de işçilik meslek haline gelmemiş, ancak amelelik, ırgatlık devresini yaşamakta idi. Bu fabrikalar kuruldu, bu fabrikalarda çalıştırılmak için işçi arandı, zor bulundu, güç bulundu. Gelen işçi orada iki ay çalıştı, üç ay çalıştı terketti, gitti. Devamlı devri daimler zaman, zaman bu fabrikaları işletecek eleman bulmakta büyük sıkıntılarla karşılaşıldı. Yani, meslekî bir işçilik kuruluncaya kadar, bu fabrikaların yürüyebilmesi büyük güçlüklerle karşılaşıldı. Şimdi bu fabrikaların arkasında Devlet olmasaydı, özel teşebbüs doğrudan doğruya bu fabrikaları kurmak ve yürütmek amacı ile ortaya çıkmış olsa idi daima zarar, daima zarar, bunun altından kalkamaz ve işi yürütemezdi. Ancak bunu Devlet bu fabrikaları destekledi, sabretti, tahammül etti ve nihayet seneler senesi geçti ve bu fabrikalarda bir tekstil işçisi sınıfı teşekkül etmeye başladı.

Muhterem arkadaşlarım, hiç mubalâğasız, bir realite olarak şunu ifade edebilirim ki, bugün Sümerbankın bünyesinde çalışan işçi ve ustaların bugünkü hale gelebilmesi için o acemilik, o çıraklık devresinde, her bir işçinin en az bu müesseseye yirmi bin liralık zararı oldu. Çünkü tarlalardan alındı, köyden alındı fabrikaya getirildi, alet tutmasını bilmiyor, çalışmasını bilmiyor, onları sevk ve idare edecek eleman kıtlığı var. Ve böylelikle her işçi fabrikaya birçok zararlar irâs ederek yavaş yavaş yetişti. Nihayet ne oldu? O ilk günlerde fabrikalara büyük zararlar irâs etmek suretiyle acemilik devresini, tecrübe devresini geçiren işçiler o hale geldi ki, bugün fabrikaya binlerce, onbinlerce liralık menfaat sağlıyacak, usta, öğretmen işçi haline geldi. Bunun içindir ki, Sümerbank fabrikaları Türkiye'de özel teşebbüsün sonradan kurduğu tekstil sanayiinin bir okulu, üniversitesi haline geldi.

Muhterem arkadaşlar, Türkiye'de Sümerbank, uzun süre bu maddi fedakârlıkları göze alarak bu çabalara devam etmemiş ve nihayet kalifiye işçi ve usta yetiştirme tahammülünü göstermemiş olsaydı, özel teşebbüs tek bir tekstil fabrikası kuramazdı. Özel teşebbüs, tekstil sanayiini kurma yoluna gittiği zaman, kendisine menba olarak, kaynak olarak Sümerbankın fabrikalarını aldı. Devletçiliğin kötü bir tarafı, tek başına devletçiliğin hâkim olduğu yerde, işçi hakkı aslâ bahis konusu olamaz, sendikacılık bahis konusu olamaz, grev hakkı bahis konusu olamaz. Ve nihayet işçi Devletin emrinde, onun verdiği emirlere riayet etmek mecburiyetinde olan bir kütledir. İşte Sümerbank, uzun, feragatli çalışmaları neticesinde kalifiye işçi yetiştirmekte memlekete büyük hizmet ettiği gibi, sonradan özel sektörün meydana çıkmasına işçi haklarının doğmasına büyük çapta hizmet etti. Özel teşebbüs olmasaydı ve özel teşebbüsün kurduğu sanayi kolları olmasaydı bugün Türkiye'de ne sendikalar, ne grev hakkı bahis konusu olmazdı. Çünkü Devletin sermayeden ve hâkim olduğu ülkelerde, işçinin de hak sahibi olmasına imkân yoktur. Ne oldu? Özel teşebbüs yeni hamleler yapar Sümerbankta çalışan kalifiye işçiyi, ustayı, almakta olduğu ücretin üç, beş misli fazlasiyle kendi tarafına çekmeye başladı. Böylelikle işçi ücretleri arasında bir muvazenesizlik meydana geldi ve bunun sonucunda, Devlet de kendisini özel sektöre uydurmak suretiyle, kendi camiasında çalışan işçinin, ustanın, teknisyenin hakkını vermeye, ücretini artırmaya mecbur oldu. Böylelikle özel sektör ve devletçilik, el ele vermek suretiyle Türkiye'de kısa zamanda tekstil sanayiinin dev adımlarla ilerlemesine yol açtı.

Muhterem arkadaşlar, bugün Devlet sektörünü tamamen kaldırsak ve Sümerbankın bütün fabrikalarını özel sektöre devretsek daha iyi olur gibi kanaat taşıyanlar vardır. Size şunu ifade edeyim ki, bugün Sümerbankın fabrikaları özel sektöre devredildiği takdirde,

bugün Sümerbankta 60 - 70 liraya metresini temin edebildiğimiz kumaşlar ertesi gün en azından 150 - 160 liraya çıkacaktır. Binaenaleyh, Sümerbank Türkiye'de nâzım rol oynıyan bir müessese vasfını devam ettirmektedir. Özel teşebbüs kendi personeline daha yüksek ücret vermekte, fakat daha az maliyet fiyatı ile, kumaşını imal etmekte ve çok daha fazla kârla satmaktadır. Sümerbank daha az ücret, yevmiye ve maaş vermekte, daha pahalıya mal etmekte, fakat daha ucuza satmaktadır. Sümerbank demek ki, Türkiye'nin piyasasında fiyat kontrolü bakımından, nâzım rol oynıyan bir müessesedir. Bu devletçilik müessesesini ortadan kaldırdığımız gün, fiyatların alabildiğine artacağından hiç şüphe yoktur. Yalnız, bizim özel sektörlerimizin ne istedikleri de kesinlikle belli değildir. Bir taraftan çıkarlar savunurlar derler ki, efendim, şu Devlet fabrikalarını özel sektöre devredelim, ne lüzumu var, bunları özel sektör, şahıslar yapabilir, Devlet bunlarla niye meşgul olsun, neye zarar görsün? Ama diğer taraftan bu sözleri söyliyen aynı şahıslar ertesi gün giderler Bakana müracaat ederler, bizim kazamızda, bizim köyümüzde Sümerbankın satış mağazasını kurun derler. Yani bir taraftan Devlet sektörünü yok etmek için, bunları özel sektöre devretmek için gayret sarf ederler, diğer taraftan Devlet sektörünün satışlarının daha namuslu, daha güvenilir, daha inanılır bir mahiyet taşıması karşısında, giderler aynı teşekküllerin başında bulunan bakanlıktan rica ederler, ısrar ederler, bizim kazamıza da, bizim köyümüze de Sümerbankın satış mağazalarını açınız, derler. Halbuki, bu, özel sektörcülük fikriyle aslâ bağdaşmaz. Devlet, nâzım rolü oynasın fabrikalariyle, ama satıcılığı yapmasın. Bugün Sümerbank kendi satış mağazalarını kapatarak bu satış mağazalarının masraflarını, yani memurlarına, personeline kira bedeli olarak, bina bedeli olarak ödediği paranın tamamını, toplamını kendi satış fiyatları üzerinden tenzilât yapmak suretiyle, özel sektör satıcılarına devretse elbette ki, satış fiyatlarında büyük bir ucuzluk olacaktır. Ama, politikacılarımız, iki taraflı baskı altında, bu müesseseleri normal bir çalışma nizamı içerisinde görmek imkânından mahrum etmektedirler.

Şimdi muhterem arkadaşlar, Sümerbankın bu ifade ettiğim kuruluşu, memlekete yaptığı hizmetleri dolayısiyle, bu müesseseyi şükranla yadetmek hepimizin başta gelen vazifesidir.

Sümerbanka bugün düşen yeni bir vazife vardır. Bu, nedir muhterem arkadaşlar? İhracat imkânlarını geliştirmek. Bugün Devlet ve özel sektörün kurmuş olduğu tekstil fabrikaları istihsalleriyle Türkiye'nin ihtiyacını katbekat karşıladıktan başka dış memleketlere ihracedecek duruma gelmiş bulunmaktadır. Binaenaleyh, Türkiye'de tekstil sanayiinin kuruluşunda, inkişafında önderlik eden, liderlik eden Sümerbanka, kendi mamulâtını ihraccetmek bakımından da liderlik etme görevi düşmektedir. Ancak bu, pek basit sebeplerden dolayı, maalesef kolay kolay tahakkuk edememektedir. Meselâ Almanya gibi, sanayide en çok ilerlemiş bir memleket, Türkiye'den milyonlarca metre dokuma ithal etmek ister. Ama der ki, şu ithal edeceğim dokunmuş malın eni, genişliği şu kadar metre, şu kadar santimetre olacaktır. Bizim burada bunları imal eden fabrikalarımız o ölçüye uymamaktadır. Şimdi bunu ihracata faydalı olabilecek ölçüye getirebilmek için, birtakım teşebbüslerde bulunmak, birtakım fabrikalarda yenilikler yapmak icabediyor. Bunu müessese müdürleri, fabrika müdürleri kendi inisiyatifleri dâhilinde yapacak kudrette değil. Bir sürü formaliteye bağlanıyor ve nihayet, bunların yerine getirilmesi geciktiriliyor.

Bu bakımdan, Sümerbankın her şeyden evvel kendi müesseselerine, inisiyatifleriyle hareket edebilecek kudreti, imkân sağlaması şarttır, lâzımdır.

Diğer taraftan bâzı misaller vereceğim. Bir misali anlatacağım ki, belki bu, bugün söylediğim için çok garip karşılanacak ama, gerçeğin tâ kendisi.

Pakistan, pamuk istihsal eden bir ülkedir. Pakistan'ın istihsal ettiği pamuk, Türkiye'nin istihsal ettiği pamuktan çok daha düşük kaliteli olduğu halde, Türkiye'nin pamuk mahsulünün fiyatından çok daha yüksek olarak Batı - Almanya'ya, İtalya'ya, birçok Avrupa memleketlerine satmak imkânını bulmaktadırlar. Kötü kaliteli, yüksek fiyatlı bir pamuk, Avrupa memleket-

leri tarafından satınalınır, yüksek kaliteli daha ucuz Türk pamuğu satınalınmaz. Neden? Pakistan pamuğunu satarken, alıcı devletlere şart koşuyor: «Sana istediğin kadar pamuk satacağım, şu fiyat üzerinde, ama benim satacağım pamuğun, pamuklu mensucata tahvilinde metre olarak yekûnu ne ise, o miktar pamuklu mensucatı da senden alacağım.» diyor. Bunun üzerine ne yapıyor Avrupa'nın sanayici ülkeleri? Kalkıyor. Pakistan'ın kötü kaliteli, yüksek fiyatlı pamuğunu ondan satınalıyor, onu imal ediyor, işliyor, fabrikaları çalışıyor, işçileri çalışıyor değerlendiriyor, yüzbinlerce, milyonlarca işçinin ücretini ödüyor, kârını koyuyor, Pakistan'a yine onu mamul madde olarak satıyor. Binaenaleyh, biz bugün Pakistan'dan ve onun rejimini uygulıyan bâzı memleketlerden gerekirse, pamuk ihracetmek durumunda olan bir ülke olmamıza rağmen, pamuk ithal etmeye ve onun pamuğunu Türkiye'de Sümerbank fabrikalarında işleyip, değerlendirip, işçinin emeğini, fabrikanın kârını ona ilâve etmek suretiyle ona tekrar satmak durumundayız. Bunu sağlıyabilmek için de Ticaret Bakanlığının, Maliye Bakanlığının bir sürü formaliteleri ortadan kaldırıp, dışarıdan alınacak pamuğun aynı miktara tekabül eden dokunmuş mensucatın ihracı hâlinde, Gümrük Resminden indirme yapmak gibi, kolaylıkları sağlamak suretiyle bu memleketlerin pamuğunu alıp, onların namına Türkiye'de sanayiini yürütmek, işletmesini yapmak Türkiye için her zaman mümkündür.

Muhterem arkadaşlarım, Türkiye'nin bir diğer şanssızlığı da şundan ileri geliyor: Bugün dünyanın bütün büyükelçilikleri, ticaret ateşelikleri bulundukları ülkede kendi memleketleri menfaatine nasıl bir hizmet yapabiliriz diye çırpınırlar. Türkiye'de maden konusiyle ilgili bir husus oldu mu derhal Amerikan Büyükelçiliğinin maden Ateşesi hemen gider, alâkadar olur, o olmadı mı arkasından Büyükelçi gider, Umum Müdürle temas eder, onlardan netice alamadı mı gider Bakanlarla temas eder. Biz büyükelçilerimizi bu mertebeye düşürelim demiyoruz. Ancak, ticaret ataşelerimiz bulundukları memleketlerde Türkiye'nin özellikle Sümerbankın ve Devlet sektörünün istihsal ettiği, imal ettiği malların satıcısı olabilmek vasfından uzaktırlar. Sizlere çok hazin ama tam mânasiyle gerçek bir misal anlatacağım, artık bundan sonra söz söylemeye lüzum kalmıyacaktır.

Vaktiyle Bonn Büyükelçiliğimize - bu çok zaman evvel oluyor, yakında değil - bir Alman sanayicisi müracaat ediyor, diyor ki : «Ben Almanya'da şu firmanın sahibiyim, sanayiciyim. Türkiye'den krom madeni ithal etmek istiyorum. Bana kromlarımızın vasfı hakkında, fiyatları hakkında bilgi verin.» Büyükelçilik, diyor ki : «Bizim bu işle meşgul olan bir ticaret ataşeliğimiz var, sizi oraya gönderelim, ondan bilgi alınız.» O sanayiciyi ticaret ataşeliğine gönderiyorlar. Ticaret ataşeliği tercüman vasıtasiyle dinliyor bunu. Çünkü hiçbir lisan bilmiyor bizim ticaret ataşemiz, iltimasla gitmiştir. Diyor ki, güzel, sen bir dilekçe yaz getir, biz onun icabına bakarız. Alman gidiyor, ertesi günü bir dilekçeyle bütün talepleri ne ise yazıp getiriyor ticaret ataşeliğine. Bakıyor ataşemiz, diyor ki : «Bunun altına 16 kuruşluk damga pulu yapıştırmak lâzım. Ne demek?... Alman bunu anlamıyor, şimdi ben Türkiye'nin damga pulunu nerede bulacağım?» diyor. Nihayet, birisi yol gösteriyor, elçiliğe gidiyor, oradan damga pulunu bulup getiriyorlar. Ataşe alıyor bunu diyor ki : «Peki ben bunun muamelesini yaparım, size cevap verilir.»

Arkadaşlar, bu aynen gerçektir ve çok acıdır. İfade ediyorum bu kürsüde; Ticaret Ataşesi düşünüyor, Türkiye'de bu madenlerle meşgul olan bir banka vardı, acaba hangisi idi diyor ve nihayet hükmünü veriyor, kalkıyor Sümerbank Genel Müdürlüğüne gönderiyor bu yazıyı. Falan sanayici Türkiye'den krom madeni satınalmak ister, dilekçesi ekli olarak gönderilmiştir, cevabı veriniz diye. Fakat o zamanın Sümerbank yetkilileri, büyük bir anlayış gösteriyorlar, bunu kendisine iade edip acı bir ders vermeleri lâzımgelirken iş uzamasın, mahcubolmıyalım diye aidiyeti cihetiyle Etibank Genel Müdürlüğüne gönderiyorlar, siz cevabını veriniz diyorlar.

Muhterem arkadaşlarım, demek ki Sümerbank, dış memleketlerde Türk mamullerini satış imkânı ararken, bütün büyükelçiliklerde kurulmuş olan ticaret ataşeliklerimizden istifade etmesi en başta gelen hakkı olduğu halde, maalesef bu gibi dış memleketlere gönderilen, hangi bakanlığa aidolursa olsun, ataşelikler maalesef o işin ehli olmıyan, iltimaslı kimseler

olduğu için, Türkiye'yi dışarda temsil edemiyorlar. Sümerbank kendi mamulünü Almanya'da veya İtalya'da satmak istiyorsa, mutlaka mecbur oluyor, oraya bir büro açıp buradan memurlar gönderip, nümuneler gönderip teşhir edip orada tanıtmaya çalışıyor. Demek ki muhterem arkadaşlarım, Türkiye'de umumi bir hastalık vardır. Bu umumi hastalık, bünyenin her tarafına şâmil bir hastalık. Deveye sormuşlar, neden boynun eğri, nerem doğru ki, demiş. Yani, ben şimdi bütün bu gerçekleri bildikten sonra, Sümerbank niçin bu sanayii dış memleketlerin ihtiyacına göre ayarlamıyor, oraya satış yapmıyor, diye kalkıp onları tenkidedecek durumda değilim ki. Sümerbank kendi kendine ne yapsın. Bütün Devlet müessseseleri birbiriyle âhenkli olarak bu işleri ayarlamak mecburiyetindedirler.

Muhterem arkadaşlarım, bu gerçekleri söylemekten maksadım, asla bedbinliğe kapılmamız için değildir.

Bundan 25 - 30 sene evvel, Sümerbank'ın kurulduğu zamanlarda, ne büyük güçlüklerle karşılaşıldığını hatırlıyorum. O zaman, bugünkü demokratik bir rejim olsaydı bu kürsüye çıkacak her milletvekili; efendim, şu Sümerbank'ı kapatınız, bu kadar zararla bu müessese nasıl çalışır, diye muhakkak ki, aleyhinde konuşacaktı. O tehlikeli devreleri, o tecrübe, çıraklık devrelerini bu müessese sabırla, tahammülle aşmış büyük bir tekâmül göstermiş, bugünlere gelmiştir. Bugünkü zihniyetimiz bu. Ama elbette inanıyorum ki, yakın bir gelecekte bugünkü bu mahzurlar da bertaraf edilecek ve Türkiye, artık Sümerbank ve özel teşebbüsün fabrikaları Türkiye'nin değil, yeni kurulmuş Afrika devletlerinin, Asya devletlerinin, hattâ Avrupanın en modern, en sanayide ilerlemiş memleketlerine dahi kendi tekstil mamullerini ihraceedebilecek bir ülke haline gelecektir. Buna inancım olmasaydı, sizi temin ederim ki, çıkıp burada konuşmazdım.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, Sümerbank'ı acaba, bu vasfı mümeyyizleri dolayısiyle, hiç tenkid edemiyelim mi? Edelim, edelim ama o tenkidlerimizde de insaflı olalım. Bugün Sümerbank'ın iki türlü deposu, stoku vardır. İki türlü stok meydana geliyor Sümerbankta. Biri canısız stoklar, ikincisi canlı stoklar. Canısız stoklar, zaman zaman hatalı olarak işlenmiş kumaşlar, ya günün icaplarına uygun olmıyarak işlenmiş kumaşlar veya fiyatı müsait olmadan işlenmiş kumaşlar bakıyorsunuz, zaman zaman depoları doluyor ve bunların eritilmesi bir mesele oluyor. Sümerbank bu stoklardan maddi bir zarar görse dahi, bunun değeri o kadar büyük olmuyor. Fakat muhterem arkadaşlarım, bunun yanında zaman zaman, bütün müesseselerimizde Devlet teşkilâtlarımızda da olduğu gibi, Sümerbankta da canlı stoklar meydana geliyor. Bakıyorsunuz, seneler senesi bu müesseseye emek vermiş, hizmet vermiş, yetişmiş, en verimli devrinde ve çağında insanlar toplanıyor, alınıyor, iş yapacak durumda iken, kendi vazifelerinin başından alınıyor ve Sümerbank'ın bir dairesinde pasif bir vaziyette, depo ediliyor, yahut da ekseriyetle Başbakanlık Yüksek Murakabe Heyetine depo ediliyor, bu kıymetli elemanlar muhterem arkadaşlar. Şimdi bunu, her hangi bir iktidarı, her hangi bir bakanı tenkid etmek için söylemiyorum. Başından beri bu hastalık böyle.. Bu, Türkiye'nin umumi hastalığı. Bugün Sümerbank'ta bu durum var da bir diğer yerde yok mu? Zaman zaman görüyoruz; İçişleri Bakanlığımızda, Türkiye'de mevcut valilerin yekûnundan daha fazla vali, merkez valisi olarak, depo ediliyor, Bakanlığa. Bu, bizde bir hastalık.

Şimdi birçok arkadaşlarımız Sümerbank'ın niçin zarar ettiğinden bahsetti. Ben Sümerbank'ın zarar etmesini çok makul ve haklı buluyorum. Niçin bu şartlara rağmen bu kadar az zararla işin içinden çıkabiliyor diye de hayret ediyorum. Neye? Kötülük evvelâ Millet Meclisinden, Mebuslardan başlar. Buraya çıkan her milletvekili iltimas kalksın, tavsiye kalksın diye konuşur, fakat burada konuşup indikten sonra ertesi gün, falan müessesenin bilmem filân fabrikanın müdürüne, umum müdürüne gider «Efendim, rica ederim işte şu fakir vatandaş var, bunu işe alın» diye tavsiyede bulunur.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, evvelâ hastalık, Meclisten başlar. Bakanlar bundan müteessirdir. Bakanlar makamlarına oturdukları günden itibaren rahat ve huzur içinde vazife

göremezler. Hergün milletvekillerinin baskısı ile karşı karşıya kalırlar. İllâ benim tanıdığım şu adamı şu yere tâyin ettir derler. Bir vilâyette, bir kazada bir fabrikası vardır Sümerbank'ın. O fabrikanın başında bulunan şahıs gayet idealist bir insandır, münevver bir insandır, hesabını kitabını koymuş, ben şu konularda şu kadar tasarruf edeceğim, işçi kadar memur değil, işçinin hiç olmazsa onda biri kadar memur çalıştıracağım. Şunlardan tasarruf edeceğim, bu fabrikayı kâr eder hale getireceğim diye kendine göre bir plân yapılır. Ama ertesi gün gider, hangi parti iktidarda olursa olsun veya hangi şahıs nüfuzlu olursa olsun, efendim, şu çocuk benim tanıdığımdır, fakirdir, yoksuldur, ille bunu al. Şimdi ne oluyor? Bu fabrikaların, müesseselerin bir memur kadrosu işçi kadrosu var, 100 memur, 150 memur 200 memur. Ben de vaktiyle Sümerbank'ta bulundum, çok uğraştım, elimden geldiği kadar önledim, ama sonradan, yine başa çıkamadık ve bundan sonra da kimse başa çıkamıyacak bunlarla. Oranın fabrika müdürü, gelen bütün bu tazyiklere karşı koyduğu takdirde hiç, zerre kadar particilikle alâkası olmasa dahi, ertesi gün hemen muhalefette bulunan partinin adamı, diye damgalanır ve derhal aleyhinde jurnaller başlar; Vay efendim, biz bir tek adamın fabrikaya alınmasını parti olarak rica ettik, almadı, bu adam karşı partidendir, diye derhal damga yer. Hepsinin haleti ruhiyesini yakinen biliyorum, bulundum içlerinde. Bu adamın memleket sevgisinden, kendisine verilen vazifeyi yerine getirmekten başka bir arzusu yok. Ama bu devamlı tazyikler ve baskılar içinde morali bozuluyor, huzuru kaçıyor, uykusu kaçıyor, çalışamaz hale geliyor.

Binaenaleyh, orada kalıp düşündüklerini tahakkuk ettirebilmesi için, ya gelen bu siyasi baskılara boyun eğip herkesi memnun edecek ve meselâ 1 500 işçi ile çalışması lâzımgelen bir fabrikaya 2 500 işçi alacak, veyahut da ertesi günü oradan gidecek. Ne oluyor şimdi? İşçi de alsa bir şey değil, memuriyet istiyor adam. Memur kadrosu yok. Hadi ne yapalım, işçiler nâmutenahi. «İşçi kadrosunun saat ücreti şu kadar kuruş» demek suretiyle fabrikaya girişi yapılıyor, geliyor büroda oturuyor, keyf çatıyor ve böylelikle muhterem arkadaşlar, fabrikalarda esas kullanılması lâzımgelen personelin kadrolar üstünde kimseler, istihdam edilmesi suretiyle fabrikalar kâr verir halden çıkıp zarar verir hale geliyor. Size bütün taraflsız, bağımsız bir milletvekili olarak, şunu bütün vicdanımın, kalbimin bir sesi olarak, ifade edeyim ki, Sümerbank camiası içerisinde suiistimal yapan, hırsızlık yapan tek bir kimse yoktur. Bunların hepsi namuslu, şerefli, memleketini seven insanlardır. Ama onları rasyonel çalışamaz hale getiren, onları tedirgin eden bizleriz, parlâmentodur. Bunu peşinen söyliyeyim. Binaenaleyh, biz burada Sümerbankın verimli çalışmasını arzu ediyorsak, getireceğim yakında bir kanun, kabul ediniz onu, milletvekileri sureti katiyede resmî dairelerde şahısların işlerini takibetmesinler. Biz kendimizi bundan uzak tutalım, bakanlar da kendilerini bundan âzâde kılarlar, umum müdürler de fabrika müdürleri de âzade kılarlar ve ondan sonra bu müesseseleri rasyonel şekilde çalıştırmak imkânı bulunur.

Muhterem arkadaşlar, Sümerbankın zarar etmesinin diğer bir sebebi de şudur; ben vaktiyle Sümerbankta bulunmuş bir kimse olarak, bundan üç - beş ay evvel şöyle durumu bir inceledim ve baktım, Sümerbank camiasına canıyle, kaniyle maddi ve mânevi bütün varlığıyle bağlı olan ve bu müessesenin yirmi, otuz senelik gayretleriyle yetiştirebildiği en nadide, en kıymetli elemanlarından 120 tanesi bugün Sümerbank camiasının dışındadır.

Muhterem arkadaşlar, gerek Sümerbankın, gerek fabrikalarının başında bulunan insanların durumunu incelediğimiz takdirde, görörsünüz ki, son altı sene içerisinde, 20 senede yapılmamış değişiklikler yapılmıştır bu müessesede. Eskiden bir usul vardı bir kafde vardı: Bir müessesede bir fabrika müdürlüğü inhilâl ettiği zaman onun alt kademesinde bulunan ve o müessesede yetişmiş olan insan oraya gelirdi. Onun içindir ki, 1960 ihtilâlinden evvel, Sümerbank fabrikaları rantabl çalışırdı, daha kârlı çalışırdı. Bir prensip vardı, muhasebeci ayrıldığı vakit onun yerine muavini gelirdi. Muavin yerine onun altındaki gelirdi. Sonradan ne oldu? Son beş, altı sene içerisinde durmadan dama taşı gibi, değiş babam değiş, çevir babam çevir. Hiç kimse bugününden yarınına

emin değildir. Ben bugün buraya geldim, oturdum, acaba yarın o bir gün, gelecek sene burada oturacak mıyım diye kendisine güvenemiyor.

Muhterem arkadaşlar, bu müesseselerin, bu fabrikaların başına gelen adamlardan bir gün içinde mucizeler yaratmalarını beklemek mânasızdır. Evvelâ gelecek oturacak, teşkilâtını tesisatını gezecek tetkik edecek, inceliyecek, hastalığın sakatlığın nerede olduğunu kolayca tesbit edecek. Ondan sonra onun izalesi için de çareler arıyacaktır.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, bir fabrikada farz ediniz ki 100 tane fazla memur, 500 tane fazla işçi var; hiçbir fabrika kalkıp bugün 100 tane memuru, 200 - 500 tane işçiyi tasfiye edemez. Ben de buna şahsan razı değilim. Ne olacak? Bunun için hiç olmazsa en az beş senelik bir program tatbik edecektir ve diyecektir ki, ben beş sene içinde istifa eden memurun yerine memur almıyacağım, ayrılan işçinin yerine işçi almıyacağım, böylelikle bunu rantabl hale getireceğim. Ama biz bırakmayız, politikacılar bırakmaz ve nihayet bu zat bu işi tahakkuk ettiremez ve neticede her şey fiyasko olur.

Şimdi muhterem arkadaşlar, her şeyden evvel şu 440 sayılı Kanunda gerekli değişikliği yapmak lâzım. Buraya gelen memurlar, idareciler, yöneticiler, müdürler tâyin edilsin, kim ederse etsin, hepsi kıymetli insanlardır. Hiçbirinin şahsı hakkında en küçük söz söylemekte kendimi yetkili görmem. Ama oraya gelen insan, hiç olmazsa en az beş sene orada kalmalıdır. Kendi görüşlerini, tetkiklerini yapmalı, uygulama imkânı bulmalıdır. Altı ayda bir, bir sene bir, iki senede bir, bu yönetici kadrosunda değişiklikler yapılırsa, onun yaptığı plân, proje ve hazırlık derhal hükümsüz hale gelir. Yeni gelen kendine göre bir tutumun içerisine girer ve nihayet bu müesseseler zarar verir halden kurtulamaz. Sözlerimi uzatmıyacağım, Sümerbank kâr vermemiştir, zarar etmiştir. Olabilir, bundan dolayı ayıplamıyorum. Bu Sümerbank fabrikaları vaktiyle Türkiye'de kurulmamış olsa idi, bugün Türkiye'nin, ithalât ve ihracat açığı Türk Milletinin altından kalkamıyacağı kadar büyük bir yük teşkil edecekti. Bu müesseseler zarar dahi etseler, bu müesseselerin zararı suiistimalden hırsızlıktan, yemekten değil, yalnız daha fazla vatandaşa, daha fazla geçinme imkânı sağlamış olmaktan ileri gelmektedir. Bunu da millet ve memleket aleyhine bir not olarak kabul edemem. Ancak bu müessese, vaktiyle Türkiye'de kurulmamış olsa idi, bugün baştan aşağı giyimimiz, ve bütün ihtiyacımız dış memleketlerin ithalâtı ile karşılamak mecburiyetinde kalacaktık ki, o zaman bu memleket, bu millet ithal edeceği bu mamüllerin karşılığında ödiyeceği dövizi ödiyemiyecek durumda olacak idi. Büyük bir felâket ve tehlike idi. Zarar kendi içimizdedir arkadaşlar. Yalnız bu müessesenin, Türk Milletinin bütün ihtiyacını karşılıyabilir hale gelmesi, ihracat yapacak duruma dahi gelmiş olması bizim için, her Türk için, ben Türküm diyen her fert için evvelâ iftihar edilecek bir konudur. Sözlerimi bitirirken şu noktaya da kısaca temas edip ineceğim. Sümerbankın malları satılıktır, dâhilde ve hariçte Sümerbankın malları satılmak için yapılır. Ancak Sümerbank ve onun fabrikaları, aslâ satılık değildir ve satılmıyacaktır. Bunlar satıldığı gün, bu memlekette iktisadi düzen tepetaklâk gider ve ondan sonra asıl kendimizi kaybederiz ve bir daha kendimize gelemeyiz.

Hürmetlerimle ve saygılarımla muhterem arkadaşlarım.

BAŞKAN — Sayın İbrahim Boz... Yok.. Sayın Feyyaz Köksal. Buyurunuz.

FEYYAZ KÖKSAL (Kayseri) — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım, Türk sanayiinde önder müesseselerden birinin, Sümerbankın işletmelerinin ve iştiraklerinin 1959 - 1963 bilânçolarını, tetkik ve idare heyetlerini ibra için Yüce Heyetinizin alacağı karar münasebetiyle söz almış bulunuyorum.

Senatomuzun müzakere zabıtlarını tetkik ettim. Dünden beri de Yüce Meclis müzakerelerini, muhtelif parti mensubu arkadaşlarımın fikirlerini dinliyorum. Bendeniz mümkün mertebe bunların dışında bâzı mühim addettiğim meselelere temas etmeye çalışacağım.

Bir işletmeyi, müesseselerin, iştiraklerini tetkik ederken prodüktif olması lâzımgeldiği üzerinde ve bu esastan ileri gider de tetkikimize devam ederiz. Fakat tetkikatta da prodüktif olması

icabeder. Şu çalışmaların da prodüktif olması gereklidir. Evvelâ şu husus üzerinde durmamız lâzımdır.

Muhterem arkadaşlarım, Senato ve Yüce Meclisin müzakereleri Büyük Millet Meclisi halinde yapılamaz mı idi? 468 sayılı Kanunun değiştirilmesi lâzımdır. Anayasada buna muhalif bir hükme tesadüf edemedim. İcabında o da değişebilir. Maksat, evvelâ Yüce Meclisin veriminin sağlanmasıdır, verimli çalışmasının teminidir. İcabında Meclislerin verimi bakımından murakabe nam ve hesabına İktisadi Devlet Teşekküllerinin, yöneticilerinin, idarecilerinin vakitlerinin israf edilmemesi bakımından bu hususu lüzumlu görmekteyim. Dünden beri idarecileri, yöneticileri burada görüyoruz. Bilmiyorum, kaç günlerini Mecliste harcıyorlar? Bunu tetkik etmek icabeder ve bunu mümkün mertebe azaltmak icabeder. Bu da bizim vazifemizdir. Çünkü, yöneticiler daima işlerinin başında olmalıdırlar. Zira Meclislerin yapacağı iş, tahkik konusu yapılmış ve kaza mercilerine intikal etmiş veya edecek olan hususlardan doğacak sonuçlar saklı kalmak şartiyle, 468 sayılı Kanunun 3 ncü maddesi gereğince Türkiye Büyük Millet Meclisinin denetimine tabi kurumların cümlesinin bilânçoları ile netice hesaplarının tasvibedilmesi gerektiği hususundaki Karma Komisyon raporuna istinaden, Yüce Meclisten ibra kararı alacağız. Bu husus müşterek toplantıda da yapılabilirdi. Burada komisyon raporu esastır.

Kıymetli arkadaşlarım, herbirimiz ayrı ayrı bilânçoları tetkik edemeyiz. Komisyon raporunu esas almak mecburiyetindeyiz. Bizim murakabemiz daha ziyade, iktisadi politika bakımından temennilerimiz de genel iktisadi politika bakımından olacaktır.

Ben bu hususta sözlerime, genel iktisadi politika bakımından devam edeceğim.

Muhterem arkadaşlarım, evvelâ sözüme, son olarak kürsüden «İktisadi Devlet Teşekküllerini satarsak, siz devredersiniz Türk ekonomisinin altı üstüne gelir» tâbiri ile, hışımla inen bir arkadaşıma cevap vererek sözlerime başlıyacağım. Bu hususta da, İktisadi Devlet Teşekkülleri hemen yarından itibaren satılığa çıkarılmamıştır. Zaten, bu şekilde alan da olmaz. Mesele, bu memlekette bütün prodüktif kıymetlerin, verimli unsurların memleket hizmetine koşulmasıdır. Bizler Adalet Partisi olarak, Hükümet programımızda bunu açıkladık; İktisadi Devlet Teşekkülleri arasında Devlet kontrolu altında bulunmasına lüzum olmıyanlar... Bir mal, memleketimiz için lüzumlu bir şey istihsal edilebiliyor ve artık Devletin bunu kontrol etmesine lüzum yoktur. O kadar fazla istihsal ediliyor ki, devredebilirsiniz. Özel sektör ondan daha fazla, daha iyi istihsal ediyor. E... şu halde, Devletin elinde bulunan bir sermayeyi, başka yere yatırabilecek bir sermayeyi, daha fazla tutmaya ne lüzum var. Başka bir yere yatırırsınız. Özel teşebbüsün veya diğer müesseselerin yapamadığı bir yere, yapmak istemediği yeni bir yere yatırırsınız. Hattâ daha verimli bir yere yatırırsınız. Böyle düşünmek lâzım. Daha verimli bir yere yatırmak üzere, ben her hangi bir şekilde özel teşebbüs olarak dahi malımı satarım, başka bir işe koyulurum. Bunu, bu şekilde anlamak icabeder. Kontrolu altında bulunmasına lüzum kalmadığı üzerinde durulmuş ve gayet güzel formüle edilmiştir. Bundan bir şeyler anlamak lâzım. Bunun, esasen daha ileride müzakere ve münakaşası yapılacaktır. Ekonominin altüst edilmesi diye bir şey mevzuubahis değildir. Türk Ekonomisini kimse altüst etmiyecektir. Bugünkü Devlet anlayışı; iktisadi devlet anlayışıdır, iktisadi iyileştirmek istiyecektir, herkes mecburdur buna.

Yine programın altında bu hususlar belirtilmiş, «Bu suretle elde edilecek yeni kaynaklarla daha önce ve iktisadi kalkınmamızı kamçılama bakımından, daha dinamik sektörlerde yatırıma gideceğiz.» denmektedir. Gayet güzel formüle edilmiştir. Bunu anlamak lâzımdır.

Muhterem arkadaşlar, İktisadi Devlet Teşekkülleri ve bu meyanda Sümerbank'ın reorganizasyonu için çalışma yapılmaktadır. Daha kârlı ve verimli bir hale getirilmeleri, ekonomik gelişmemiz bakımından zorunlu bulunacaktır. Bu çalışmaların işletme ekonomisi bakımından yapıldığını tesbit etmiş bulunuyoruz. Bu çalışmalar, bir komisyon marifetiyle yapılmaktadır. Bilindiği gibi, yüksek malûmlarımızdır, Maliye, Sanayi, Ticaret bakanlıkları, Devlet Plânlama Teşkilâtı, Yüksek Denetleme Kurulu ve Devlet Personel Dairesinden müteşekkil altı kişilik temsilcilerden müteşekkil bir heyet, komisyon halinde bu çalışmaları yürütmektedir. Bu çalışmalar, organizasyon ve mevzuat

bakımından, maliyet ve muhasebe, personel, işletme analizi ve pazarlama grupları bakımından yapılmaktadır. Bütçe Karma Komisyonundaki müzakerelerde Maliye Bakanına tevcih ettiğim bir soruda bunun, işletme ekonomisi bakımından yapıldığını, politikası bakımından 440 sayılı Kanunun çerçevesi içerisinde hareket edilmesi gerektiğini, politikasının da elbette politikacılara, Yüce Meclise düştüğünü ifade ettiler.

Yalnız maliye ve muhasebesi olmıyan bir yere maliye ve muhasebe temin etmek hemen yapılacak bir iş iken veyahut da diğer şeyler, peyderpey hemen yapılacak bir iş iken, geçen sene, «işlerimizi bitiremedik, bize iki sene daha müddet verin» dediler. Ben sordum, orada cevap aldım. Bu iki senelik müddet her ne kadar raporda kâfi gelmiyeceği iddia edilmektevse de Sayın Bakanımız, bize kâfi geleceğini söylemişlerdir. İnşallah demek icabeder. Bu İktisadi Devlet Teşekküllerini yeniden düzenleme komisvonu faalivetlerini bitirecektir ve reorganizasvonu yapılabilecektir. Yalnız reorganizasyonun işletme ekonomisi haricindeki kısmına bizim, Yüce Meclisimizin bir atfı nazar etmesi bu hususta 440 sayılı Kanunu tetkik etmemiz icabeder. İktisadi Devlet Teşekkülleri ile müesseseleri ve iştirakleri hakkındaki Kanun, iktisadi politika yönünden de reorganizasyonu öngörmüş ve bunun hudutlarını çizmiştir. Bu kanunun ikinci maddesi var, amacı ve konuvu veriyor, İktisadi Devlet Teşekkülleriyle müesseseleri ve iştiraklerinin ulusal ekonomide faydalı olabilmesi için, özerk bir tarzda karma ekonomi kurallarına ve ekonomik geleneklere uygun olarak yönetilmelerini istiyor... Özerk bir tarzda diyor, burada. Yani, bunlar istiklâllerine sahibolsunlar, karar kabiliyeti olsun denivor. Otonom bir müessese olsun, karar kabiliyeti olsun, bunun üzerinde durmamız lâzım. Bundan sonra, Yüksek Murakabe Heyetinin raporlarında acaba bu özerklik, karara sahibolmak kabiliyeti var mıdır, yok mudur? Bunun üzerinde durulması icabeder. Kârlılık ve verimlilik içerisinde çalışmaları da elbette buna bağlıdır.

Sermaye birikimine yardım ederek, daha fazla yatırım kaynağı elde etmeleri de buna bağlıdır. Bu şekilde elbette bu müesseseler kalkınmaya yardım edeceklerdir.

Yeni istihdam müesseseleri, işyeri temin edecekler ve işsizliğe çare bulacaklardır. Bir vasıtadır bunlar ve amaca ulaşmaları lâzımdır. Biz bunları denetliyeceğiz, bunları kontrol edeceğiz. Ne kadar daha yeni istihdam yaratıldı? Bunları tesbit edeceğiz. Fakat bu esnada kanunda nazarı itibara alınmamış, bugünün ekonomisinde, iktisadiyatında üzerinde durmak mecburiyetinde olduğumuz bir husus var, Şu noksanlığın da kanunda veyahut da tatbikatta muhakkak, çünkü başka kanunlarda yerleri var, 5 Yıllık Plânda yeri vardır, 15 yıllık perspektifte bu gözüküyor, nazarı itibara alınması lâzımdır. Şu noksanlığın icabında kanunla tamamlanması gerekir. Bu müesseseler, dış ticaret dengesinin sağlanmasında yardımcı olacak şekle yönelmelidir. Bu ibareyi koymak icabeder kanuna. «Dış ticaret dengesinin sağlanmasında yardımcı olacak şekle yönelmelidir. İhracata ehemmiyet verilmesi lâzımdır.» Pazarlama grupları reorganizasyon komitesinde mevzuubahsolmuş; inşallah, burada dış pazarlar arama müessesesinde de mevzuubahsolur. Dış pazarlar da aramak mecburiyetindeyiz. Böyle bir müesseseyi de kurmak mecburiyetindeyiz. Sümerbankta da kurmak mecburiyetindeyiz. Bilhassa tekstil sanayii dolayısiyle bu hususa tekrar geleceğim. Esasen müesseselerin rekabet kabiliyetine sahibolmasını da temin etmek lâzım. Özerklik, bunun için zaruridir. Otonom müessese olma, karar kabiliyetine sahip müessese olma bunun için lâzımdır. Rekabet edebilmeleri icabeder.

Sümerbank hakikaten sanayide önderlik ettiği gibi, ihracata yönelmede de önderlik edebilecek kabiliyettedir ve etmelidir, dış piyasada rekabete hazırlanmamıza önderlik etmelidir. 18-20 sene sonra Ortak Pazara gireceğiz, partimizin politikası budur, Yüce Meclisin politikası budur. Bir parti hariç, bütün Yüce Meclis, bunu istemektedirler, biran evvel Ortak Pazara girelim, onlarla boy ölçüşelim. Artık biz de onlar kadarız, olacağız 20 sene sonra. Bunu hedef almak mecburiyetindeyiz. Ama rekabet etme imkânını elde etmemiz için, bizim buna çalışmamız lâzımdır. Rekabete hazırlık, koşuya hazırlık. Antrenman yapmak mecburiyetindeyiz, şimdiden. Sümerbank buna önder ola-

caktır. Son zamanlarda, Ortak Pazar müzakereleri dolayısiyle, «Sanayiimiz henüz rekabete hazır değildir, şu halde bu Ortak Pazar da nereden çıkıyor, bunları hiç mevzuubahsetmemeliyiz,» diyenler vardır. Halbuki, 20 senede rekabete hazır olmıyacak bir sanayi, bizzat yaşıyacak bir sanayi değildir. Bugün teknik o surette ilerlemektedir, otomasyon o şekilde sanayiie hâkim olmaktadır ki, makinaları icabında 5 - 10 senede bir değiştirmek zarureti kendiliğinden hâsıl olacak, reorganizasyon denilen şeyi müesseseler, bu Reorganizasyon Komitesinin dağılmasından sonra, bizzat yapacaklardır, devamlı reorganizasyonu, bünyeleri içerisinde yaşatacaklardır. Devam edecektir, bu. Organik bir bünye halinde bulunacaktır müesseseler, Yoksa «Reorganizasyon yapıldı, bitti, bir 20 sene sonra da bir kanun maddesi çıkar, tekrar reorganizasyon yapılır» diye kabul etmek ve müesseseleri organik addetmemek, statükoda kabul etmek canlılığını vermemek, hiçbir şekilde ne sanayi ile ne ticaretle, ne de iktisadi politika ile ilgili olmamak demektir. Gelişmekte olan memleketlerin iktisadi kalkınma meselesi, dış ticaret imkânı sanayi mamulleri satması suretiyle araştırılması lâzımdır. Dokuma sanayii bunun ilkidir dedim. Sebebi var.

Muhterem arkadaşlarım, Yüksek malûmlarınız olduğu veçhile Kennedy müzakereleri son safhasındadır. GATT'a bağlı 54 devlet 16 ve 20 Ocak arasında Punta Del Este'de, Uruguay'da GATT Ticaret ve Gelişme Komisyonunun gelişmekte olan memleketlerin ihracatını teşvik görüşmelerinde bulunmuşlardır. Bu görüşmeler devam etmektedir, biz de buna iştirak ediyoruz zannındayım, öyle kabul ediyorum. Gelişmekte olan memleketlerin ihracatının geliştirilmesi için, sanayileşmiş memleketlerle müzakereler cereyan etmektedir. Beş sene içerisinde sanayileşmiş memleketlerin kısım kısım yapacakları gümrük indirimine karşı sanayileşmiş memlektlrin gelişmekte olan memleketlere karşı derhal ve tam bir gümrük indirimi tatbiki karar sureti Punta Del Este'de mevzuubahsedilmiştir. Gelişmekte olan memleketler derler ki, elbette haklı olarak, bize yardımda bulunuyorsunuz, faizle para veriyorsunuz, fakat öyle bir zaman geliyor ki, bizim dışarıya, size satacağımız şeyleri hammadde olarak satarsak, faizi karşılıyamıyacak bir duruma geliyoruz, bizi sömürüyorsunuz diyorlar. Fakat, bunu bu şekilde anlamamak, bizim esas şeyimize göre, bir ticari iş olarak kabul etmek ve müzakereye oturmak lâzımdır. Biz, Afrika devletleri gibi değiliz Gelişmekte olan memleketler deyince, bizi bazan Afrika gibi telâkki edenler vardır. Bunu reddederim. Her şeyi hazır bir memlekettir, gelişmeye âmade bir memlekettir, imkânları vardır, fakat bâzı mâniaları yok etmek zorundadır Türkiye'miz. Mânialar yok edildiği gün herşey tamamdır. Şu halde bu müzakereler bizim için ehemmiyetlidir. Diyeceğiz ki, sanayi mamullerimizi almakla mükellefsiniz, ben sana yalnız pamuk satmıyacağım, pamuklu mamulü satacağım. Ocak sonuna doğru GATT Komisyonu bu Ocakın sonu pamuklu dokuma mamulleri için toplanacaktır. Pamuklu dokumalar için yürürlükte olan hüküm, Eylül sonunda nihayete ereceği için, uzatılması mevzuubahistir ve uzatılacaktır. Ortak Pazar delegeleri süre uzatması ile pamuklu mensucatın Kennedy müzakerelerini şart koşmuşlardır. Ortak Pazar devletlerinin bu hususdaki hâkimiyeti bunu sağlıyacaktır. Şu halde süre uzatılacaktır. Pamuklu mensucat satılacaktır. Yani, az gelişmiş memleketler, gelişmekte olan memleketler, sanayileşmiş memleketlere pamuklu mensucat satabileceklerdir. Geçen senki sanayi mamulleri satımını tetkik edersek, bir azalma görüyoruz ki, bu hususta şu söylediğim prosedürün içerisinde kalmak şartiyle hemen teşebbüse geçmek, elbette Sümerbanka düşecektir. Özel teşebbüs de bu hususta önder olacaklarını ümidetmekteyim. İhracatımızın, geçen sene mamul madde ihracatımızın azaldığını tesbit ettik. Yalnız, zirai madde, dört madde üzüm, incir, fındık, tütün ve ham pamuk ihracatı ile, dış ticaret dengemizi tesis edemiyeceğimizi kabul etmek mecburiyetindeyiz. Şu halde, sanayi mamulü satacağız, buna kararlı olmak mecburiyetindeyiz. Sanayi mamullerimizi ucuzlatmak mecburiyetindeyiz, kalitesine dikkat etmek mecburiyetindeyiz. Elbette iktisadi gelişme sihirli müsellesinin, istikrar içinde kalkınmayı nazarı itibara alırsak, bunun istihdam kısmına da ehemmiyet vereceğiz. Birtakım belki yeniliyemiyeceğimiz makinalarımızı da çalıştıramıyacağız, istihdam yönünden devam ettireceğiz. Fakat bâzı müesseselerimizin - bunda kararlı olmak lâ-

zım - bir kısmını biran evvel en modern teçhizatla teçhiz edip ihracata hazır bir vaziyete getirmek, icabında onun mamullerini memleket içinde kullanmıyarak, buna da katlanarak, İngiltere misali, harbde yaptığı gibi, dışarı satmayı göze alarak dış ticaret dengemizi sağlamak mecburiyetindeyiz. Bu hususta Sümerbankın önder olacağına imanım tam olduğu için, Sümerbank dolayısiyle bunları arz etmiş bulunuyorum bu kısımda.

Evet muhterem arkadaşlarım, umumi iktisadi politika bakımından bu tetkikatımıza devam edersek, elbette Sümerbank mensupları, Sümerbank veya her hangi bir müessese diyecek ki, fiyat meselesi ile karşıkarşıyayım, fiyat, en mühim unsurdur. 440 sayılı Kanunun 24 ncü maddesi «Teşekküller mal ve hizmet fiyatlarını tesbitte serbesttir» demiş. Ama hemen akabinde, «Bu mal ve hizmetlerden, temel mal ve hizmet mahiyetinde olanların fiyatları, gerektiğinde Bakanlar Kurulunca tesbit edilebilir» demektedir. Burada Yüce Meclisin ve Hükümetin evvelâ, elbette temel mal ve hizmetlerin hangileri olduğunu, Sümerbank istihsallerinin hangilerinin temel mal olduğunu tesbit etmesi lâzımdır. Sabahleyin bir arkadaşımız kiremit fabrikasından bahsetti. Kiremit, artık Türkiye'de temel mal değildir. Şu halde tamamen serbest olabilir. O müessese kâr ediyorsa devam eder, yoksa olduğu fiyatla satmak, sayın arkadaşımın biraz evvel ifade ettiği gibi, zarar değil, zararın neresinden dönülürse kâr olduğu için bir an evvel elden çıkarmak şart. Orada bir kapital yatıyor. Bu kapital elde edilir.

Bir zaman bize kiremit Fransa'dan geliyordu, o zaman kurulmuştur belki bu müessese, tam tarihini tesbit edemedim. O zaman olabilirdi, fakat bugün kiremit temel mal değildir. Meselâ benim malımdır, ben bunu satmam... Bazan böyle şahıslar görürüz hayatta, «Bu dedemden kaldı, yadigârdır bana» der. Yahut da birisinin bir şeyidir, ben bunu satmam... Yahu, sat da hayatını düzelt, şartlarını temin et, yeni bir hayat tarzı temin edersin. Ama dedemden kaldı ne yapayım... O da satmaz. O, fakrüzaruret içinde hayatına son verir ve çocuğuna kalır. Çocuğuna da belki, sen de satma, bu dede yadigârıdır, ona dikkat et, der. Bu yanlış bir fikirdir muhterem arkadaşlarım. Biz, iktisadi politikayı tesbit etmekle mükellefiz. Yoksa bâzı eskiden kalma fikirlere, ille de sabit bir şekilde saplanmak zarureti yoktur. Dün burada dinledim, tarihten bahsedildi, tarihçeden bahsedildi. Bugün 1967 senesindeyiz ve bir tatbikat politikasının içerisine girmekle mükellefiz. Tatbik edeceğiz, iktisadi politikayı tamamlıyarak, bütün mevcudiyetimizle onu tatbik edeceğiz. İktisadi politikada, şurada, İktisadi Devlet Teşekküllerinde, Kamu İktisadi Devlet Teşebbüslerinde karma ekonomi hüküm sürüyor. Elbette bu karma ekonomide, istihsal mallarının Devletin elinde olması babında diyoruz ki : Karma ekonominin bir kısım istihsal malları bizde, hem devletin elinde olsun, hem özel teşebbüsün. Şu halde buna sadıkız. Devlet yeni teşebbüse girsin diyoruz. Burada bir fikir ayrılığımız yok. Devlet yeni bir teşebbüse girsin diyoruz. Ama elinde zarar eden, zarara devam eden, istihsal yapamıyan, âtıl kapasite halinde duran şeyleri dinamikleştirmek de hükümetlerin ve bilhassa onu kontrol edecek olan Yüce Meclislerin vazifesidir. Bunu, dinamizmi hükümetlere yol olarak göstermek zarureti vardır. Elbette fiyat esastır, dedim. (Tesbit edilen fiyatlar maliyetin altında bulunduğu takdirde zarar en geç, aidolduğu yılı kovalıyan yılın genel bütçesine konacak ödenekle kapatılır) diye bir formül bulmuş. Hakikaten güzel bir formül. Bunun tetbikine doğru Yüce Meclis, hükümetleri zolamalıdır. Güzel bir formül bulmuş. Yalnız zararın miktarı, ilgili bakanlık ve Maliye Bakanlığınca müşterek tesbit olunur, denmiş. Zarar muhasebe ile tesbit olunur. Ben burada bu Bakanlık tesbitini anlıyamadım. Zarar, herkesin muhasebesinde görülen bir şeydir, zarar veya kâr. Zaten reorganizasyon komitesinin çalışmalarında da tesbit ettik ki, Maliye ve muhasebe üzerinde durmaktadır. Müesseselerin muhasebesinin tam yapılmadığı da bir vâkıadır. Şu halde, bir an evvel muhasebesini yapmak lâzımdır. Kanunlara bu şekilde bir madde koymak zararın miktarı ilgili bakanlık ve Maliye Bakanlığınca müşterek tesbit olunur... Yani Maliye Bakanlığının temsilcisi zarar şu veyahutta ilgili bakanlık, meselâ Sümerbankla ilgili Sanayi Bakanlığı oturacak zarar şudur, diyecek, birbirleriyle de münakaşa edecekler zararları. Bu olmaz muhterem arkadaşlarım. Zarar muhasebe kayıtlarına göre ne ise odur. İktisadi Devlet Teşekküllerini yeniden düzenleme komisyonu kurulmuş, komisyon İkti-

sadi Devlet Teşekkülleri hakkında her türlü incelemeyi yapabilir, denmektedir. Bu incelemeyi hakikaten ilgililerden, Sanayi Bakanından bizzat işitmek de isterdim ki, inceleme yalnız bu altı kişilik komisyon tarafından mı yapılmaktadır, yoksa bizzat bakanlıklar, müesseselere kendi kendine reorganizasyonunu yapabilmek için, reorganizasyon yapma kabiliyetinin mevcudolduğunu kabul ederek, müesseselerde böyle elemanların mevcudolduğunu kabul ederek, onlara hak tanımış ve onlar rapor hazırlıyor da, burası son defa gözden mi geçiriyor? Bunu bilmek isterdim. Çünkü, bu kadar müessesenin umumi olarak bir merkezden, merkezî bir yerden reorganizasyonunun yapılmasına imkân olmadığını zannediyorum, şahsi kanaatimdir. Bunun için müesseselerin, mevcut teşekkül, kurum, müessese ve ortaklıkları ayrı ayrı inceliyerek, bunlara verilmesi gereken hukukî bünye hakkında teklifte bulunmak evvelâ müesseseler bunları hazırlar ve sonra umumi olarak bunları gözden geçirirlerse yerinde olur kanaatindeyim ve zannedersem bu şekilde de bütün müesseseler bunu hazırlamış iseler, önümüzdeki iki yıl içerisinde bu reorganizasyon komitesi vazifesini tamamlıyacaktır. Ve bu şekilde yeniden huzurunuza, müddet temdidi için, gelinmiyecektir, gelmesi de doğru değildir. bir an evvel reorganizasyonun yapılma zarureti vardır.

Muhterem arkadaşlarım, arkadaşlarımdan bâzıları genel iktisadi politika ile ilgili olarak şu sözleri söylememiş olsalardı huzurunuzu terk edecektim. Fakat bir arkadaşım sabahleyin «Sümerbank özel teşebbüsle eşit vaziyete getirilmelidir.» tabirini kullandılar. Ben bunu zaten plânda ve plânın 15 yıllık Prespektifinde özel teşebbüsle Kamu İktisadi Teşebbüslerinin eşit olacağı kabul edildiğinden bunu bu şekilde anlıyorum ve esasen eşit muamele yapıldığını da zannediyorum. Bunun tavzihi gerekir. Sayın Sanayi Bakanımız muhakkak surette eşit muamele yapmaktadırlar. Benim partime mensup bir arkadaşım, bunu bu şekilde ifade etmeseydi ve zabıtlara geçmeseydi temas etmezdim. Sümerbank, özel teşebbüsle eşit vaziyete getirilmelidir. Sanki özel teşebbüs himaye ediliyor, yahut özel teşebbüsün iddia ettiği gibi, Devlet teşebbüsleri himaye ediliyor. Mühim meselâ, iktisatta mevcut bütün potansiyeli, gerek özel teşebbüste, gerekse kamu teşebbüsünde, ikisinde de âzamiyi sağlıyacak şekilde verimliliğini tesbittir. Elbette eşit muamele yapılacaktır, iktisadi bakımdan.

Muhterem arkadaşlar, bilhassa işletmelerde, müesseselerde, Sümerbankda da bu vârit olmuştur, zararlarını tetkik ettiğimiz beş yıldan sonra kâra kavuştuklarını, muhtelif vesilelerle işittik. Bu vâkı olmuştur. Kâra doğru gitmektedir müesseseler. Bundan elbette bizler övüneceğiz. Kârlılıkta en mühim şeylerden birisi de, başındakilerin karar kabiliyetinde olmalarıdır. Karar kabiliyetini baltalıyan zihniyetten yeni kurtulmuş bir heyetin, medeni cesaretle ve iktisadi mücadelemizde zafer için çalıştıklarını unutmamaları gerekir. Kendilerine başarılar dilerim.

İktisadi Devlet Teşekküllerinin bozulmuş mâneviyatının gittikçe düzelmekte olduğunu müşahede etmek, iktidarımız için elbette kıvanç vericidir.

Muhterem arkadaşlarım, kanaatimce reorganizasyon, İktisadi Devlet Teşekküllerinin başında bulunan dimağları, başında bulunan yöneticileri vasıtasiyle yapılacaktır. Eskiden «müdebbir bir tüccar» tabiri kullanırlardı, müdebbir bir tüccar gibi hareket etsinler bunlar denirdi. Ben yeni bir tabir olarak iktisadi politikada geçen yeni bir tabir olarak, «müteşebbis inisiyatifini haiz kimseler» olarak hareket etmelerini ileri süreceğim. Bu kararlılığa sahibolmaları lâzımdır. Müteşebbis inisiyatifini elde tutmaları icabeder ve teşekküllerin acaba burada bir sorumu olacak, Sümerbank içerisindeki herbir birim teşebbüsün herbirisinin ayrı ayrı bu müteşebbis inisiyatifini haiz şekilde teçhizatlanması imkân dâhilinde midir? Herbirisi ayrı ayrı karar kabiliyetini mi haiz olacak? Yoksa illâ muhakkak surette Sümerbank'ın yönetimi altında mı devam edecekler? Garpta, büyük müesseselerin yönetimi altında değil, son zamanlarda, her bir ünite, artık rekabete hazır vaziyete getirilmektedir, kendi kendine yapmaktadır. Hattâ üniteler, bir birleriyle rekabet etmektedirler. Rekabete hazırlık bu şekilde elde edilir. Mesuliyet bu şekilde bulunur. Yoksa mesuliyeti atarlar. Her bir müessese mesuliyeti baştakine atar. Oralarda

zaten yeni yeni teşekküller var. Bu yeni yeni teşekküllerden birisi meselâ, kredi müessesesi olan Yatırım Bankası, Yatırım Bankası, projeleri tetkik ediyor ve buraya kredi vermekle mükellef, bunun geçiktirildiği söyleniyor. Buralardaki organizasyonu elbette başdaki idareciler, yani meselâ Sümerbank'ı ele alırsak, Sümerbank bunu organize edecek, fakat, herbir üniteyi kendi kendine özel teşebbüsle ve hattâ Avrupadaki müesseselerle rekabet edebilir bir vaziyete getirecek midir? Bursa'daki bir dokuma fabrikası doğrudan doğruya Avrupa ile rekabet edebilir vaziyete getirmelidir, kendi başındaki elemanlar vasıtasiyle. Bu yepyeni bir fikirdir, garpta tatbik edilmektedir. Hattâ Demir Perde gerisine dahi intikal etmiştir bu husus. Müesseseler gelişmeyi inkişafı, devamlı bir araştırma içinde temin edeceklerdir. Araştırmaya ehemmiyet vermek mecburiyetindedirler.

Bir kısım müesseselerin istihdam ve fiyat politikası bakımından şimdiye kadar olduğu gibi devamı kabul edilebilir. Ama, Sayın Hükümetten ve iktidarımızdan beklediğimiz şudur ki, elbette bir kısım müesseseleri tamamen serbest bıraksın, bu hususta, «Buyurun» desin, araştırmanı yap desin. Hattâ dışarıdan doğrudan doğruya, makinaları yenileme imkânını sen temin et, desin. Dışarıya malını satmak imkânını her şeyini sen yap desin. Ve bu şekilde karar kabiliyetine haiz elemanlar yetiştirilsin. Türk ekonomisine lâzım olan budur. Kendi kendisine araştırma ile gelişmesini sağlıyacak müesseselerin sermaye sahibi olmasında, Devlet Yatırım Bankası ile münasebetlerinde, Devlet Plânlama Teşkilatı ile münasebetlerinde politika, esas istihsale ve binnetice işletmeye hizmet şeklinde olmalıdır.

İstihsale ve işletmeye hizmet, istihsale hizmet şeklinde olmalıdır. İstihsal esas gaye olmalıdır. Ucuz istihsal, kaliteli istihsal, rekabet edebilecek kabiliyette istihsal. Esas bu. Bizim bunlara eğilmemiz ve tatbiki, politika yönünden dün yapılan münakaşaları geride bırakarak, ileriye doğru atılarak yapmamız lâzımdır. İçte ve dışta rekabet için, işletmelerimiz çok yakında modern istihsal vasıtalarına kavuşma ve daima yenilenme, otomasyon ihtiyacını da hissedecek veya şimdiden hissetmektedirler. İstihdamı yaratacak yeni işletmeler veya sübvansyonlu idare edecek işletmeler yerine, daima modern kalabilen ve daima rekabete hazır işletmelerimizin adedinin artırılmasında, iktisadi politikanın 15 - 20 yıllık Ortak Pazar perspektifi bakımından realizasyonu şarttır.

Yüce Heyete saygılar sunarım.

BAŞKAN — Bu konuda görüşmelerin yeterli olduğuna dair önerge gelmiştir. Bakanlık bu konuda vukubulan suallere cevap verecek mi?

SANAYİ BAKANI MEHMET TURGUT (Bursa) — Vereceğim efendim.

BAŞKAN — Şimdi yeterlik önergesini muameleye koymadan evvel Sanayi Bakanına, onu mütaakıp sırada bulunan bir milletvekiline söz vereceğim. Ondan sonra yeterlik önergesini oyunuza sunacağım.

Buyurunuz Sayın Bakan.

SANAYİ BAKANI MEHMET TURGUT (Bursa) — Muhterem arkadaşlarım, sözlerime başlarken tenkid ve temennide bulunan bütün arkadaşlarıma teşekkür ederim. Bu tenkid ve temenniler nazarı itibara alınacak ve hepsinden doğruluğu nispetinde, imkânı nispetinde istifade edilecektir.

Bâzı hususlara huzurunuzda cevap vermek isterim.

Şâdi Binay arkadaşıma teşekkür ederim. Hakikaten Sümerbankın en mühim meselelerine temas ettiler. Bu hususlarda bâzı açıklamalarda bulunmak isterim. Evvelâ stok mevzuunu ele aldılar. Hakikaten, gerek Sümerbank, gerekse diğer İktisadi Devlet Teşekküllerinde stok meselesi, kârlılık için daha rantabl çalışmak için, ilk önce ele alınan bir husustur. Yalnız arkadaşım bâzı rakamlar söylediler. Tahmin ediyorum ki, bu rakamlar mamul mal stoku mânasına alındığı için, biraz yanlış ifade edildi. Stoklar üç kısımda toplanmaktadır. Ham madde stokları, yarı mamul stokları ve mamul stokları. Arkadaşımın verdiği rakamlarda takribî olarak, yüzde ellisi ham madde stoku, yüzde onu yarı mamul stoku ve yüzde kırkı da mamul stokudur. Burada ifade edilen rakamların hepsi mamul mal stoku değildir. Bunun açıklanmasında fayda mülâhaza ettim.

Stok meselesi, Hükümetimizin vazifeyi devir aldığından itibaren ele alınmıştır. Ve bugün stoklar istediğimiz mertebede olmamakla beraber oldukça düşürülmüştür. 1960 ve 1965 yılları arasındaki devrede, ortalama yıllık stok sayısı

600 milyon liranın altına düşürülememiştir. 1966 yılında bu miktar 550 milyon civarına düşürülmüştür. 1967 yılında ise bu miktar 400 milyon lira olarak programlanmıştır. Tahmin ediyorum ki, 400 milyon liranın da altına düşürmek mümkün olacaktır.

İkinci mesele, birçok parti sözcüsü arkadaşlarım da bunun üzerinde durdular, ihracat mevzuudur. Hakikaten 1966 yılında Sümerbankın ihracatı azalmıştır. Hiç şüphesiz ihracat, dâhili piyasa ile son derece alâkalı bir mevzudur. Yine ihracat 440 sayılı Kanunun kârlılık prensibiyle son derece alâkalı bir mevzudur. Dünya pamuklu fiyatları, 1966 yılında son derece düşmüş ve ham bezin metresi 115 kuruş civarına kadar inmiştir. Buna karşılık dâhilî piyasada istihlâk kabiliyeti artmış, 1963, 1964 yıllarında görülen sıkıntılı devre ortadan kalkmış ve buna muvazi olarak da fiyatlar normal seviyesine çıkmıştır. Sümerbank için iki mesele mevzuubahisti; ya zararına ihracedecek veya normal kârla dahilî piyasada satacaktı. Zararına ihracettiği takdirde, mesele hallolmuyordu. Sümerbankın, piyasanın istediği malları, ancak piyasayı karşılıyabilen malları dışarıya satması, piyasada mal darlığını meydana getirecek ve piysada fiyatların daha fazla artmasına sebebolacaktı. Bu bakımdan 440 sayılı Kanunun ruhu demek olan, kârlılık prensibi de nazarı itibara alınarak piyasada satmak ihracetmeye tercih edilmiştir. Bunun yanında tekstil mallariyle beraber bâzı turistik malzemeleri de satmak üzere Suudi Arabistan'da bir mağaza sahibi ile anlaşma yapılmış ve ilk parti mal sevk edilmiştir. İlerde bu mağaza vasıtasiyle büyük ölçüde ihracat yapılacağını ümidetmekteyiz.

Memur ve işçi fazlalığı mevzuunda yine arkadaşım ifade ettiler, bu hususta kendisiyle hemfikiriz. Bu mesele ele alınmıştır ve Sümerbankla birlikte bütün İktisadi Devlet Teşekküllerine de teşmil edilmek üzere, nasıl ki, yılda istihsal programı, kâr - zarar programı yapılmaktadır. Bunun yanında bir de personel programı yapılmasına başlanmıştır. 1967 personel programına göre, Sümerbankın 1966 da 4871 olan kadrosu, 1967 de 4374 e düşürülecektir. Yani 497 memur tasarrufu yapılacaktır. Bu tasarruflar hiçbir şekilde memur tasfiyesi şeklinde olmıyacak, yeni kurulan fabrikalara kaydırmak ve çeşitli sebeplerle ayrılanların yerine yeni memur alınmamak şeklinde olacaktır.

Sümerbankın bankacılık kısmının inkişaf etmediğini arkadaşımız iddia etti. Hakikaten Sümerbankın bankacılık kısmı inkişaf etmemiştir. Yalnız bunun kusuru Sümerbankta değildir. Reorganizasyon dolayısiyle bankacılık kısmının inkişaf etmemesi karar altına alınmış ve bu inkişaf durdurulmuştur.

İkinci konuşan muhterem arkadaşım, Metin Cizreli, ücret politikası üzerinde durdular, kendisiyle bu hususta aynı kanaatteyiz. Yalnız biraz evvel arz ettiğim gibi, personelin ücreti meselesi ele alınırken, personel meselesinin de ele alınması şarttır. Yoksa, sadec personelin ücret meselesi ele alındığı takdirde yine netice alınacağı inancında değiliz.

Yine arkadaşım Sivas Çimento Fabrikasının, Çimento Sanayiine bağlanması temennisinde bulundular. Kendisiyle hemfikiriz. Bunu bağlıyacak birkaç maddelik kanun en kısa zamanda Yüce Meclise getirilecektir.

Banka mamullerindeki çeşitlilik mevzuu üzerinde durdular. Biz iktidarımızın ilk gününden beri bunu ele aldık. Gerek pamukluda, gerek yünlüde, gerekse kundurada çeşitli mallar piyasaya sürülmüştür. Yalnız bu hususta bir serzenişte bulunacağım. Ulus Gazetesi bu mevzuda bizi tenkid etmektedir. Grup Sözcüsünün fikrine iştirak ediyoruz, Ulus Gazetesinin fikrine iştirak etmiyoruz. Meselâ kumaş mevzuunda bugüne kadar Sümerbank, yalnız bir çeşit kumaş yapmıştır. Ve bu kumaşların fiyatı 70 - 90 lira arasında değişmiştir. Bu hem Sümerbankın müşterilerini mahdut tutmuş, hem de Sümerbankın hususi teşebbüs ile rekabet etmesini önlemiştir. Halbuki biz, üç çeşit kumaş yapılmasına karar verdik. Bunun birisi lüks kumaş tipidir. Aşağı - yukarı, kalite itibariyle, hususi teşebbüs kumaşları kalitesine yakındır. Fiyat itibariyle, hususi teşebbüs fiyatlarından % 15 - 20 nisbetinde daha ucuzdur.

İkinci tip, bilhassa çocuklar için ve daha az gelirli vatandaşlar için yapılmış olup, halen piyasaya çıkmamıştır. Fiyatı 35 lira ile 45 lira arasındaki kumaş tipidir.

Üçüncü tip de, eski, Sümerbankın bilinen kumaş tipidir. Tahmin ediyorum ki, hem kârlarda, hem satışlarda, hem de Sümerbankın hususi te-

şebbüs ile rekabetinde bu tipler büyük rol oynıyacaktır.

Sümerbank Umum Müdürü ve fabrika müdürlerinin değiştirilmesinde, normal nakillerde kârlılık ve verimlilik esas alınmıştır. Bu hususta her hangi bir partizanlık yapılmamıştır.

Satış mağazaları; hiçbir yerde zararına satış mağazası açılmmıştır. Satış mağazasının açılması istenilen yerlerde kârllık etüdü yapılmaktadır ve kârlı olduğu takdirde mağaza açılmaktadır. Arkadaşım bu hususta eğer misal verirlerse üzerinde esaslı şekilde duracağım.

Yine bu kârlılık meselesi, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu ile Sümerbank tarafından etüdedilmektedir. Yani kârlılıktan ne anlaşılıyor, kârlılıktan anlamak gerekir, bu etüt de yakında tahmin ediyorum, bitecektir.

Adalet Partisi Sözcüsü Nihat Özer arkadaşımın, personel ve müdürler meselesindeki fikirlerine iştirak etmeye imkân yoktur. Bizim idare anlayışımız, bizim ihtisas anlayışımız Sümerbankın başına getirilen veya Sümerbankın şu veya bu fabrikasının başına getirilen arkadaşların orada bir senede işi öğrenmesi anlayışına uygun değildir. Biz Sümerbankın ve fabrikalarının başına o işi bilenleri, o işi oraya oturduğu günden itibaren yürütecek ehliyette olanları getirmek prensibindeyiz. Yoksa Sümerbankın başı veya diğer Devlet teşekküllerinin başı ne bir staj yeridir, ne de bir öğrenme yeridir. Orası, oraları bilenlerin ve öğrenmiş olanların yeridir. Getirilen arkadaşlar da bilenler ve bunları öğrenen arkadaşlardır.

NECATİ GÜVEN (Erzurum) — Vazifesine son verilenler ihtısas sahibi değil miydiler?

SANAYİ BAKANI MEHMET TURGUT (Devamla) — Vazifesine son verilen arkadaşların hiçbirisinin ehliyetsiz olduğu iddiasında değiliz. Bu bir hizmet anlayışıdır. Her iktidar kendi ölçülerine göre insanlarını seçer. Bütün mesele müesseseleri bulunduğu yerden daha iyiye götürmektir. Müessese bulunduğu yerden daha iyiye gitmiştir; biraz sonra rakamlariyle ifade edeceğim.

Sümerbank'ın özel teşebbüse temin edilen imkânlardan istifade ettirilmediği iddiası da doğru değildir. Bütçe Komisyonunda da söyledim, Devlet Türkiye'de, henüz hareketlerinde, hususi teşebbüsle Devlet teşebbüsü arasında eşitliği sağlıyamamıştır ki, biz Sümerbanktan daha fazla hususî teşebbüse itina edelim veyahutta imkân sağlıyalım... Devletin yönü Türkiye'de daima Devletten yana olmuştur, Sümerbank bakımından da bu böyledir.

Yine arkadaşım, Cumhuriyet Halk Partisi sözcüsü arkadaşımın söylediği gibi, zararlı çalışan mağazaların açılmaması lâzımgeldiğini söylediler. Bu durum asla varit değildir. Sümerbank'ın zararlı tesisleri kurmaya zorlandığı iddiası üzerine münakaşa edilebilecek bir iddiadır. Bâzı müesseseler Sümerbank tarafından kurulmuştur. Zorlanarak mı kurulmuştur, zorlanmıyarak mı kurulmuştur? Bu da münakaşa mevzuudur. Bâzı tesisler Sümerbank tarafından kurulduktan sonra zarar etmektedir. Bu tesisler hakikaten zarar mı eder, yoksa daha başka türlü bir işletme ile kâr mı eder, bu da münakaşa mevzuudur. O bakımdan bu iddia hemen bir münakaşa yapılmadan kabul edilebilecek bir iddia değildir.

Arkadaşımın bilhassa personel mevzuundaki iddiasını, kendisinin misal vermiş olduğu Antalya fabrikası çürütmektedir. Antalya fabrikası 1965 yılında altı milyon lira zarar etmiştir. Antalya fabrikasının idarecileri değişmiştir. Antalya fabrikası 1966 yılında bilânçosunu zararsız kapatmıştır. Yine Antalya fabrikası 1967 yılında, bir milyonun üstünde kâr edecektir. Demek ki bu müesseselerin başına getirilen arkadaşlar bunu biliyorlar ve bu tâyinler sadece istihsal, verim ve kâr yönünden yapılmıştır. Yine arkadaşımın misâl olarak verdiği Bergama ve Manisa fabrikaları 1966 yılında biri dört milyon, biri üç küsur milyon lira kâr etmiştir.

Millet Partisi Sözcüsü Hasan Lâtif Sarıyüce arkadaşımın konuşmalarını cevaplandırmadan önce bir hususta üzüntülerimi belirtmek isterim. Bu kürsüde hakikaten en ağır tenkidler yapılır ve her üye her türlü tenkidi de yapmakta hürdür. Yalnız maalesef bu arkadaşlarımız bu kürsüye gelince şahıslardan fazla bahsetmektedirler. Bu doğru bir usûl değildir ve Yüce Meclisin bugüneka darki teamüllerine de yakışmamaktadır. Kendilerinden ricam hattâ istirhamım, bu kürsüde tenkidlerini şahısları ortaya atmadan, şahısların isimlerin-

den sık sık bahsetmeden yapsınlar, o zaman bizi memnun ederler.

Yarımca Fabrikası mevzuunda durdular. Yarımca Fabrikası 1958 senesinden beri maalesef yapılamamıştır. Bakanlığımız ve yeni umum müdür arkadaşım bu fabrikayı vazifeye başladığı zaman bir yığın halinde buldu. 1969 yılının sonunda bitirileceği şüpheli idi fakat aldığımız yeni tedbirlerle ve yeni kararlarla fabrikanın binası bitirilmiştir. Makinaların montajına başlanmıştır. İstihsale bu yıl sonunda başlanacaktır. Makinalarının eskiliği hakkındaki iddiası doğrudur. Çünkü makinalar geleli 6 - 7 sene olmuştur. Eskiliği hakkındaki iddiası doğrudur fakat makinaların eskiliği hakkındaki iddiası münakaşa götürür.

Antalya Fabrikası mevzuundaki iddiasını daha evvel cevaplandırdım. Karaman, Adıyaman ve Nevşehir fabrikalarının bitiş tarihleriyle, başlama tarihleri arasındaki uzun süre, hiç şüphesiz Sümerbankın kusuru değildir. Bu, iktisadi ve teknik bir kusur da değildir. Memleketin siyasi şartlarından ileri gelen gecikmeleridir. Bunların üçü de 1967 yılı sonunda bitirilecek ve işletmeye açılacaktır. Çabuk netice almıyan ve kısa zamanda kâr getirmiyen müşterek teşebbüslerin vatandaşlarımızın yatırım arzusunu reneide ettiği, vatandaşlarımızın yatırım arzusundan vazgeçirdiği iddiasında kendisi ile beraberiz. Bunu nazarı itibara alarak, bu gibi tesislerde, kurulacak işletmelerin parasının hiçolmazsa % 70 i toplanmadan her hangi bir teşebbüse geçilmemeye ve bu gibi şirketleri kurmamaya karar verdik. Bunu bâzı müesseseler de tatbik etti ve iyi netice aldık, Çimento Sanayii bu kürsüde görüşülürken aynı mevzua dokunacağım.

Arkadaşım bir iddiada bulundular. Bu iddiasında kendisi ile beraber olmaya imkân yoktur. Umum Müdür ve fabrika müdürleri iki senede ancak işlerini öğreneecktir, dediler. Muhterem arkadaşlarım, biraz evvel dediğim gibi, umum müdürlükler ve fabrika müdürlükleri öğrenme yeri değildir, staj yeri hiç değildir. Oraya öğrenenler, bilenler ve o işi yapanlar gelir ve biz de öylelerini getiriyoruz, icabederse getirceğiz. Burada bir noktayı belirtmek isterim; kendileri, hususi sektörün kârları, Devletin zararları Sanayi Bakanı Mehmet Turgut'u memnun ediyor, dediler. Ben, ne böyle bir söz söyledim, ne de bundan memnun olacak tiynette, memnun olacak vasıfta bir insanım. Eğer Sümerbankın kârları yerinde saysa idi, eğer Sümerbankın kârları 1965 kârı kadar olsaydı, böyle bir iddiayı ortaya atabilirdi. Ben kendisine şunu söyliyeyim ki; Sümerbankın 1966 kârı 1965 kârına nisbetle % 40 mertebesinde bir artma göstermiştir ve bu artış 1967 yılında % 60 ın üzerinde olacaktır. Bu bakımdan Sümerbankın zararlarından memnun olamam; ben olamadığım gibi bu Parlâmentonun hiçbir üyesi ve hiçbir Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti mensubu da Devlet teşebbüsünün zarar etmesinden memnun olamaz. Bu iddia şiddetle reddedilecek bir iddiadır. Aslında bu kürsüde birçok arkadaşlarım, Sümerbankın zararından bahsettiler. Muhterem arkadaşlarım Sümerbank 1959 dan bu yana zarar etmemiştir. Sümerbank az kâr etmiştir. Bu bakımdan Sümerbankın zarar etmesinden değil, kârlarının azlığından bahsetmek lâzımdır. Bâzı rakamlar verdiler ve aldığımız habere göre dediler. Aldığı haber Ulus gazetesinde üç fıkra halinde çıktı, eğer Ulus gazetesinde neşredilen tekzibimizi okumuş olsalardı o rakamların yanlış olduğunu göreceklerdi. Arkadaşımız da ihraç mevzuunda durdular. İhraç mevzuunu biraz evvel Yüce Meclise arz etmiş bulunuyorum.

Muslihittin Gürer arkadaşıma, hususi teşebbüsle, Devlet teşebbüsleri arasında bir sınır çizmek lâzımdır, «Bu sınırın tesbiti şarttır» dediler. Hiç şüphesiz bu fikir doğrudur. Bu karma ekonominin hâkim olduğu her yerde yapılmıştır. 2 nci 5 Yıllık Plânda bu sınır mümkün olduğu kadar çizilecektir. 2 nci 5 Yıllık Plânın stratejisinde bu husus vardır.

Kütahya Keramik Fabrikasından bahsettiler ve bunun her zaman zarar ettiğini söylediler. Bu fabrika 1964 ten beri kâra geçmiştir. 1965 yılı kârı, 396 bin, 1966 yılı kârı da 800 bin Türk lirası civarındadır. Bu fabrikanın niçin satılmadığını sordular. Bu fabrika satışa çıkarılmış, fakat bir tek teklif olmuş, o da çok düşük olduğu için, normal fiyatında olmadığı için satılmamıştır.

Reşat Özarda arkadaşım, Sümerbank'ın fabrakaları hususi teşebbüse devredilirse Türkiye'de fiyatların birkaç misline çıkacağını iddia etti. Bu iddia doğru değildir arkadaşlarım. Evvelâ fiyatların azalması, çoğalması müesseselerin

Devlette veya hususi teşebbüste olması ile alâkası olmıyan bir husustur. Arz ve talep kanunlarına bağlıdır. Üstelik, Sümerbank bugün memlekette fiyat istikrarı şeklinde oynadığı rolü kaybetmiştir. Nitekim Türkiye'nin ihtiyacının, Sümerbank ancak % 25 mertebesindeki bir kısmını karşılamaktadır. Bunun da ancak % 6,5 i Sümerbank mağazalarında satılmaktadır. Bu seviyedeki bir nisbetle Sümerbank Türkiye'de artık tekstil sahasında fiyatlarda istikrar rolü oynuyor iddiası, hiçbir şekilde ileriye sürülemez.

İhracat mevzuunda durdular; pek çok arkadaşımız da durdular. Yalnız, Reşat Özarda arkadaşım - yanılmıyorsam - teknik imkânsızlıktan bahsetti. Arkadaşlarım ihracat teknik imkânsızlıktan yapılmıyor denemez. Teknik bakımdan Türkiye her hususta en modern memleketlere dahi tekstil sahasında ihracat yapacak durumdadır. İhracatın azalması sebepleri, konuşmalarımın başında söylediğim gibi, dünya konjonktürü, Türkiye'nin durumu ve iktisadi meseledir. Pamuklu mevzuunda Türkiye'nin Pakistan'la karşılaştırılması mümkün olamaz. Pakistan Almanya'ya pamuk satıyor, bunun karşılığında da mamul mal alıyormuş. Türkiye kendi ihtiyacını kendisi karşılıyan bir memleketin, kendi ihtiyacından fazlada pamuk istihsal eden bir memlekettir. Pakistan'la Türkiye'yi bu hususta karşılaştırıp da, Türkiye'nin de dışarıya pamuk satıp, mamul mal alması şartı ile pamuklularını pahalıya satması mevzuubahsolamaz hiç şüphesiz.

Sümerbankta hakikaten bir personel akımı vardır. Fakat arkadaşımın söylediği gibi bu sadece siyasi sebeplerden ileri gelmemektedir. Sümerbank her hususta yetiştirici bir müessese olmuştur, yol gösterici bir müessese olmuştur. Bu bakımdan personel akımında siyasi şartların hissesi olmakla beraber büyük hisse ekonomik şartlardadır. Sümerbankın alâkalı olduğu mevzularda Türkiye'de hususi teşebbüs son yıllarda en ileri gitmiş durumdadır. Bu bakımdan dünyanın her tarafında olduğu gibi bunu tabiî karşılamak lâzım. Sümerbanktan personel akımı olmuştur. Fakat giden bu personel bu memlekete yine orada fayda sağlamıştır. Yine bu memleketin istihsal gücüne bir şeyler katmışlardır. Bu vesile ile bu sebeple Sümerbank bu yönden de memlekete hizmet etmiştir. Sümerbankın malları satılıktır, fakat fabrikaları satılık değildir gibi bir iddiada bulundular. Bu, partilerin iktisadi görüşlerine bağlı olan bir husustur. Bu fabrikaların satılmasını programına koyan, seçim beyannamesine koyan bir parti iktidarda ise ve bu fabrikalara da normal fiyatlarla alıcı bulunursa satılır, yoksa bunları hiçbir kimse satamaz iddiası hiçbir mâna ifade etmediği gibi, bunu bağırarak söylemek de söylenen sözü kuvvetli kılmaz.

Sözlerime son verirken, tekrar olacak tenkit ve temennilerde bulunan bütün arkadaşlarıma teşekkür ederim. Bu tenkit ve temenniler imkân nisbetinde, doğruluğu nisbetinde hepsi not edilmiştir, önümüzdeki çalışmalarda bize rehber olacaktır. Hepinizi hürmetle selâmlarım. (Alkışlar),

BAŞKAN — Sayın Sabahattin Savacı.

HASAN TAHSİN UZUN (Kırklareli) — Yeterlik aleyhinde söz istemiştim.

BAŞKAN — Yeterlik önergesini henüz okutmadık efendim.

SABAHATTİN SAVACI (Gümüşane) — Muhterem arkadaşlarım; sözlerime Sümerbankın diğer Devlet teşekkülleri gibi, kuruluşu bir Devlet teşekkülü olması hasebiyle Devleti idare edenlerin, Devleti idare edenleri seçenlerin tesiri altında olacağı nazarı itibara alınarak her Devlet teşebbüsünün dünyadaki emsalleri gibi tesirden âzade kalmasını düşünmek biraz hayal etmek olur. O itibarla Sümerbank ta emsalleri gibi siyasi organların tesirlerinden azâde kalamıyacaktır.

Muhterem arkadaşlarım, bu tesir hangi istikâmette ve nasıl olur? İngiltere'de bugün bir kanunla İktisadi Devlet Teşebbüslerinin Devleti idare eden organlar tarafından gerek faaliyetlerinin murakabe edilmesi, gerek faaliyetlerine devam ederken Hükümetten direktif alması, kanunların hükümleri içerisine konulmuş ve yine bu ünitelerin başında bulunan kimseler Hükümetin kararı ile seçilir, tâyin edilir ve nakledilirler. Yani bizde olan bir hususiyet değildir. Dünyada da emsalleri böyledir. Ancak bu değişiklikler hangi ölçülerle, hangi kriterlerle yapılır; mesele burada. Değerli arkadaşlarım, bunlar siyasi

tesirlerden tamamiyle kurtulsun demek, arz ettim, biraz fazla iyimser olmak demektir. Siyasi tesirler altında dün de kalmıştır, bugün de kalacaktır. Ancak bunun asgariye indirilmesi çareleri aranır ve zannediyorum ki, Sayın Turgut'un başında bulunduğu sanayi ünitelerimizin bugün, asgari derecede siyasi tesirlerin altında olduğu kanaatini bendeniz taşımaktayım.

Muhterem arkadaşlarım, Sümerbankın en mühim meselesi kanaatimce, boş kapasite ile çalışmasıdır ve Sümerbank bugün gerek yünlü sanayiide gerek pamuklu sanayiide epeyce bir nisbette boş kapasite ile çalışmaktadır. Burada bilhassa hararetle Sümerbank imalâtının dışarıya da teveccüh etmesini, ihraç mevzuu olmasını müdafaa eden arkadaşlarıma, ihracat konusunun hangi şartları davet ettiğini, hangi şartları icabettirdiğini biran hesaba kattığında Sümerbank imalâtının bilhassa girdiler itibariyle çok yüksek ve dünya piyasası ile dünya piyasasında da rekabet eden bu emsal müesseselerle bu fiyatların yüksekliği ilk nazarda dikkati çeker. Bir defa Sümerbank fiyatlarına tesir eden gerek içtalep için, gerek dış piyasalara ihraç için bu girdi kalemlerinin birer birer tetkiki yapıldığında bunların başında işçi ücretlerinin dünya pazarlarında rekabet eden meselâ Uzak - Doğu memleketlerinden epeyce bir nisbette yüksek bulunan niteliği dikkati çeker. Ancak bizim daha ziyade yakınımızda Avrupa pazarları nazarı itibara alındığında Avrupa pazarlarının da hemen en alt fiyatı, en alt derecesindeki işçi ücretlerinin seyrettiği dikkati çeker. Bu itibarla bizim yönümüz Müşterek Pazara doğru olacak ve Müşterek Pazar istikâmetinde de bâzı tedbirlerin bu avantajlar nazarı itibara alınarak şimdiden düşünülmesi ve gerekli araştırmaların yapılması erken değil hattâ geçikmektedir.

Değerli arkadaşlarım, burada bir husus da Sümerbankın özel teşebbüsle mukayesesinde; Sümerbank ile özel teşebbüsün mukayese edildiğinde özel teşebbüs lehine bir durum göze çarpmaktadır. Sümerbankın bugün bâzı fabrikaları ta asrın başına kadar gidiyor, 1 900 lere kadar gidiyor. Bâzı fabrikaları biraz daha 1933, 1938 yıllarına doğru geliyor. Fakat bu fabrikaların eskimiş olması elbette imalâttaki fiyatlarına da önemli nisbette tesir etmektedir, Sümerbank fiyatları aleyhine tesir etmektedir. Buna mukabil özel teşebbüsün tesislerinin daha yeni, 1954 - 1955 - 1956 senelerinde getirilmiş tesisler olması ve buna ilâveten işçi ücretleri, işçi çalıştırma miktarı itibariyle, işçi adedi itibariyle, Sümerbank müesseselerine nazaran daha avantajlı görülmektedir, bu suretle de fiyatları Sümerbank fiyatlarına nazaran daha elverişli, gerek iç piyasa için gerek dış piyasa için daha elverişli görülmektedir. Dış piyasaya ihracatta şartlar böyle münakaşa ve karşılaştırılınca, özel teşebbüsün dış piyasaya ihraç imkânı Sümerbankdan daha elverişli görülmektedir. Şimdi mesele şunda; Sümerbankın fabrikaları eskimişse bunlar yenileştirilsin, modernize edilsin. Modernize etmek de bir hesaba dayanmaktadır; ancak bu fabrikaların bâzı aksamının yenileştirilmesi suretiyle fabrika, diğer modern fabrika ile aynı şartlarda çalışabilir mi? Bu konu ve bu fabrikaların, eskimiş fabrikaların yerine yenilerinin kurulması düşünülebilir ama bu tercihler yapılınca, demin sözlerimin başında da arz ettim, Türkiyenin diğer ihtiyaçlariyle, yatırım ihtiyaçlariyle bir de hakikaten iç piyasanın ve dış piyasanın talebine göre Türkiye'de mevcut zaten modern fabrikalar epeyce bir miktarda boş kapasite ile çalışmaktadır, bu durum Sümerbankta da vardır, özel teşebbüste de vardır, binaenaleyh millî ekonomi bakımından nazarı itibara alındığında bu mukayeseler, gerek özel teşebbüs için gerek Sümerbank için yeniden tesisler kurmaya gitmek, yeniden boş kapasitelere bir miktar daha boş kapasite daha ilâve etmekten gayri bir işe yaramaz.

Muhterem arkadaşlarım, dedim ki; Sümerbankın bu dezavantajına karşılık özel teşebbüsün ihracat imkânı bakımından bâzı avantajları vardır. Bilhassa bu avantaj özel teşebbüs için yünlüde, Sümerbank için de bâzı tedbirlerle pamukluda dikkati çekmektedir. Pamuklu için Sümerbankın bu tetkik ettiğimiz 1958 - 1963 devresinde bâzı yeni fabrikaların kurulmasını da derpiş etmiş bulunmaktadır.

Bu fabrikaların Türkiye'de talebe göre mi, yoksa - talep derken iç piyasayı ve dış piyasayı nazarı itibara almak lâzımgelir - yeniden bir kapital israfı şeklinde bir boş kapasite mi yara-

tılacaktır? Sayın Fethi Çelikbaş burada bir konuşmasında, her ne kadar kârlılık esası kabul edilmiş ise de, bâzı sosyal tedbirlerin de gözden uzak bulundurulmaması lâzımgelir, dediler. ama arkadaşlarım, meseleyi kanaatimce şöyle düşünmek lâzımgelir; bu sosyal tedbiri başka sahada alamaz mıyız, memleketin ihtiyacı olan sanayi, yatırım itibariyle başka sahada alamaz mıyız? Filân memlekette veya filân yerde kurulacak fabrika hakikaten bir kapital israfı şeklinde olacaksa, bir yeni boş kapasite yaratacaksa bundan sarfınazar edilmesi lâzımgelir, ama o fabrikalarla sosyal himayeye mazhar olan o yerlerde başka yatırım imkânları araştırılamaz mı, bu mümkün değil midir? Böyle bir hesap yapılmadan, «Ne olursa olsun karar verilmiştir, sosyal tedbir, ekonomik tedbirlere galip gelir ve bundan sarfınazar edilmesin» demek, kanaatimce doğru bir hesap değildir.

Muhterem arkadaşlarım; diğer Devlet teşebbüsleri gibi, Sümerbankın da bir devletçilik zihniyetiyle kurulmuş olduğunu bendeniz kabul etmediğim için, bunun yine karma ekonomi anlayışı içerisinde ve Türkiye'de sanayiin kurulmasına ve sosyal piyasa şartları içerisinde çalışması düşünülerek kurulmuş diğer müesseseler gibi bir tanesi de Sümerbanktır. Ve bu sebeple çalışmasını Beş Yıllık Plânda derpiş edilen kârlılık ve fon yaratmak esasına göre yapacak, aynı zamanda biz burada bir 440 sayılı Kanunuda çıkardık, bu kanunla da bu teşekküllerin yine kârlılık esasına göre ve piyasa mekanizmasına uygun çalışmasını kabul ettik. Piyasa mekanizmasına uygun çalışması nerede aksıyorsa o noktasını piyasaya uydurmak lâzımgelir ve bu tedbirler alınırken özel teşebbüsle yan yana çalışması için kendisine ârız olan ve çalışmasını, verimliliğini engelliyen hususlar tesbit edilmeli ve bertaraf edilmelidir. Bu ârızalar devam ettiği müddetçe, bu müesseselerde bu arızalar hangi telâkki ile olursa olsun, sosyal telâkkilerimiz de dâhil, devam ettiği müddetçe koyduğumuz prensipler, burada vaz'ettiğimiz prensipler gerçekleşmez, kârlılık mümkün olmaz, fon yaratmak mümkün olmaz ve bu haliyle çalışmaya devam eder.

Zannediyorum ki, fiyatlarına en az müdahale edilen, Hükümet tarafından müdahale edilen, en az müdahale edilen bir Devlet Teşebbüsü de Sümerbanktır. Çünkü Sümenbankın piyasa içerisinde, bir karma ekonomi düzeni içerisinde çalışması da bunu icabettirmektedir. Yani fiyatlarına Devletin devamlı surette müdahalesi hangi telâkkide olursa olsun, müdahale edilerek fiyatlarının düşük tutulmuş olması, prensibolarak vaz'ettiğimiz kârlılık esası ve fon yaratmak esası gerçekleşmiyeceği gibi, beraber, yanyana çalıştığı özel teşebbüs lehine, Sümerbank aleyhine fiyat tesbitleri de ekonomik gerçeklere uygun düşmez. Çünkü bunun fiyatını düşük tesbit edersek, maliyetini hesabetmeden düşük tesbit edersek ve diyeceğiz ki bu zararı biz sübvansiyonla karşılıyacağız ama çalışma şeklini kabul ettiğimiz prensip muvacehesinde böyle bir telâkkiyle özel teşebbüse nazaran baltalamış olacağız. Nasıl kârlılık temin edecek, maliyet hesaplarını nazarı itibara almazsa? Nasıl fon yaratacak? Bu itibarla da Sümerbankın fiyatlarının, temenni olarak arz ediyorum ve bu istikamette olduğu kanaatini de taşımaktayım, müdahale Sümerbank müesseselerinin aleyhine olur. Piyasada her ne kadar sosyal endişelerle müstehlik lehine bâzı müdahaleler düşünülebilirse de bugün mensucat sanayiinin varmış olduğu bu seviyede, bu safhada rekabetin işlemesi lâzımgeldiği bu safhada, Devlet ve Sümerbank mamullerinin fiyatlarına müdahalenin ekonomi kurallarına aykırı düşeceği kanaatindeyim.

Muhterem arkadaşlarım, Sümerbank mevzuuna girerken, bizim maliyet hesaplarımız itibariyle dünya piyasasında, bilhassa yönümüzün Avrupa'ya dönük olduğunu, Müşterek Pazara dönük olduğunu arz etmiştim. Bugün Müşterek Pazar bâzı tertipler almakta, Müşterek Pazar üyeleri, meselâ Yunanistan yine Müşterek Pazarın asıl üyeleri, ilerde Müşterek Pazarın gelişmesi halinde hangi mamullerinin Müşterek Pazarda yerleşebileceğini, tutunabileceğini şimdiden etüt etmektedirler, tetkik etmektedirler. Bizim de dünya piyasasına rahatlıkla girdiğimiz ve dünya piyasasında rekabet şartlarını rahatlıkla karşılıyabileceğimiz dokuma mamulleri itibariyle bu piyasada kendimize sağlam yer tutmamız ve bunun çarelerini şimdiden almamız gerekmektedir. Onun için de gerek özel teşebbüs için, gerek Devlet teşebbüsleri için bâzı araştırmalar, bu Pazarda bâzı araştırmalar yapmak ve o memleketler iti-

bariyle pahalı olan ve Müşterek Pazarı teşkil eden memleketlerin şartları itibariyle bizimle Müşterek Pazar ortamında rekabet etmeleri mümkün olmıyan ve bizim daha fazla avantaja sahibolduğumuz bu sahada etütler yapılmalı ve bu etütler çok daha detayına inilerek yapılmalı. Meselâ şimdi kalite, desen, moda ve bu eğilimler, Müşterek Pazarın bu eğilimleri ve ilerde vâkı olacak değişiklikleri şimdiden ciddî surette tetkik edilmeli ve o pazara satabileceğimiz mallar ve bu malların söylediğim hususları ve bu hususlara ait hazırlıklar şimdiden yapılmalı. Esas itibariyle yalnız bu işçi ücretleri bakımından bu memleketlerden daha aşağıda, yani maliyete tesir eden işçi ücretlerine ilâveten de diğer unsurlarda da bizim lehimize avantajlar vardır. Bunlardan da istifade edilerek hem kapasiteyi doldurmuş olacağız, boş kapasiteyi doldurmuş olacağız, ki bu boş kapasitenin kısa zamanda dolacağı kanaatinde değilim ben, çünkü zannediyorum ki, yeni fabrikalar da buna katılacak, bu yeni fabrikalarla beraber boş kapasite bir misli daha artacak ve tetkik ettiğimiz devre içinde yüzde 50, bâzı kesimlerde yüzde 70 e kadar varan boş kapasite vardır. Bu boş kapasite esasen maliyetlerin, bilhassa Sümerbank itibariyle maliyetlerin yükselmesine sebebolan en büyük faktördür. Bu suretle bu izale edilmiş olacak, hem iç piyasada ucuzluk sağlanmak suretiyle talebi artırmak, hem de dış piyasalarda sağlam mahreç bulmak suretiyle yerleşeceğiz ve Müşterek Pazarla da ilerde münasebetlerimiz, tesbit ettiğimiz, araştırdığımız sağlam esaslara dayanmış olacaktır.

Muhterem arkadaşlarım, bir hususta Sümerbankın bugün en ziyade yünlü ve pamuklu dokuma sahasında geliştiği, bunun yanında Sümerbankın kimya sanayiiyle, toprak sanayiiyle meşgul olduğu, çimento sanayiiyle meşgul olduğu, acaba önümüzdeki devrede bu reorganizasyon çalışmaları devam ederken bu müesseseleri gruplandırmak, meselâ Sümerbankı munhasıran mensucat sanayii sahasında ihtısaslaştırmak ve diğer kimya ve toprak sanayiini de başka gruplar halinde teşkilâtlandırmak, ihtısasla çalışmanın avantajları bakımından iyi olur kanaatini taşımaktayım ve bu yola gidilirse, çünkü bir memleketin millî ekonomisinin büyük bir kesimine, zannediyorum ki, memleketteki dokumaların üçte birini Sümerbank imal etmektedir, yalnız bu saha ile meşgul olması, öbür sahalarda daha fazla ihtısası olan müesseselerin, grupların meşgul olması rasyonallik bakımından, prodüktivite bakımından faydalı neticeler verir kanaatindeyim.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Görüşmelerin yeterli olduğuna dair verilmiş bulunan önergeyi okutuyorum.

Sayın Başkanlığa

Durum aydınlanmıştır, kifayeti arz ve teklif ederim.

Yozgat
Turgut Nizamoğlu

BAŞKAN — Sayın Kemal Aytaç buyurunuz, yeterlik önergesi aleyhinde.

KEMAL AYTAÇ (Muş) — Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri; üzerinde görüşmekte bulunduğumuz konu Kamu İktisadi Teşebbüslerinin denetimi sonuçları hakkındaki raporları incelemektir. Malûmu âliniz; Kamu İktisadi Teşebbüsleri 170 - 180 milyar lirayı aşkın, Türkiye'nin genel iktisadi hayatında önemli bir yeri olan mühim konulardan biridir. Bu itibarla teşekküllerin ilgili elemanları ve yöneticileri de Yüce Meclise gelmişlerdir. Bütün arkadaşlarımıza bu teşebbüsler hakkında fikir ve temennilerini bildirmek ve bu fikirlerden ilgililerin de istifadesini imkân dâhiline getirmek için yeterliğn aleyhinde bulunmanızı istirham ederim.

Bundan, evvel konuşan arkadaşlarımızın her biri bir saati aşan gayet geniş zaman içinde görüşlerini ifade etmek imkânını bulabildiler. Bizler ise 10 - 15 dakika içinde görüşlerimizi ifade etmek imkânına maalesef sahibolamıyoruz. Bu da birtakım, bir nevi adaletsizlik doğurmaktadır. Bu itibarla bendeniz yeterliğin aleyhinde oy kullanmanızı ve bundan sonraki görüşmelerin on dakika ile sınırlandırılmasını teklif eden bir önerge takdim ediyorum. Bu önergeme iltifat buyurmanızı istirham ederim. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Yeterlik önergesini Yüksek Heyetin oyuna sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Yeterlik önergesi kabul edilmiştir.

Muhterem arkadaşlar, bu şekliyle Sümerbank ve iştirakleri hakkında Meclis huzurunda müzakereler intacedilmiştir. Elimizde bulunan rapor ve buna ilişkin cetvelde unvanları iki numaralı cetvelde gösterilen ve bilânçolariyle netice hesapları Alt Komisyon raporlarına ekli bulunan kurumların 1959, 1960, 1961, 1962 ve 1963 yıllarına ait bilânço ve netice hesaplarının 468 sayılı Kanunun 3 ncü maddesinin 4 ncü fıkrası hükmü gereğince genel görüşmesi icra edilmiş bulunmaktadır.

Gene rapora ilişkin cetvelin unvanları (1) numaralı cetvelde gösterilen ve bilânçoları ile netice hesapları Alt Komisyon raporu ekli bulunan teşekkül ve müesseselerin 1959, 1960, 1961, 1962 ve 1963 yıllarına ait bilânço ve netice hesaplarının 468 sayılı Kanunun 3 ncü maddesinin 3 ncü fıkrası hükmü gereğince tasvibi ve yönetim kurullarının buna göre ibra edilmesi gerekmektedir. Bu girizgâhı yaptıktan sonra 468 sayılı Kanunun 3 ncü maddesi gereğince bilânçolarının tasvibe arz edilmesi gereken teşekkül ve müesseselerin ki 1 nolu cetvelde zikredilmiştir, tâdadedilmiştir - hesap yılı itibariyle bilânçolarını ayrı ayrı tahkik konusu olan ve kaza mercilerine intikal etmiş veya intikal edecek olan hususlardan doğacak sonuçlar saklı kalmak kaydı ile okutup bilânço ve netice hesaplarını Yüksek Meclisin tasvibine sunacağım. Bu suretle bilânçolar ve netice hesapları Yüksek Meclis tarafından tasvibedilmiş olduğu takdirde aynı zamanda idare kurulları da ibra edilmiş olacaklardır.

Rapora ilişik bulunan cetvelde İktisadi Devlet Teşekküllerinin 468 sayılı Kanunun üçüncü maddesi gereğince tasvibe arz edilen 1959 - 1963 yıllarına ait beş yıllık bilânço sonuçlarını teker teker okutacağım.

1. Sümerbank, (Teşekkül merkezi) :
(1959: Kâr, 79 486 516,60 lira)

BAŞKAN — Bu şekliyle Sümerbank Teşekkül merkezinin 1959 yılı kârını Yüce Heyetin oyuna sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1960 kâr: 39 750 674,27 lira)

BAŞKAN — Burada Komisyon tarafından bir yanlışlık olduğu ve kârın bu miktarda değil daha başka türlü cereyan ettiği zikredilmektedir. Nedir Komisyon olarak beyanınız efendim?

KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ KARMA KOMİSYON BAŞKANI MİTHAT DÜLGE (Manisa) — Muhterem Başkan, bir yanlışlık eseri olarak banka ve müessese bilânçolarının...

BAŞKAN — Lûtfen Komisyon adına bunu kürsüden beyan ediniz. Bir talebi mutazammın hal var.

KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ KARMA KOMİSYON BAŞKANI MİTHAT DÜLGE (Manisa) — Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri; esas dağıtılmış ve basılmış bulunan müesseselerin bilânço rakamları ve cetvelleri gerek Yüksek Murakabe Kurulu raporları ve bunun üzerine komisyon karar ve mazbataları 1962 senesinden evvelki zamanlara aidolduğu için o zamanların bankanın tatbik ettiği muhasebe sistemine göre çimento fonlarından tahsil edilmiyen fakat tahakkuk etmiş olan matlûbatın kâra intikal ettirilmemesi gibi bir usul tatbik edilmekte bulunuyordu. 1963 senesinden itibaren bunlar merkez müessesesi vasıtasiyle fabrikalara sene sonlarında mal edildiği için tahakkuk etmesiyle tahsili arasında geçen zamanın neticeye müessir olmıyacağı ve tahsil kabiliyetleri itibariyle de her hangi bir meşkûk vaziyet olmaması bakımından kâra ithal edilmesi prensibi kabul edilmiş 1963, 1964, 1965 senesi bilânçoları bu esasa göre tahakkuk ve tesbit ettirilmiş bulunmaktadır. Buradaki bu rakamların daha az kârlı gösterilmiş bulunması 1960 ve aidolduğu senelerde tatbik edilen sisteme göre bu rakamların kâra ithal edilmemiş olmasından ve haddizatında bu kârın kendi bünyesinde fabrika ve müesseselere dağılmış olarak mevcut bulunmasından ileri gelmektedir. Komisyon raporlarında bu bilânçoların şu noktadan tadil edilmek suretiyle kabul edilmesi esasen o zamanki müzakerelerde kabul edilmiştir. Muhterem Heyetinize sunulmuş olan matbu raporun altındaki izahnamede komisyon raporlarına göre kabul edilmiş olan tadilât yapılmak suretiyle, bilânçolar Yüksek Heyetinizin tasvibine sunulmuştur. Bu izahat itibariyle bu cetvelin başında daha önceki senelerde tanzim edilmiş olan şimdi arz edeceğim üç tane rakam yani 1960 da Sümerbank'ın kârı orada 39 750 674 lira 27 kuruş yazılı iken hakiki rakamı 40 501 986,26 dır. 1961 senesi mevcudolan matbu listede 11 886 531,18 lira yazılı

olmasına rağmen doğru rakam 14 090 382,78 lira olarak tashih ediliyor.

Keza 1962 senesinde 16 112 090,18 lira 16 783 267,99 lira olarak tahakkuk ediyor. Şöyle ki, her senenin kârı bu rakamlardan hakikat halde daha çok miktarda teeelli ettiği halde o sene bu muhasebe sistemine göre tanzim edilmiş olan cetveldeki rakamlar sırf bu rakamlar olarak değişmiş bulunuyor. Bu cetvelin altındaki izahat da komisyonların kabul ettiği bilânço esaslarında muaddel şekliyle yüksek tetkik ve tasviplerinize sunulması bakımından bir yanlışlık neticesi de değildir, bunu arz ediyorum.

BAŞKAN — Bir noktanın daha tavzihe ihtiyacı var, Sayın Dülge.

Şimdi bu okunan kâr rakamlarına göre zabıtlara geçmiş bilânço yekûnlarının da düzeltilmesi gerekmektedir. Yani bu kâra göre bilânçoların tetabuk etmesi gerekmektedir.

KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ KARMA KOMİSYONU BAŞKANI MİTHAT DÜLGE (Manisa) — Evet tabiî, bilânço cetvelleri de zaten bilânço rakamlarında arz ettiğim gibi kâr vaziyeti, maliyet meselesi kontabilize edilirse otomatikman kâr bu şekilde tahakkuk edecektir. O bilânçolardaki kâr vaziyetleri yalnız değişmiş olacaktır. Başka bir şekilde değişiklik intikal etmiyecektir. O tashihli rakamları da zannederim en geç yarın sabaha kadar Muhasebe Umum Müdürlüğü takdim edecektir.

BAŞKAN — Bilânçonun bu okunan rakamlara göre düzeltilmesi, ayarlanması gerekmektedir ve buna göre ancak oylama yapabiliriz.

KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ KARMA KOMİSYONU BAŞKANI MİTHAT DÜLGE (Devamla) — Zaten Komisyonun mütalâası ve teklifi de muaddel şekliyle Yüksek Heyetin tasvibine sunulmasıdır, ondan kasıt da budur.

BAŞKAN — Buyurunuz efendim.

Şimdi 1960 yılında Sümerbank teşekkül merkezinin bu komisyon tarafından kârının düzeltilmiş şekli ile okutacağım:

(40 501 986,26 lira)

BAŞKAN — Yüksek Heyetinize bu şekliyle Sümerbank merkez teşekkülünün 1960 yılı kârını oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1961 kâr 14 090 382,78 lira)

BAŞKAN — Bu şekli ile Yüce Heyetin oyuna sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1962 kâr 16 873 267,99 lira)

BAŞKAN — Bu şekli ile Yüce Heyetin oyuna sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1963 kâr 9 127 840,39 lira)

BAŞKAN — Bu şekli ile Yüce Heyetin oyuna sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Bu hale göre 1 nci sırada mevcut Sümerbank teşekkül merkezinin 1959 - 1960 - 1961 - 1962 - 1963 kârı ve buna uygun olarak düzenlenecek bilânçosu Yüce Heyetiniz tarafından kabul edilmiştir. Dolayısiyle bu bilânço ile birlikte kabul edilen kâr hesapları muvacehesinde idare kurulları da ibra edilmiş bulunmaktadır.

2. — Sümerbank Bakırköy Pamuklu Sanayii Müessesesi :

(1959 kâr 3 936 930,89 lira)

BAŞKAN — Yüce Heyetin oyuna sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

1960 senesinde mevcut değildir. Kâr yok ama bilânço var değil mi Sayın Dülge? 1960 ta kâr görünüyor ama buna uygun düzenlenmiş bir bilânço mevcut mu?

KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ KARMA KOMİSYONU BAŞKANI MİTHAT DÜLGE (Manisa) — Kâr - zarar yok.

(1961 kâr 75 743 lira 62 kuruş.)

BAŞKAN — Elimizdeki cetvelde 63 kuruş yazılı iken bu şimdi okunan şekliyle 62 kuruş olarak düzeltilmiştir. Yüce Heyetinize düzeltilmiş bu şekliyle bu yıldaki kârını oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1962 yılı kâr 2 207 929,84 lira)

BAŞKAN — Oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1963 yılı kâr 768 917,91 lira)

BAŞKAN — Oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

3. — Sümerbank Ereğli Pamuk Sanayii Müessesesi -

(1959 kâr 3 403 616,13 lira)

BAŞKAN — Yüce Heyetin oyuna sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1960 kâr 315 615,55 lira)

BAŞKAN — Yüce Heyetin oyuna sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1961 kâr 1 634 163,10 lira)

BAŞKAN — Yüce Heyetin oyuna sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1962 kâr 207 716,55 lira)

BAŞKAN — Yüce Heyetin oyuna sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1963 kâr 43 171,38 lira)

BAŞKAN — Yüce Heyetin oyuna sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir. Bu suretle idare heyetleri de ibra edilmiş bulunmaktadır.

4. — Sümerbank Kayseri Pamuklu Sanayii Müessesei :

(1959 kâr 11 728 443 lira.)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1960 kâr 5 581 152,55 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1961 kâr 4 126 354,21 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1962 kâr 328 592,22 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1963 kâr 2 623 340,36 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Bilânço kâr ve zarar hesaplarının kabulü ile idare meclisleri de ibra edilmiş bulunmaktadır.

5. — Sümerbank Malatya Pamuklu Sanayii Müessesesi :

(1959 kâr 4 141 976,40 lira)

BAŞKAN — Elimizdeki cetvelde 4 171 976 lira 40 kuruş olarak görülmektedir. Düzeltilen şekliyle 4 141 976 lira 40 kuruş olarak okunmuştur. Okunan bu şekliyle Yüce Heyetin oyuna sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1960 yok)

(1961 zarar 2 173 078,05 lira)

BAŞKAN — Bu zarar şekliyle Yüce Heyetin oyuna sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1962 zarar 3 119 885,79 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1963 kâr 358 851,10 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Kâr ve zarar bilânçoları itibariyle Yüce Heyetiniz tarafından kabul edilmiş olduğuna göre, idare kurullarında Yüce Heyetiniz tarafından ibra edilmiş oluyor.

6. — Sümerbank Basma Sanayii Müessesesi:

(1959 kâr 19 670 475,60 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1960 kâr 3 988 399,22 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1961 kâr 8 886 708,54 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1962 kâr 14 476 566,04 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1963 kâr 13 006 453,96 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Kabul edilen kâr ve zarar hesabı ve buna uygun bilânçosuna göre idare kurulları da ibra edilmiş bulunmaktadır.

7. — Sümerbank Nazilli Basma Sanayii Müessesesi:

(1959 kâr yok.)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1960 kâr 1 050 010,13 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1961 kâr 3 182 115,12 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1962 kâr 4 949 140,14 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1963 kâr 10 369 252,05 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Bu şekliyle mevcut idare kurullarında ibra edilmiş bulunmaktadır.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Bu müesseselerin, mer'i mevzuat gereğince, bağlı oldukları teşekkülün bilânçosunun tasdiki ile beraber idare kurulları da ibra edilmiş sayılırlar. Bunların ayrı bir idare heyeti yoktur.

Bu itibarla Sümerbank Merkezine ait bilânçonun tasdiki ve İdare Kurulunun ibrasından sonra idareleri bakımından bunlar da ibra edilmiştir. Mer'i mevzuat budur.

İkinci olarak, kâr ve zarar göstermiyen bilânçoların reye konmadığını gördüm. Kâr da olmasa, zarar da olsa blânçosu vardır bunların da oya sunulması lâzımgelir.

BAŞKAN — Bu konuda Başbakanlık başka türlü düşünmüyor. Sümerbank Umumi İdare Heyetinin ibra edilmesi tahtında diğer idare kurulları da ibra edilmiş sayılacaktır. Bu hesapların ayrıca ibrasından sonra idare kurullarının da ibra edildiğini belirtmemiz zapta geçmesi içindir. Ayrıca kâr zarar hanesi boş olan kısmı da daha sonra oya koymuş bulunmaktayım.

8. — Sümerbank Yünlü Sanayii Müessesesi :

(1959 Kâr: 15 470 652,00 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1960 Kâr : 12 526 866,19 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1961 : «Yok»)

BAŞKAN — Kâr - zarar yok. Blânçosunu oya sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1962 Kâr : 1 076 236,44 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1963 Kâr : 8 266 354,49 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

İdare kurulları da bu şekliyle ibra edilmiş bulunmaktadır.

9. — Sümerbank Merinos Yünlü Sanayii Müessesesi :

(1959 Kâr : 41 412 478,87 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1960 Kâr : 28 877 328,22 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1961 Kâr : 13 693 578,52 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1962 Kâr : 19 794 173,51 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1963 Kâr : 12 167 490,04 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

İdare kurulları da bu şekilde ibra edilmiş bulunmaktadır.

10. — Sümerbank Alım ve Satım Müessesesi:

(1959 Kâr : 5 562 523,55 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1960 Zarar : 2 350 212,54 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1961 Zarar : 9 814 553,60 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1962 Zarar : 19 652 713,28 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1963 Zarar : 23 170 227,20 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

11. — Sümerbank Taşköprü Kendir Sanayii Müessesesi :

(1959 Kâr : 2 379 893,59 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1960 : (Yok).

BAŞKAN — Blânçoları Yüce Heyetin oyuna sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1961 Zarar : 4 129 640,59 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1962 Zarar : 7 678 212,25 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1963 Zarar : 11 009 997,41 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

12. — Sümerbank Deri ve Kundura Sanayii Müessesesi :

(1959 Kâr : 22 672 010,73 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1960 Kâr : 10 040 298,77 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1961 Kâr : 21 791 390,92 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1962 Kâr 19 916 631,20 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1963 kâr : 9 100 669,57)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Bu suretle idare kurulları da ibra edilmiş sayılmaktadır.

13. — Sümerbank Gemlik Suni ipek ve Viskoz Mamulleri Sanayii Müessesesi :

(1959 kâr : 2 796 911,56 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1960 kâr : 1 874 450,75 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1961 kâr : 3 484 518,24 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1962 kâr : 6 686 161,90 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1963 kâr : 4 845 046,16 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Bu suretle idare kurulları da ibra edilmiş sayılmaktadır.

14. — Sümerbank Çimento Sanayii Müessesesi :

BAŞKAN — Sayın Komisyon Başkanı, şimdi okutulacak bulunan Sümerbank Çimento Sanayii Müessesesi, bu zannediyorum Sivas Çimento Sanayii Müessesesi; öyle mi efendim?

KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ KARMA KOMİSYONU BAŞKANI MİTHAT DÜLGE (Manisa) — Sümerbank Çimento Sanayii Müessesesi.

BAŞKAN — Buna ait dağıtılmış cetvelde bir not verilmiş bulunmaktadır. Nota göre; Sümerbank Teşekkül Merkezinin 1960 - 1961 ve 1962 yıllarına ait bilânço kârları kendisine bağlı Sivas Çimento Sanayii müessesesinin bu yıllarla ilgili bilânçoları Yüksek Denetleme Kurulunca bozulmuş ve buna Komisyonumuzca da uyulmuş olduğundan, yukarıda belirtilen 3 yıla ait bilânçoların Alt Komisyon raporundaki mucip sebeplere dayanılarak tadil edilmesi ve netice hesaplarının buna göre düzeltilmesi gerekmektedir, deniliyor. Şimdi bilânçoyu bu şekil dâhilinde mi okuyacağız?

KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ KARMA KOMİSYONU BAŞKANI MİTHAT DÜLGE (Manisa) — Aynen okunacak.

BAŞKAN — Aynen okutacağız. Eldeki mevcut cetvelde bu Sümerbank Çimento Sanayii Müessesesinin kâr ve zararları düzeltilmiş şekilde midir efendim?

KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ KARMA KOMİSYONU BAŞKANI MİTHAT DÜLGE (Manisa) — Evet Efendim.

BAŞKAN — Okutuyorum efendim.

(1959 kâr - zarar yok.)

BAŞKAN — Bu şekliyle oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1960 kâr : 1 225 125,08 lirâ)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1961 kâr : 5 811 784,18 lirâ)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1962 kâr : 3 716.218,08 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1963 zarar : 4 310 870,26 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenlr... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Bu şekliyle Sümerbank Çimento Sanayii Müessesesinin de kâr - zarar bilânçoları kabul edilmiş bulunmaktadır.

15. — Sümerbank Keramik Sanayii Müessesesi :

(1959 kâr : 112 671,93 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1960 zarar : 146 603,12 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1961 zarar : 123 984,25 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1962 zarar : 190 600,32 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1963 zarar : 509 943,13 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

16. — Sümerbank Filyos Ateş Tuğlası Sanayii Müessesesi :

(1959 kâr : 1 983 532,11 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1960 kâr - zarar yok.)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1961 zarar : 590 042,61 lira)

BAŞKAN — Cetvelde 590 042,61 kuruş yazılıdır. Düzeltilmiş şekliyle 590 642,61 kuruş olacaktır. Düzeltilmiş şekliyle oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1962 zarar : 970 962,81 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1963 zarar : 675 141,63 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

17. — Sümerbank Yıldız Porselen Sanayii Müessesesi :

(1959 kâr - zarar yok.)

(1960 kâr - zarar yok.)

(1961 kâr - zarar yok)

BAŞKAN — 1959, 1960 1961 yılları kuruluş yılları olduğu için kâr ve zarar görülmemiş. Bilânçoyu bu şekliyle oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1962 zarar : 1 544 105,77 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

(1963 zarar : 3 023 295,12 lira)

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Muhterem arkadaşlarım, 468 sayılı Kanunun 3 ncü maddesinde bilânçoları, kâr ve zarar hesapları ayrı ayrı okunup Yüce Heyetin oyuna sunulacak Sümerbank iştirakleri bunlardan ibarettir.

Ayrıca İçel Selüloz ve Kâğıt Sanayii Anonim Şirketi (Tasfiye halinde), Porselen ve Çini Fabrikaları Limitet Şirketi ve yine 469 sayılı Kanunun 2 nci maddesinde mündemiç bulunan bâzı müesseseler vardır ki, bu müesseselerin bilânçolarının ayrı ayrı oya konulup ibra edilmeleri gerekmemektedir. Ancak Yüce Heyetinizin huzurunda, Antalya Pamuklu Dokuma Sanayii Türk Anonim Şirketi, Bergama Pamuk İpliği Dokuma Sanayii Türk Anonim Şirketi, Manisa Pamuklu Mensucat Anonim Şirketi, Karaman İplik ve Pamuklu Mensucat Anonim Şirketi, (kuruluş halinde) Nevşehir Pamuklu Dokuma Sanayii Anonim Şirketi (kuruluş halinde), Adıyaman Pamuklu Dokuma Sanayii Türk Anonim Şirketi (kuruluş halinde), Eskişehir Basma Sanayii Türk Anonim Şirketi (tasfiye halinde), Maraş Pamuklu Dokuma Sanayii Türk Anonim Şirketi (kuruluş halinde), Türkiye Yapağı Tiftik Anonim Şirketi, Suni Tahta Sanayii Türk Anonim Şirketi, Ordu Soya Sanayii Anonim Şirketi (tasfiye halinde), Salihli Palamut ve Valeks Sanayii Türk Anonim Şirketi, Çanakkale Palamut ve Valeks Sanayii Anonim Şirketi (tasfiye halinde) durumları üzerinde müzakereler de cereyan etmiş bulunmaktadır. 468 sayılı Kanunun 2 nci maddesindeki husus bu şekliyle yerine getirilmiş bulunmaktadır.

Bu hali ile Sümerbank ve iştirakleri hakkında hazırlanmış bulunan denetleme raporu Millet Meclisimizce de görüşülmüş, 468 sayılı Kanunun 2 nci ve 3 ncü maddelerindeki gerekler yerine getirilmiş ve Sümerbankın 1959 dan 1963 yıllarına kadar kâr - zarar hesapları ile beraber bilânçoları Yüce Meclisin tasvibine iktiran etmiş ve kazai mercilere intikal eden veya edecek olan hâdiselerin dışında bütün idare kurulları Meclisimizce ibra edilmiş bulunmaktadır.

Şimdi elimizde bulunan program gereğince bugünkü görevimizi ifa etmiş bulunmaktayız. Programın zamanında yetişebilmesini temin için yarın görüşülmesi gereken Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri Müessesesinin denetleme raporu üzerindeki müzakereye geçeceğiz.

Bu müzakereye geçmeden önce C. H. P. Grup Başkanvekili ve A. P. Grup Başkanvekili arkadaşlarımızın müştereken imzalamış bulundukları bir önerge var ki, bu önerge bundan böyle bu konudaki görüşmelerin saatlerini değiştirmektedir. Yarından itibaren Meclisin toplanma saatlerini değiştirecek bu önergeyi okutup Yüce Heyetinizin oyuna sunacağım.

Yüksek Başkanlığa

Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonu raporlarının görüşülmesine, 28 . 1 . 1967 gününden itibaren saat 14 - 20 arasında devam olunmasını Meclisin tasvibine sunulmasını arz ve teklif ederiz.

C. H. P. Grup	A. P. Grup
Başkanvekili	Başkanvekili
Çorum	Erzincan
Hilmi İncesulu	Hüsamettin Atabeyli

BAŞKAN — Meclisin bundan böyle yine her gün olmak üzere saat 14 ten itibaren 20 ye kadar toplanmasını öngören bu önergeyi Yüce Heyetin oyuna sunuyorum; Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir. Buna göre işlem yapılacaktır.

Türkiye Demir ve Çelik İşletmelerinin denetlenmesine ait rapor üzerindeki görüşmelere başlayacağız. Tümü üzerinde..

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Müsaade ederseniz Sayın Başkanım buna yarın başlıyalım. Çünkü günlük programların sonunda mutad olduğu üzere, «programlar erken biterse 19 a kadar devam edilir» kaydı olmadığı için, Sümerbank dışındaki ilgili arkadaşlarımız hazır değillerdir.

BAŞKAN — Burada bir kayıt var; program zamanında biterse devam edilir diyor. Buradaki hassasiyetimiz, bir karışıklık olup da program zamanında ikmal edilemez diyedir.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Meclisin kararı, yarına bırakalım.

BAŞKAN — Meclisin kararı budur. Sayın Çelikbaş siz bir noktayı herhalde tam manasiyle tetkik edemediniz. Çünkü Meclise sunulan Başkanlık bildirisinde günlük program tesbit edilen gün ve saatten evvel biterse bir gün sonraki program müzakereye alınacak ve saat 19 a kadar devam edilecektir kaydı vardır, Başkanlık da bu kayıt üzerine hareket etmektedir.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Sayın Başkan, her sene bize verilen matbu programda yazılırdı, bu sefer yazılmamış.

BAŞKAN — Evet, karar Meclis kararına böyle iktiran etmiştir, fakat elinizdeki matbu programa bu şekilde işlenmemiştir.

Şimdi, Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri raporu üzerinde gruplar adına konuşacak arkadaşlarımız hazır ise devam edeceğiz. («Hazır değil» sesleri)

Siz arkadaşlar.... A.P. Grupu hazır değil. CHP. Grupu hazır değil, diğer gruplar hazır değiller.

HİLMİ İNCESULU (Çorum) — Sayın Başkan bir önerge ile yarına bırakalım.

BAŞKAN — Önergeye lüzum yok.

Muhterem arkadaşlarım, 28 Ocak 1967 Cumartesi günü saat 14 de toplanmak üzere birleşimi kapatıyorum.

Kapanma saati : 17 55

Millet Meclisi
GÜNDEMİ

38 NCİ BİRLEŞİM

27 . 1 . 1967 Cuma

Saat : 10,00

I

A - BAŞKANLIK DİVANININ GENEL KURULA SUNUŞLARI

1. — Yüksek Hâkimler Kuruluna üye seçimi.

2. — Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Kamisyonunun 12 . 5 . 1964 tarih ve 468 sayılı Kanunun 3 ncü maddesi gereğince hazırladığı Kamu İktisadi Teşebbüslerinin denetimi sonuçları hakkındaki raporlara dair Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı tezkeresi ve Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonu raporu. (3/165) (S. Sayısı : 18 e 2 nci ek)

B - İKİNCİ DEFA OYA KONULACAK İŞLER

SORULAR, GENSORULAR VE GENEL GÖRÜŞME

III

ÖNCELİKLE GÖRÜŞÜLMESİ KARARLAŞTIRILAN İŞLER

IV

A - HAKLARINDA İVEDİLİK KARARI VERİLEN İŞLER

B - TÜZÜK GEREĞİNCE BİR DEFA GÖRÜŞÜLECEK İŞLER

V

İKİ DEFA GÖRÜŞÜLECEK İŞLER

A - İKİNCİ GÖRÜŞMESİ YAPILACAK İŞLER

B - BİRİNCİ GÖRÜŞMESİ YAPILACAK İŞLER

Dönem : 2
Toplantı : 2 MİLLET MECLİSİ S. Sayısı : 18 e 4 ncü ek

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonunun 12 . 5 . 1964 tarih ve 468 sayılı Kanunun 3 ncü maddesi gereğince hazırladığı Kamu İktisadi Teşebbüslerinin denetimi sonuçları hakkındaki raporlara dair Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı tezkeresi ve Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonu raporu (3/165)

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Kamu İktisadi Teşebbüsleri
Karma Komisyonu
Esas No. :
Karar No. :

27 . 1 . 1967

Yüksek Başkanlığa

Sıra sayısı 18 e 2 nci Ek basmayazıya ilişik 1 sayılı cetvelin Sümerbank Teşekkül Merkezine ait 1960 - 1961 - 1962 yılları bilânço ve netice hesaplarında; bu cetvelin altındaki (a) işaretli nota uyularak yapılan ve Genel Kurulun tasvibinden geçen düzeltmeye göre hazırlanan bilânço ve netice hesapları tutanak dergisine derecedilmek üzere ilişik olarak Yüksek Başkanlığa sunulur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Kamu İkt. Teş. Karma Kom.
Başkanı
Manisa
Mithat Dülge

AKTİF

	Lira	K.	Lira	K.
I - Ödenmemiş sermaye			11 077	408,20
II - Kasa			3 090	502,94
III - T. C. Merkez Bankası			2 196	771,49
IV - Kanuni karşılıklar kasası			40 563	913,98
Munzam karşılıklar mukabili kıymetler	19 423	137,73		
Diğer kanuni karşılıklar kasası	21 140	776,25		
V - Bankalar			7 195	099,06
VI - Röportar				—
VII - Tahviller ve hisse senetleri cüzdanı			4 418	102,30
Hazine plâsman bonoları		—		
Tahviller	3 988	132,30		
Hisse senetleri	429	970,—		
VIII - Senetler cüzdanı			6 774	223,30
İştiraklerimiz		—		
Müessesclerimiz		—		
İştiraklerimiz ve müesseselerimiz kefaletiyle		—		
Sair müşteriler	6 774	223,30		
IX - Avanslar			188	331,08
İştiraklerimiz		—		
Müessesclerimiz		—		
İştiraklerimiz ve müesseselerimiz kefaletiyle		—		
Sair müşteriler	188	331,08		
X - Borçlu cari hesaplar			499 244	724,62
İştiraklerimiz	148 475	794,41		
Müessesclerimiz	291 488	365,22		
İştiraklerimiz ve müesseselerimiz kefaletiyle		—		
Sair müşteriler	59 280	564,99		
XI - İştiraklerimiz			200 153	282,44
XII - Müessese ve teşebbüslerimiz			264 500	000,—
Bankalar Ka. m. 48, f, 1	25 000	000,—		
Bankalar Ka. m. 48, f, 2	239 500	000,—		

YILI BİLÂNÇOSU

				PASİF
			Lira K.	Lira K.
I - Sermaye				500 000 000,—
II - İhtiyat akçeleri				80 300 872,43
Kanuni ihtiyatlar			47 665 308,63	
Özel ihtiyatlar			30 039 397,80	
Fevkalâde ihtiyatlar			2 596 166,—	
III - Karşılıklar				3 864 023,20
IV - Tedavüldeki tahvillerimiz				—
V - Taahhütlerimiz				395 293 398,56
T. C. Merkez Bankasına :				
	Vâdesiz	Vâdeli		
	—	261 683 479,45	261 683 479,45	
Avans ve rees.	—	—	—	
Transfer emirleri	—	—	—	
Diğer taah.	11 402 432,47	122 207 486,64	133 609 919,11	
VI - Mevduat				100 124 038,58
	Vâdesiz	Vâdeli		
Resmî mevdut	5 758 945,38	14 060 592,—	19 819 537,38	
Ticari mevd.	26 252 001,28	—	26 252 001,28	
Bankalar mevd.	2 039 845,96	—	2 039 845,96	
Tasarruf mevd.	40 320 495,94	11 692 158,02	52 012 653,96	
				—
VII - Tediye emirleri				317 143,12
VIII - Muhtelif alacaklılar				61 498 170,49
IX - Talebolunmamış kıymetler				—
X - Diğer pasifler				33 285 411,15
XI - Kâr				40 501 986,26
Geçen yıldan müdevver			40 501 986,26	
Bilânço yılı kârı				
	Yekûn			1 215 185 043,79
Nazım hesaplar				718 752 782,78
Cirolarımız			260 738 656,31	
Merkez Bankası		199 577 988,40		
Diğer		61 160 667,91		

AKTİF

	Lira	K.	Lira	K.
XIII - Sabit Kıymetler			13 196	486,36
Menkuller (1 551 300 T. L. na sogortalıdır.)				
Gayrimenkuller (3 875 000 T. L. na sigortalıdır.)				
XIV - Muhtelif borçlular			13 368	614,45
XV - Diğer aktifler			49 059	721,39
XVI - İlk tesis masrafları			157	862,18
XVII - Zarar				—
Geçen yıldan devreden zarar		—		
Bilânço yılı zararı		—		
Yekûn			1 215 185	043,79
Nâzım hesaplar			718 752	782,78
Genel yekûn			**1 933 937**	**826,57**

			PASİF Lira	K.
Kefaletlerimiz			160 383 995	41
İştiraklerimiz	1 697 133	60		
Müesseselerimiz	51 884 790	80		
İştiraklerimiz ve mües. kef.	—			
Sair müşteriler	106 802 071	01		
Diğer nâzım hesaplar			297 630 131	06
Genel yekûn			**1 933 937 826**	**57**

SÜMERBANK 1960

AKTİF

Türk lirası

I - Personel masrafları					13 558 992	43
1. Aylıklar ve ücretler			9 623 789	25		
2. Diğer personel masrafları			3 935 203	18		
II - Vergi ve harçlar					110 493	67
III - Sair masraflar					2 119 910	67
Müesseselere tevzi edilen masraf hissesi				(—)	6 333 922	52
IV - Verilen faiz ve komüsyonlar					22 169 173	13
1. Mevduata			3 273 167	39		
A) Resmî mevduata	759 442	80				
B) Ticari mevduata	739 984	08				
C) Bankalar mevduatına	148 355	63				
D) Tasarruf mevduatına	1 505 384	88				
2. T. C. Merkez Bankasına verilen faizler			9 414 564	01		
3. Diğer taahhütlerimize verilen faizler			7 438 085	07		
4. Tedavüldeki tahvillerimize			—			
5. Müessese ve teşebbüslerimize			1 809 383	38		
6. Diğer muameleler için			233 973	28		
V - Kambiyo zararları					—	—
VI - Tasarrufu teşvik ikramiyeleri					1 007 600	—
VII - Amortismanlar					282 995	74
1. Menkuller			143 507	—		
2. Gayrimenkuller			74 291	05		
3. İlk tesis masrafları			65 197	69		
4. Sair amortismanlar			—			
VIII - Karşılıklar					2 882 739	50
1. Şüpheli alacaklar karşılığı			308 434	43		
2. Zarar karşılıkları			2 574 305	07		
3. Diğer karşılıklar			—			
IX - Aktifteki kıymet eksilişi					—	—
X - Müesseselerimiz zararları					—	—
XI - Teşebbüslerimiz zararları					—	—
XII - Muhtelif zararlar					6 759 661	45
XIII - Geçen yıldan devredilen zararlar					—	—
XIV - Kâr					40 501 986	26
Yekûn					**83 059 630**	**33**

YILI KÂR VE ZARARI

PASİF
Türk lirası

I -	Alınan faiz ve komüsyonlar			44 654 610	94
1.	Bankalardan	525 633	14		
2.	Röpor muamelelerinden	—			
3.	Senetler cüzdanından	773 704	90		
4.	Avanslardan	296 818	46		
5.	Borçlu cari hesaplardan	17 314 151	89		
6.	Müessese ve teşebbüslerimizden	25 142 587	45		
7.	İpotek mukabili kredilerden	—			
8.	Zirai kredilerden	—			
9.	Meslekî kredilerden	—			
10.	Kanuni karşılıklar kasasından	601 715	10		
11.	Diğer muamelelerden	—			
			—		
II -	Tahviller ve hisse senetleri cüzdanı gelirleri			1 514 304	51
III -	Banka hizmetleri karşılığında alınan ücret ve komüsyonlar			5 075 187	49
IV -	Kambiyo kârları			127	32
V -	İştiraklerimiz kârları			9 685 550	—
VI -	Müesseselerimiz kârları			18 481 110	40
VII -	Teşebbüslerimiz kârları			—	—
VIII -	Muhtelif kârlar			3 638 739	67
IX -	Geçen yıldan kâr			—	—
X -	Zarar			—	—
	Yekûn			**83 049 630**	**33**

AKTİF

	Lira	K.	Lira	K.
I - Ödenmemiş sermaye				—
II - Kasa			2 791	299,53
III - T. C. Merkez Bankası			9 182	100,01
IV - Kanuni karşılıklar kasası			37 526	719,52
Munzam karşılıklar mukabili kıymetler	17 339	443,41		
Diğer kanuni karşılıklar kasası	20 187	276,11		
V - Bankalar			11 524	927,56
VI - Röporlar				—
VII - Tahviller ve hisse senetleri cüzdanı			4 825	044,60
Tasarruf bonosu	461	110,—		
Tahviller	3 886	806,60		
Hisse senetleri	477	128,—		
VIII - Senetler cüzdanı			5 012	800,32
İştiraklerimiz		—		
Müesseselerimiz		—		
İştiraklerimiz ve müesseselerimiz kefaletiyle		—		
Sair müşteriler	5 012	800,32		
IX - Avanslar			159	007,21
İştiraklerimiz		—		
Müesseselerimiz		—		
İştiraklerimiz ve müesseselerimiz kefaletiyle		—		
Sair müşteriler	159	007,21		
X - Borçlu cari hesaplar			569 525	929,63
İştiraklerimiz	139 007	010,46		
Müesseselerimiz	413 932	828,52		
İştiraklerimiz ve müesseselerimiz kefaletiyle		—		
Sair müşteriler	16 586	090,65		
XI - Zirai krediler				—
XII - İpotek mukabili krediler				—
XIII - Meslekî krediler				—
XIV - İştiraklerimiz			288 989	932,44
Bankalar Ka. m. 48, f. 1	12 948	500,—		
Bankalar Ka. m. 48, f. 2	276 041	432,44		

YILI BİLÂNÇOSU

PASİF

	Lira	K.	Lira	K.
I - Sermaye			500 000 000,—	
II - İhtiyat akçeleri			84 278 939,85	
Kanunî ihtiyatlar	51 640 376,05			
Özel ihtiyatlar	30 042 397,80			
Fevkalâde ihtiyatlar	2 596 166,—			
III - Karşılıklar			19 479 607,12	
IV - Tedavüldeki tahvillerimiz			—	
V - Taahhütlerimiz			237 296 519,72	
T. C. Merkez Bankasına :				

	Vâdesiz	Vâdeli		
Avan. ve rees. et. s.	—	226 725 807,02	226 725 807,02	
Diğer taahhütleri.	10 022 031,29	548 681,41	10 570 712,70	
VI - Mevduat			91 731 136,67	

	Vâdesiz	Vâdeli		
Resmî mevduat	4 347 691,80	60 000,—	4 407 691,80	
Ticari mevduat	30 976 811,98	35 969,75	31 012 781,73	
Bankalar mev.	404 420,02	—	404 420,02	
Tasarruf mev.	42 353 139,25	13 553 103,87	55 906 243,12	
VII - Tediye emirleri			437 265,35	
VIII - Muhtelif alacaklılar			174 167 654,61	
IX - Talebolunmamış kıymetler			—	
X - Diğer aktifler			236 266 170,93	
XI - Kâr			14 090 382,78	
Geçen yıldan devreden		—		
Bilânço yılı kârı	14 090 382,78			
Yekûn			1 357 747 677,03	
Nazım hesaplar			601 884 201,09	
Cirolarımız	128 865 938,97			
Merkez Bankasına	67 132 608,89			
Diğer	61 733 330,08			

AKTİF

		Lira	K.	Lira	K.
XV -	Müessese ve teşebbüslerimiz			330 500 000,—	
	Bankalar Ka. m. 48, f. 1	40 000 000,—			
	Bankalar Ka. m. 48, f. 2	290 500 000,—			
XVI -	Sabit kıymetler			14 717 268,12	
	Menkullar (1 551 300 T. L. na sigortalıdır.)				
	Gayrimenkuller (3 875 000 T. L. na sigortalıdır.)				
XVII -	Muhtelif borçlular			11 188 608,23	
XVIII -	Diğer aktifler			71 497 575,50	
XIX -	İlk tesis masrafları			306 464,36	
XX -	Zarar			—	
	Yekûn			1 357 747 677,03	
	Nazım hesaplar			601 884 201,09	
	Genel yekûn			1 959 631 878,12	

			PASİF Lira	K.
Kefaletlerimiz		212 205 116,52		
İştiraklerimiz	58 772 657,21			
Müesseselerimiz	55 030 809,38			
Sair müşteriler	98 401 649,93			
Diğer nazım hesaplar		260 813 145,60		
Genel yekûn			1 959 631 878,12	

AKTİF

			Lira	K.
I - Personel masrafları			14 727 260	85
1. Aylıklar ve ücretler		10 346 206 83		
2. Diğer personel masrafları		4 381 054 02		
		—		
II - Vergi ve harclar			209 881	44
III - Sair masraflar			2 050 663	11
Müesseselere tevzi edilen			(—)6 508 413	11
IV - Verilen faiz ve komüsyonlar			17 495 116	34
1. Mevduata		2 851 194 33		
A) Resmî mevduata	406 176 47			
B) Ticari mevduata	567 013 81			
C) Bankalar mevduatına	33 491 58			
D) Tasarruf mevduatına	1 844 512 47			
	—			
2. T. C. Merkez Bankasına verilen faizler		4 369 610 67		
3. Diğer taahhütlerimize verilen faizler		7 659 140 04		
4. Tedavüldeki tahvillerimize		—		
5. Müessese ve teşebbüslerimize		1 225 032 63		
6. Diğer müesseseler için		1 390 138 67		
		—		
V - Kambiyo zararları			—	
VI - Tasarruf teşvik ikramiyeleri			887 050	—
VII - Amortismanlar			294 597	87
1. Menkuller		177 484 75		
2 Gayrimenkuller		55 166 77		
3. İlk tesis masrafları		61 946 35		
		—		
VIII - Karşılıklar			14 864 066	78
1. Şüpheli alacaklar karşılığı		459 206 47		
2. Zarar karşılıkları		14 357 702 31		
3. Aktifteki kıymet Fazla. karşılıkları		47 158 —		
		—		
IX - Teşebbüslerimiz zararları			1 279 447	97
X - Muhtelif zararlar			7 521 233	35
XI - Kâr			14 090 382	78
			—	
Yekûn			**66 911 287**	**38**

YILI KÂR VE ZARARI

		PASİF Lira	K.
I - Alınan faiz ve komisyonlar		46 366 399	43
1. Bankalardan	427 240 45		
2. Senetler cüzdanından	771 863 09		
3. Avanslardan	16 619 97		
4. Borçlu cari hesaplardan	19 506 555 92		
5. Müessese ve teşebbüslerimizden	24 214 561 39		
6. Kanuni karşılıklar kasasından	1 398 374 83		
7. Diğer muamelelerden	31 183 78		
II - Tahviller ve hisse senetleri cüzdanı gelirleri		781 883	97
III - Banka hizmetleri karşılığından alınan ücret ve komüsyonlar		4 875 405	29
IV - Kambiyo kârları		529	08
V - İştiraklerimiz kârları		7 196 300	
VI - Müesseselerimiz kârları		6 284 769	82
VII - Muhtelif kârlar		1 405 999	79
VIII - Zarar		—	
Yekûn		**66 911 287**	**38**

A K T İ F :

	Lira	K.	Lira	K.
I - Ödenmemiş sermaye			—	
II - Kasa			3 349 102	15
III - T. C. Merkez Bankası			4 982 186	24
IV - Kanuni karşılıklar kasası			37 541 858	13
Munzam karşılıklar mukabili kıymetler	16 594 941	96		
Diğer kanuni karşılıklar kasası	20 946 916	17		
V - Bankalar			10 624 883	72
VI - Röporlar			—	
VII - Tahviller ve hisse senetleri cüzdanı			2 918 590	
Tasarruf bonoları	994 270			
Tahviller	1 425 000			
Hisse senetleri	499 320			
VIII - Senetler cüzdanı			5 038 181	75
İştiraklerimiz	—			
Müesseselerimiz	—			
İştiraklerimiz ve müeesseselerimiz kefaletiyle	—			
Sair müşteriler	5 038 181	75		
IX - Avanslar			36 305 825	
İştiraklerimiz	—			
Müesseselerimiz	—			
İştiraklerimiz ve müesseselerimiz kefaletiyle	—			
Sair müşteriler	36 305 825			
X - Borçlu cari hesaplar			656 465 597	57
İştiraklerimiz	155 265 615	87		
Müesseselerimiz	487 114 238	38		
İştiraklerimiz ve müesseselerimiz kefaletiyle	—			
Sair müşteriler	14 085 743	32		
XI - Zirai krediler			—	
XII - İpotek mukabili krediler			—	
XIII - Meslekî krediler			—	
XIV - İştiraklerimiz			360 369 800	44
Bankalar Ka. M. 48, f. 1	12 948 500			
Bankalar Ka. M. 48, f. 1	347 421 300	44		
XV - Müessese ve teşebbüslerimiz			338 500 000	
Bankalar Ka. M. 48, f. 1	40 000 000			
Bankalar Ka. M. 48, f. 2	298 500 000			

YILI BİLÂNÇOSU

								PASİF :	
						Lira	K.	Lira	K.
I - Sermaye								500 000 000	
II - İhtiyat akçeleri								85 470 592	97
Kanuni ihtiyatlar						52 829 029	17		
Özel ihtiyatlar						30 045 397	80		
Fevkalâde ihtiyatlar						2 596 166			
III - Karşılıklar								35 057 632	79
IV - Tedavüldeki tahvillerimiz								—	
V - Taahhütlerimiz								317 392 383	85
T. C. Merkez Bankasına :									
	Vâdesiz Lira	K.	Vâdeli Lira	K.					
Avanslar ve rees. ettirilen senetler	—		49 121 000			49 121 000			
Transfer emirleri	—		—			—			
Diğer taahhütlerimiz	—		268 271 383	85		268 271 383	85		
VI - Mevduat								80 078 973	25
	Vâdesiz Lira	K.	Vâdeli Lira	K.					
Resmî mevduat	3 460 482	33	85 639	83		3 546 122	16		
Ticari mev.	15 061 717	23	35 969	75		15 097 686	98		
Bankalar mev.	3 002 010	30	—			3 002 010	30		
Tasarruf mev.	41 507 563	17	16 925 590	65		58 433 153	81		
VII - Tediye emirleri								1 295 180	66
VIII - Muhtelif alacaklılar								230 229 203	83
IX - Talebolunmamış kıymetler								—	
X - Diğer pasifler								280 282 688	56
XI - Kâr								16 783 267	99
Geçen yıldan devreden						—			
Bilânço yılı kârı						16 783 267	99		
Yekûn								1 546 589 923	90
Nâzım hesaplar								567 348 982	94
Cirolarımız						126 172 513	18		
Merkez Bankasına			73 272 250	13					
Diğer			52 900 263	05					

A K T İ F :

		Lira	K.	Lira	K.
XVI -	Sabit kıymetler			5 321 392	62
	Menkuller (1 551 300 Tl. na sigortalıdır)				
	Gayrimenkuller (3 875 000 Tl. na sigortalıdır).				
XVII -	Muhtelif borçlular			6 569 402	87
XVIII -	Diğer aktifler			78 556 630	49
XIX -	İlk tesis masrafları			46 472	92
XX -	Zarar			—	
	Geçen yıldan devreden zarar	—			
	Bilânço yılı zararı	—			
	Yekûn			1 546 589 923	90
	Nâzım hesaplar			567 348 982	94
	Umumi yekûn			**2 113 938 906**	**84**

			PASİF :	
		Lira K.	Lira	K.
Kefaletlerimiz		214 493 422 31		
İştiraklerimiz	59 542 808 32			
Müesseselerimiz	19 143 082 13			
İştiraklerimiz ve Mües. kef.	—			
Sair müşteriler	135 807 531 86			
Diğer nâzım hesaplar		226 683 047 45		
Umumi yekûn			**2 113 938 906**	**84**

AKTİF :

		Lira	K.		Lira	K.
I - Personel masrafları					15 040 656	09
1. Aylıklar ve ücretler		10 692 846	41			
Diğer personel masrafları		4 347 809	68			
II - Vergi ve harclar					221 353	41
III - Sair masraflar					1 974 465	19
Müesseselere tevzi edilen mas. hissesi				(—)	6 762 000	—
IV - Verilen faiz ve komüsyonlar					25 863 927	51
1. Mevduata		2 623 280	03			
A) Resmî mevduata	96 792,42					
B) Ticari mevduata	427 677,67					
C) Bankalar mevduatına	32 840,32					
D) Tasarruf mevduatına	2 065 969,62					
2. T. C. Merkez Bankasına verilen faizler		2 331 863	23			
3. Diğer taahhütlerimize verilen faizler		17 031 440	50			
4. Tedavüldeki tahvillerimize		—				
5. Müessese ve teşebbüslerimize		3 373 358	23			
6. Diğer muameleler için		503 985	52			
V - Kambiyo zararları					—	
VI - Tasarrufu teşvik ikramiyeleri					945 450	—
VII - Amortismanlar					265 395	54
1. Menkuller		160 033	64			
2. Gayrimenkuller		55 918	99			
3. İlk tesis masrafları		49 442	91			
4. Sair amortismanlar		—				
VIII - Karşılıklar					16 697 349	84
1. Şüpheli alacaklar karşılığı		372 768	68			
2. Zarar karşılıkları		16 324 581	16			
IX - Aktifteki kıymet eksilişi					—	
X - Müesseselerimiz zararları					—	
XI - Teşebbüslerimiz zararları					—	
XII - Muhtelif zararlar					4 290 787	17
XIII - Geçen yıldan devredilen zararlar					—	
XIV - Kâr					16 873 267	99
	Yekûn				**75 320 652**	**74**

YILI KÂR VE ZARARLARI

				PASİF	
	Lira	K.		Lira	K.
I - Alınan faiz ve komüsyonlar				47 059 673	18
1. Bankalardan	611 719	92			
2. Röpor muamelelerinden	—				
3. Senetler cüzdanından	523 773	14			
4. Avanslardan	746 334	04			
5. Borçlu cari hesaplardan	11 275 951	91			
6. Müessese ve teşebbüslerimizden	32 059 971	78			
7. İpotek mukabili kredilerden	—				
8. Zirai kredilerden	—				
9. Meslekî kredilerden	—				
10. Kanuni karşılıklar kasasından	1 688 538	81			
11. Diğer muamelelerden	153 383	58			
II - Tahviller ve hisse senetleri cüzdanı gelirleri				180 880	34
III - Banka hizmetleri karşılığında alınan ücret ve komüsyonlar				5 612 177	23
IV - Kambiyo kârları				783	40
V - İştiraklerimiz kârları				8 947 300	—
VI - Müesseselerimiz kârları				7 692 114	41
VII - Teşebbüslerimiz kârları				—	
VIII - Muhtelif kârlar				5 827 724	18
IX - Geçen yıldan devredilen kâr				—	
X - Zararlar				—	
Yekûn				**75 320 652**	**74**